

LELKIPÁSZTOR

EVANGÉLIKUS LELKÉSZI SZAKFOLYÓIRAT

LI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM

1976. MÁRCIUS

TARTALOMJEGYZÉK

EGYHÁZUNK ÚTJÁN

Elvégzett munkák — előttünk álló feladatok — Püspök-elnöki jelentés (D. Káldy Zoltán) — — — — — — — — — —	129

TANULMÁNYOK

Az Úrvacsora (Ferenczy Zoltán) — — — — — — — — — —	147
Rákóczi és az evangélikusok (Dr. Fabiny Tibor) — — — — — — — — — —	154

SZEMLE

Scheiber Sándor: Folklór és tárgytörténet (Győr Sándor) —	166
A Teológiai Akadémia könyvtárának szolgálata (Papp Ivánné)	169

ESKETÉSI IGEHIRDETÉS

Lakásból otthont! (Sárkány Tibor) — — — — — — — — — —	171

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

Böjt 5. vasárnapja (Szabó Gyula) — — — — — — — — — —	173
Virágvasárnap (Balikó Zoltán) — — — — — — — — — —	175
Nagycsütörtök (Mekis Ádám) — — — — — — — — — —	178
Nagypéntek (D. Koren Emil) — — — — — — — — — —	181
Nagyszombat (Dr. Cserhádi Sándor) — — — — — — — — — —	183
Húsvét ünnepe (D. Káldy Zoltán) — — — — — — — — — —	185
Húsvét 2. napja (Scholz László) — — — — — — — — — —	188
Húsvét után 1. vasárnap (Keveházi László) — — — — — — — — — —	191

EGYHÁZTÖRTÉNETI ÉVFORDULÓK

A megszabadult gályarabok Salvus Passusa (Dr. Fabiny Tibor) — — — — — — — — — —	Borító III.

LELKIPÁSZTOR

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. Nagy István

A szerkesztés munkájában a szerkesztő bizottság vesz részt

Előfizetési ár: havi 25,— forint, fél évre 150,— forint, egy évre 300,— forint

Csekkszámla: Lelkipásztor Kiadóhivatal, Budapest 516—220507

Szerkesztőség és kiadóhivatal: 1088 Budapest VIII., Puskin u. 12.

Telefon: 142-074

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya

76.2521/2-03 — Zrínyi Nyomda, Budapest. F. v.: Bolgár Imre vezérigazgató

Indexszám: 26 451

Elvégzett munkák — előttünk álló feladatok

(Részletek D. Káldy Zoltán püspök-elnök jelentéséből. Elhangzott az Országos Presbitériumban. — Magnófelvételen.)

Rendhagyó módon, nem a szokásos püspöki jelentéssel kezdem szövegátalombat. Szeretném letenni az Országos Presbitérium asztalára az újfordítású magyar Bibliát, amelyet a Magyar Bibliatanács legutolsó ülésén átadott a tagesyházak illetékes képviselőinek a kérésével, hogy ezt az új fordítású magyar Bibliát vegyék át a tagesyházak. Ugyanakkor határozzanak a tekintetben, hogy ezt az új fordítást a maguk egyháza számára elfogadják és intézkedjenek annak használatbavételéről. Nehéz meghatódás nélkül beszélni arról, hogy közel negyedszázados óriási, rengeteg tudást, figyelmet, szorgalmat kívánó fordítói munka után letehetjük az asztalra ezt a Bibliát. Tudjuk milyen áldás volt egyházunk, egyházaink és a magyar nép életében a vizsolyi Biblia Károli fordításában és tudjuk azt is, hogy ezen keresztül nemcsak hit támadt, hit a szívekben, hanem a Károli fordítású magyar Biblia a magyar irodalom ihletője is volt és a magyar irodalmi nyelv formálója is lett évszázadokon keresztül. Számptalan revízió ment keresztül. Az utolsó 30 évben azt éreztük, most már nem elég revíziót végezni, hanem most már újra le kell fordítani mai magyar irodalmi nyelvre a Bibliát. Ez megtörtént. Elsősorban adjunk Istennek hálát azért, hogy a mi időnkben, a mi történelmi körülményeink között lehetőséget, sőt indítást adott arra, hogy tudós professzoraink, lelkészeink, lefordítsák új magyar irodalmi nyelvre a Szentírást. Istené a hála, Őt dicsérjük és Őt magasztaljuk! Ugyanakkor hálánkat kell kifejeznünk a Magyar Bibliatanácsnak, amely ennek adminisztrációját, gondozását végezte. A Magyar Bibliatanács köztudomásúlag az Ökumenikus Tanács keretében dolgozik. Hálánkat kell kifejezni a Magyarországi Református Egyháznak, illetőleg a Református Egyház Sajtóosztályának, amely 1948-ban kapta meg azt a jogot, hogy kiadja új fordításban a magyar Bibliát. Hálával kell gondolnunk a fordítókra. Református és evangélikus fordítókra, akik negyedszázadon keresztül, egyik-másik életének a felében, vagy egyharmadában fordította ezt a Bibliát. Vannak közöttük olyanok, akik már elmentek soraink közül. Elindították, elkezdték a fordítást, aztán elmentek a minden halandók útján. Gondolok csak az evangélikusokra ezen a helyen. Gondolok: Dr. Deák Jánosra, Zászkaliczky Pálra, Dr. Pálffy Miklósrá. Legyen nemcsak az emlékük áldott, hanem, amikor kezünkbe vesszük az új magyar Bibliát, gondoljunk Rájuk hálával és szeretettel. Ugyancsak gondoljunk azokra, akik Isten szeretetéből és kegyelméből mint fordítók megélhették azt, hogy kezükbe vehetik a saját fordításukat. Megint csak az evangélikusokat említem. Az idősebbek közül: Dr. Karner Károlyt, Dr. Kiss Jenőt, a fiatalabbak közül

azokat, akik a fordítás munkájában ténylegesen, tevőlegesen hosszú időn keresztül részt vettek. Gondolok az ószövetségi fordítóknál Dr. Muntag Andorra, az újszövetség fordításánál elsősorban Dr. Pröhle Károly professzorra, de gondolok fiatalokra is, elsősorban Dr. Cserháti Sándorra, aki szegedi lelkész és aki segítségére volt Dr. Pröhle Károlynak és általában az újszövetségi bibliafordítóknak. Amikor most letezem az Országos Presbitérium asztalára az új Bibliát, egy verset szeretnék felolvasni belőle, a Zsidókhöz írt levél 4. fejezetéből, a 12. verset. Az ige így hangzik: „Mert Isten igéje élő és ható, élesebb minden kétélű kardnál és áthatol az elme és a lélek, az izületek és a velők szétválásáig és megítéli a szív gondolatait és szándékait.”

Adja Isten, hogy sokak kezében áldássá legyen az új fordítású magyar Biblia, sokan hajoljanak föléje imádságos lélekkel, szomjazó lélekkel, kereső lélekkel és találják meg Isten szeretetét és kegyelmét az írott betűkben is. Kívánjuk, hogy Isten Szentlelke által az új fordítású magyar Biblia sokak szívében támasszon hitet, élő hitet, szeretetet, amely a diakóniában gyakorolja magát és támasszon élő reménységet.

(Dr. Pröhle Károly professor terjeszt elő határozati javaslatot:)

A második bejelentésem. Szeretném szeretettel és tisztelettel köszöntenit az Országos Presbitériumot. Ez a Presbitérium ebben az összetételben most ülésezik először. Tudjuk, hogy tavaly az év végén az Országos Közgyűlés választotta meg ezt a Presbitériumot, melyben vannak olyanok, akik már az előző presbitériumban, annak munkájában részt vettek, de vannak újak is. Megköszönöm azoknak a munkáját, akik már évek óta részt vettek a munkában és kérem a további segítségüket, munkájukat. Bátorítólag köszöntöm az újakat, vegyenek részt ebben a munkában. Tudjuk nagyon jól, hogy az Országos Presbitérium súlya az elmúlt évtizedben növekedett. Különösen azóta, hogy nincsenek évenként, hanem csak 3 évenként vannak Országos Közgyűlések, és a közgyűlések között tulajdonképpen közgyűlési jogokkal, néhány kivétellel, végzi az Országos Presbitérium az egész egyházunk javára és érdekében a munkáját. Legyen áldás a Presbitériumon és kívánom, hogy hat éven keresztül — ha Isten engedi és élünk — tudja örömben, egészségben, reménységben végezni a maga munkáját.

Igen tisztelt Presbitérium!

Lényegében az 1974. esztendőről kellene beszámolnom, de úgy gondolom, hogy az Országos Közgyűlésen tavaly az 1974. esztendőről részletesen szolt a püspök-elnöki jelentés. Ez nyomtatásban is megjelent s a két kerület püspöki jelentésével együtt eljutott a gyülekezetekig. Nem szükséges, hogy az 1974. esztendőt most újra elemezzük. Az 1974. esztendőről részletes jelentéseket kapunk majd az egyes osztályok vezetőinek jelentésében, mert az valóban az 1974. évről szol, noha ott is lesznek már utalások az 1975. évre. Magam részéről azt tartom feladatomnak, hogy az 1975. esztendő — amelyből már csak néhány nap van vissza — eseményeiről emlékezzem meg, egy bizonyos kiértékelést adjak, abból bizonyos konzekvenciákat vonjak le. Jelentésem utolsó részében pedig 10 pontban szeretném az eléttünk álló főbb feladatokat ismertetni és ahhoz segítségüket kérni. Tehát az 1976-os esztendő feladatait. Jól mondotta Fekete Zoltán országos felügyelő úr, hogy nem elég elemezni, hanem szükséges előretekinteni, tervezni. A kettő együtt ölelkezik most ezen az ülésen.

Csak megemlítem, hogy az 1975. esztendő mind népünk, mind egyházunk életében rendkívül mozgalmas, eseménydús volt. Minden évben úgy

gondoljuk, hogy a következő évben valamivel fogy a munkánk, hiszen egy csomót elvégeztünk és az a tapasztalatunk, hogy egyre több, egyre nagyobb és egyre felelősségteljesebb, itt-ott bonyolultabb a munkánk, mint az előző évben. Ez azonban, mondanom sem kell, a fejlődéssel együttjáró jelenség, hiszen, ha megoldottunk egy feladatot, utána mindig nagyobbra vállalkozunk és a nagyobbnak a megoldása mindig bonyolultabb, több körültekintést, több bölcsességet, több bátorságot igényel. Ami már most ezt az eseménydús 1975. esztendőt illeti, csak éppen jelzéseket adok, neveket mondok be. Politikai életünkben ez az esztendő hazánk felszabadulásának 30. évfordulója volt. Az MSZMP (Magyar Szocialista Munkáspárt) XI. Kongresszusának az ülése, amely nem egyházi ülés, de mindenki nagyon jól tudja, hogy pontosan érinti az egyházi embereket is, hiszen állampolgárok a magyarországi evangélikus egyháznak a tagjai, és pedig a mi Magyar Népköztársaságunk állampolgárai, ahol a vezetőszerp a munkásosztályé, amelynek éppen a XI. Kongresszus volt a tervező, elemző nagy ülése, tehát mindannyiunkat érint. Itt emlitem meg, hogy ebben az esztendőben voltak a parlamenti választások is, amelyben a Hazafias Népfront programjával indultak a jelöltek, és ez is érinti egyházunkat, hiszen — megtisztelő módon — egyházunk egyik püspöke Budapest XVII. kerületében jelölt volt és megválasztott országgyűlési képviselő lett, ami azt jelenti, hogy a Magyarországi Evangélikus Egyház képviselője jelen van a Parlamentben, az országgyűlésen, amelynek a jelentősége, súlya, munkája, évről-évre nő, éppen a demokratizálódás összefüggésében. Ide tartozik — és most már a legutolsó eseményt emlitem —, hogy a Parlament legutolsó ülésén történt meg a döntés a következő öt éves tervről — az Ötödik Ötéves tervről —, amely népünk gazdasági, kulturális, társadalmi életét a következő öt esztendőben meghatározza. És mivel az előbb említett módon az evangélikusok bent vannak abban a társadalomban, amelynek számára történt az öt éves terv elhatározása, megint csak érinti az evangélikus gyülekezeti tagokat, meg kell mondanom, bizonyos vonatkozásában magukat a gyülekezeteket, sőt az egész országos egyházat is.

Ezen belül egyházunknak, a magyarországi evangélikus egyháznak számos olyan eseménye volt, amelyet ugyancsak ilyen röviden meg kell említenem. Ezek közé tartozik egy nagy ünnepély: a gályarabok ünnepsége. A 300 évvel ezelőtt elhurcolt evangélikus és református gályarabok emlékére rendeztünk a Deák téren egy országos ünnepélyt, amely — győződésem szerint is —, segít, előremutató volt, mert ott nemcsak hátra, hanem előre is néztünk. Itt emlitem meg a másik nagyon jelentős jubileumot, hogy az Evangélikus Teológiai Akadémiánk ebben az esztendőben ünnepelte fennállásának negyedszázados jubileumát. Köztudomású, hogy az állam és az egyház szétválása után megszűnt a Teológia állami fakultásként tovább dolgozni, ellenben az egyháznak fel kellett állítania egy új Teológiai Akadémiát, amelyben folytathatta a teológiai munkát, a lelkészek továbbképzését. Ennek 25 éve és ebből az alkalomból a Teológiai Akadémia a Budapest-Deák téri templomban egy gyönyörű ünnepséget rendezett, amely ünnepségen több külföldi lelkészt doktorrá avattunk. Itt az ünnepségen újra hangsúlyt nyert a Teológiai Akadémia fontossága, jelentősége egyházunk életében és az az elvárás is hangot kapott, hogy a diakóniai úton menjen tovább a Teológiai Akadémia munkája. Ide kell sorolnom, hogy hazánk felszabadulásának 30. évfordulója alkalmával az Ökumenikus Tanács keretében, a mi egyházunk is ünnepelte ezt a 30 éves jubileumot egy külön ünnepi közgyűlés keretében. Ezen túl, tényleg csak emlitem, Gyűjteményi Konferenciát rendeztünk ebben az évben a könyvtár, levéltár és múzeum ügyek megtárgyalására, és pedig az egy-

házmegyékből gyűjtöttük össze a gyűjteményi előadókat, hogy nekik megfelelő továbbképzést is adjunk. Rendkívül segítette ezeknek a gyűjteményi előadóknak a munkáját a saját egyházmegyénkben. Segédlelkészi Konferenciát is rendeztünk ebben az esztendőben, mert súlyt helyezünk arra, hogy a fiatal nemzedék jól értse szolgálatát a magyar társadalomban, az egyház szolgálatát és egyre inkább magáévá tudja tenni a diakóniai teológiát. Itt említtem meg, hogy két olyan rendezvényben is segítettünk, amelyet az Ökumenikus Tanács rendezett, de mi mint tagegyházakaktívan részt vettünk a rendezésében: 1. A Keresztyén Békekonferencia Folytatólagos Bizottsága Siófokon tartotta a rendkívül jelentős nagy ülését. Tudjuk jól, hogy a Keresztyén Békekonferencia a szocialista országok egyházainak kezdeményezésével indult el és rendkívül jelentős szerepet végzett az elmúlt másfél évtizedben és szerepe, szolgálata csak növekedni fog a jövőben.

2. Ugyancsak itt említtem meg, hogy az Egyházak Világtanácsa nairobi ülése előtt a szocialista országok egyházainak küldöttei ugyancsak Budapesten találkoztak — megismétlem, az Ökumenikus Tanács rendezésében — és közösen készültek fel a nairobi feladatokra.

Jelentős vendégünk volt Philip Potter, az Egyházak Világtanácsa főtíkára, akivel a tagegyházak képviselői megbeszélést folytattak éppen a nairobi gyűlés előtt.

Ebben az esztendőben volt az Egyházak Világtanácsa ötödik Nagygyűlése Nairobiban, ahol egyházunk is képviselve volt. Erről majd még fogok szólni.

1. **HELSINKI.** Nem lehet vitás, hogy az elmúlt esztendő egyik legnagyobb eseménye — világviszonylatban is — a Helsinkiben tartott Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet volt, ahol Európa nagy családjának 33 tagja, és két észak-amerikai állam, nevezetesen: az Amerikai Egyesült Államok és Kanada résztvevői aláírták azt a záródokumentumot, amely meggyőződésem szerint, hosszú éveken keresztül meg fogja határozni elsősorban Európa népeinek egymáshoz való viszonyát. De arról is meg vagyok győződve, hogy ez a záródokumentumban foglalt elvek tovább fognak gyűrűzni a hat világrészben és inspirálólag fognak hatni a többi kontinensen is, abba az irányba, hogy előbb-utóbb hasonló megállapodások szülessenek. Nem kell felsorolnom itt ennek a záródokumentumnak a tételeit. Meg vagyok róla győződve, hogy mindenki ismeri, de hozzáteszem, illik is ismerni, kell is ismernie minden magyarországi evangélikus embernek is. Mindenesetre, ez a záródokumentum arra inspirálja, lendíti Európa népeit, hogy a békét, a biztonságot Európában minél jobban kiépítsék, biztosítsák, hogy ne kelljen ebben az öreg, sokat szenvedett Európában a népeknek, családoknak, egyéneknek annyit szenvedniük, mint amennyit szenvedtek a második világháborúban, azt megelőzőleg az első világháborúban, azt megelőzőleg ki tudja hány háborúban. Ki tudja hány ember pusztult el ezekben a háborúkban. Elkövetkezett az európai népek együttműködésének az ideje, megismétlem: nem egyszerűen békés egymás mellett élésnek a korszaka következik a helsinki záródokumentummal. Ezt nem szabad elfelejteni, mert továbbra is szükség van a békés egymás mellett élés igénylésére. De ezen túlmenően, ma már a népek *együttműködéséről* van szó. Helyes, hogy ennek érdekében Európában a határokat sérthetetlennek minősítették, helyes, hogy lemondtak ezek a népek az erőszak alkalmazásáról és kimondták azt, hogy a vitás kérdésekben tárgyalni kívánnak a jövőben. Mi örülünk annak is, ami még ezen kívül a záródokumentumban van: a népek életébe való bele nem avatkozás, vallás- és lelkiismeret

szabadság biztosítása, emberi jogok érvényesítése és a többi. Mi, a Magyarországi Evangélikus Egyház részéről most is, hivatalosan is ezen az országos presbitéri ülésen köszöntjük és üdvözljük a helsinki záródokumentumot és elkötelezettnek érezzük magunkat, hogy az abban foglalt elveket a magunk területén és nemzetközi kapcsolataink során is érvényesítsük. S itt hadd mondjak még valamit. A Magyarországi Evangélikus Egyház és remélem nemcsak én, hanem valóban a magyarországi evangélikus egyház úgy látja, hogy Európa 33 országában élő különböző felekezeti egyházak, általában a keresztyének, sokat tehetnek a maguk helyén azért, hogy a záródokumentum szelleme, elvei érvényesüljenek. Hiszen mind a 33 országban ott vannak az egyházak, több helyen súlyos, nagy szerepet játszanak az egyházak és tudnak — ha akarnak — tenni azért, hogy ezek az elvek érvényesüljenek. Annál szomorúbb volna, hogyha ezeknek az elveknek az érvényesítését éppen az egyházak, egyházi emberek gátolnák, hiszen elsősorban hivatva vagyunk arra, hogy a béke csinálói, eszközlői, előbbrevívói legyünk, hiszen köztudomású, nem tudunk előremenni másképpen, csak úgy, ha fáradozunk az élet megmaradásáért, a békéért és ezen belül a társadalom fejlődéséért.

A másik megjegyzésem az ötödik ötéves tervre vonatkozik, tehát: **BUDAPEST.**

Ne vegye senki furcsának, hogy Helsinkiből rögtön Budapestre ugrom. Ez amúgy is jó, mert az Európai Biztonsági és Együttműködési Konferenciát annak idején a szocialista országok vezetői, a munkáspártok vezetői Budapesten kezdeményezték, ott Helsinkiben valósult meg. Most ebben az összefüggésben is hadd mondjam el azt, hogy ezért a békés Európáért, ezért a *békés fejlődésért mi magyarok mit teszünk és hogyan járulunk hozzá.* Mindenesetre úgy, hogy elsősorban a saját területünkön segítjük a fejlődést, a béke érvényesülését egyének, közösségek életében. És itt nagyon jelentősnek tartom az ötödik ötéves tervet egész népünk életére nézve, de az európai népek nagycsaládjára nézve is. Itt csak utalok arra, Országos Presbitérium, jó nekünk, evangélikusoknak is örömmel tudomásul vennünk, hogy a negyedik ötéves terv sikerült. A negyedik ötéves tervet kormányunk és népünk végrehajtotta, megvalósította. Akkor, amikor ezt a tervet kormányunk a társadalom elé vitte, sokan voltak olyanok, akik kétségeskedtek, hogy megvalósíthatók-e mindazok a tervek, amelyek ott szerepelnek. Mindenkinek kell tudnia, hogy megvalósultak. És ez biztatást ad a következő ötéves tervnek a megvalósítására is. Azt is tudjuk, hogy bizonyos területeken túl is teljesítettük a negyedik ötéves tervet. Például 400 ezer lakás volt előirányozva a negyedik ötéves tervben és 20 vagy 30 ezer lakással többet építettünk. Ez még akkor is fennáll, ha változatlanul van még lakás-probléma Magyarországon. A nemzeti jövedelem is nagyobb százalékkal nőtt mint amennyit előirányoztunk. Köztudomású, hogy 6,5%-kal nőtt és 5,6, vagy 5,7% volt beütemezve. Azt is mindenki tudja, hogy jól fejlődött a mezőgazdaság, jól fejlődött az ipar és nekünk egyházi embereknek külön is jól esik, ezt mondjuk ki az Országos Presbitériumban is, hogy a szociálpolitikai intézkedések rendkívül eredményesek és hatékonyak voltak. Gondolunk például a gyermekekről való mégjobb gondoskodásra, azután a szülőanyákról való gondoskodásra, az öregekről való gondoskodásra, a családi pótlék emelésére stb. Azt azonban külön is ki szeretném emelni, hogy az óvodai férőhelyek száma a tervezett 35 ezerrel szemben 80 ezerre emelkedett. A bölcsődei helyek száma is 9 ezer helyett 11 ezerre növekedett. Nyilvánvaló, hogy az Országos Presbitérium nem alkalmas arra, hogy általában ezt a megvalósított negyedik ötéves tervet tovább elemezze, de nem árt, hogy ha ezt tudjuk.

Ami az ötödik ötéves tervet illeti, ami előttünk van, megismétlem, amit az előbb Helsinkivel kapcsolatban mondtam, magam részéről feltételezem, hogy ezt ugyancsak ismerik, akik nem ismerik, nagyon javaslom, hogy részletesen ismerjék meg ezt a tervet, hozzáférhető, mindenkinek a kezéhez, hiszen az életünkről van szó és nem egyszerűen csak a gazdasági életről, hanem az életünkről, a kulturális életünkről is. És ez mind kihat a lelki területre, szférára is. Ezt is mindenkinek kell tudnia. Mivel nem lehet elválasztani az evangélikus embereket egyszerűen lelki emberekre, benne élnek abban a gazdasági rendszerben, amelyben vagyunk. Tehát tényleg, jó tudnunk, hogy mi történik ott. Nincs időm ezt ismertetni, megint csak nem a feladatunk, de valamire felhívom a figyelmet. A nemzeti jövedelem 30—32%-os emelkedését irányozta elő ez a terv. Azonban mindenkinek kell tudnia, — s ezt világosan szeretném megmondani —, hogy azzal a termelés mennyiséggel és minőséggel s azzal a termelési szerkezettel, azzal a munkamorállal, amivel éppen most, amelyet ma gyakorolunk, vagy amely ma fennáll, lehetetlen elérni a nemzeti jövedelemnek ilyen alakulását. Sokkal nehezebb gazdasági feltételek között kell valósítanunk az ötödik ötéves tervet, mint a negyedik ötéves tervet valósítottuk. Mindenki tudja jól, hogy a magyar gazdasági élet mennyire érzékeny a külkereskedelemre és ezért a nyugaton levő nagy gazdasági válság rendkívüli módon befolyásolja a mi gazdasági életünket is. Kevesen foglalkoznak ezzel kellően, de nekem, meg kell mondanom, hogy a Magyar Népköztársaságban a nemzeti jövedelem 40%-a külkereskedelemmel függ össze. És ha a külkereskedelmi mérlegben nehézségek támadnak, az befolyásolja az egész nemzeti jövedelmet, a nemzeti jövedelem, azt mondanom sem kell — ennyi gazdasági szakértelemmel még a lelkészek is bírnak — pedig befolyásolja az életszínvonalat. Világos. Ez azt jelenti, hogy óriási erőfeszítést kell tenni népünknek, társadalmunknak a tekintetben, hogy egyfelől a külkereskedelmi mérlegünk egyensúlyba kerüljön. Magyarul: hogy az exportunk növekedjék. Ahhoz pedig, hogy az exportunk növekedjék, jobbat kell termelnünk, minőségileg jobbat, mert óriási a verseny a világpiacon. Ehhez pedig — és most érek el oda, ami az egyházat nagyon érinti — nemcsak egyszerűen a termelési szerkezet megváltoztatása szükséges, hanem a hatékonyság növelése. Ezen pedig azt értjük, hogy többet és jobbat kell termelni. És most jön az etika. Ehhez jobb munka, fegyelmezettebb munka, a munkaidő jobb kihasználása, a munkához való viszony pozitívabb alakulása szükséges. És itt az egyház sokat tehet azért, hogy azok az emberek, akik hallgatnak a szavunkra, hallgatják az igehirdetéseinket, indítást kapjanak ahhoz, hogy az új ötéves tervet úgy segítsék, hogy a maguk helyén maximális erőfeszítéssel, nem félkézzel, hanem kétkézzel, az értelem teljes bedobásával dolgozzanak. Segítsék elő tehát az evangélikusok is ennek az ötéves tervnek a megvalósítását.

Lelkészeinket innét is felhívom arra, hogy az igehirdetéseikben a munka-etika kérdését — adott alkalommal, megfelelő ige alapján — ismétlem vegyék elő és segítsék egész társadalmunkat, gazdasági életünket úgy, hogy indítsák az evangélikusokat a becsületes, tiszta kezű, egész népünk javát munkáló szolgálatra.

Harmadik: *NAIROBI*. Nairobi kiértékelésébe én most még nem bocsátkozom bele. El kell mondanom azonban azt, hogy a Déli Egyházkerület Presbiteri Ülésén bizonyos ismertetést már adtam. Most már többet is tudok mondani, mint amennyit a Déli Egyházkerület Presbiteri Ülésén elmondottam és bizonyos értékelést itt, most, az Országos Presbiteri Ülésén fogok adni. Azonban időhiány miatt ezt csak röviden tehetem.

Meg kell mondanom, legalább 3 órára volna szükség arra, hogy itt én ezt az értékelést reálisan elmondjam. Mégis néhány dolgot szeretnék elmondani.

Nagy esemény volt az Egyházak Világtanácsa Nairobiban tartott nagygyűlése. Ez volt az ötödik nagygyűlés. Köztudomású, hogy 7 évenként tartja az Egyházak Világtanácsa nagygyűlését és akkor ugyanazt végzi el a nagygyűlés tulajdonképpen, amit most elvégez ez az Országos Presbitérium, próbál bizonyos értékelést adni. Ennek a célnak az érdekében kiadtak külön egy füzetet, amelynek ez volt a címe: „UPPSALÁTÓL — NAIROBIIG”, ti. Uppsalában volt a legutóbbi nagygyűlés. Ez a könyv is bizonyos jelzéseket adott az elmúlt 7 esztendőről. A másik ügy azonban még jelentősebb, hogy a következő 7 évre ad bizonyos irányelveket, célokat a nagygyűlés. Ebből a szempontból az egyházak életében kétségtelenül és letagadhatatlanul nagy esemény volt Nairobi. Azt is kell tudni, hogy ma már a tagegyházaknak a száma — ha egyet-kettőt tévedek, azért elnézést kérek — 280 körül van és magába öleli az Egyházak Világtanácsa — hogy magunkon kezdjük — az evangélikus, református, anglikán, methodista, baptista, orthodox, az Údvahadsereg, az ókatolikus egyházak túlnyomó többségét. Tehát azt kell mondanom, a Rómán kívüli keresztyénségnek a nagygyűlése volt ez. Hogy lélekszám szerint mit képvisel, ez találgatások tárgya, a magam részéről úgy látom, hogy megközelíti a 400 milliót, azoknak a keresztyéneknek a száma, akiknek a nevében akart beszélni ez a nagygyűlés és akiket befolyásolni akart bizonyos irányban ez a nagygyűlés.

Külső körülményekről keveset. Egy olyan afrikai országban voltunk, ahol a lakosságnak (kb. 11—12 millió jelenleg Kenya lakossága) 60⁰/₀-a keresztyén, a többi mohamedán és természetimádó. Mondanom sem kell, hogy a nagygyűlésnek egyik célja az volt, hogy megbecsülje az afrikai keresztyénséget — ahol ez volt az első nagygyűlés — az Egyházak Világtanácsának, másrészt pedig, hogy segítse az Afrikában élő keresztyénséget a maga munkájában, hiszen az afrikai keresztyének is új helyzet előtt állnak, függetlenné lett államokban helyezkednek el és legtöbb helyen, maguk az afrikai keresztyének vették át az egyházi élet irányítását, a misszió szolgálatát, az intézmények vezetését annak ellenére, hogy sok egyházon nagyon jól felismerhető a függés a különböző nyugati keresztyén egyházaktól. És ez bizonyos tekintetben, állásfoglalásaikat is — mondanom sem kell — meghatározza.

Ami az előadások címét illeti, azt most nem szeretném elmondani, azután az egész nagygyűlés szerkezetét nincs időm elmondani, de néhány értékelést már most szeretnék adni.

Nem vitás, hogy a nagygyűlés résztvevőinek adatott egy bizonyos ökumenikus élmény. Hat világrészről, több mint 100 országból, többféle felekezetből összegyűjtött keresztyének együttműködése, együttes igeolvasása és igehallgatása, együttes Miatyánk-mondása, együtt éneklése, együtt beszélgetése, egymással való dialógusa töredezettsége ellenére is, adott egy bizonyos ökumenikus élményt. Így is mondhatom, hogy az ökumenikus mozgalomnak számos jó gyümölcse érzékelhető volt ezen a nairobi nagygyűlésen. Nem lehet, Országos Presbitérium, megindultság nélkül együtt imádkozni — ki-ki a maga nyelven — a „Miatyánkot”, vagy együtt mondani az „Apostoli Hitvallást”, vagy együtt énekelni a „Dicsérd én lelkem a dicsőség örök királyát”. Ezt nem lehet egyszerűen érzélgősségnek minősíteni. És ebben a nagygyűlésben volt egy ilyen élmény, egy ilyen tapasztalat. Negatívumokat később mondok.

Második. Nem vitás, hogy az istentisztelet formájára, az együttlét formájára rendkívül gazdag változatokat — ki fogom fejteni — láthattunk. Tehát a mi tradicionális istentiszteleteinket, melyeken kezdőének, liturgia, szószéki szolgálat, áldás, záróének egymást követi, a nagygyűlés istentiszteletei szétfeszítették, mert az istentiszteleteknek olyan sok formáját mutatták, amire a magyar evangélikus, vagy protestáns egyházaknak nem volt élménye. Megszakítottak egy istentiszteletet például film-vetítéssel, modern zenével, dialóguossal. Vagy egy-egy előadás úgy folyt le, hogy öthat helyen álltak emberek mikrofonnál és egyszer egyik, máskor másik vette át a szót. Nem vitás, hogy a Nagygyűlés, a gyülekezeti együttlét, az istentiszteleti együttlétnek egy gazdag formáját és — ezt most aláhúzom — adta. Az is tény, hogy a keresztyén egység kapcsán *egyre inkább* beszélnek organikus és nem organizációs egységről. Organikus egység, mint egy élő testnek az organizmusa, tehát úgy, hogy a felekezetek a maguk sajátosságait megtartva, mégis organikusán együtt figyelnek egymásra, együtt végeznek el bizonyos akciókat, együtt imádkoznak, együtt énekelnek, tehát az organikus egység felé törekszenek.

Aztán ide tartozik, hogy egyre jobban hangsúlyozzák a *karizmatikus közösséget*. Ez azt jelenti, hogy — mi is mondtuk ott magyarok —, hogy különböző egyházak, különböző karizmát kaphattak Istentől és ezeket a karizmákat egymás javára kell kamatoztatniuk. Ezt egy józanabb egység-törekvésnek érzem, a karizmatikus egységet, hogy ki-ki a karizmáját megtartva — ha leegyszerűsítsem a felekezeti különállást megtartva —, egymást segítve és egymást gazdagítva éljenek az egyházak. Egymás iránt kiengesztelődve, egymás felé nyitottan, egymással dialógust folytatva, egymástól tanulva, egymást tanítva. Ezt én pozitív vonásnak tartom.

Azt is pozitív vonásnak tartom, hogy az *igehirdetés mellett*, — az igehirdetés fontossága mellett, — rendkívül jelentős hangsúly esett a *földi élet problémái megoldásának a segítésére*. Hogy az *egyházak nemcsak* arra vannak hivatva, hogy az evangéliumot hirdessék, hanem arra is, hogy az evangélium hirdetése nyomán levonják a konzekvenciát és segítsék az emberiség mai égető kérdéseinek a megoldását. Egy magyarországi hívó, lutheránus ember, aki a püspököt, esepert, vagy lelkeszt kifogásolja azért, mert ún. „politikai” és „társadalmi” kérdéseket érint és szeretné a lelkeszt arra indítani, hogy kizárólag a „tisztá ígét” hirdesse, ne kapcsolódjék bele béke, társadalmi igazságosság, szocializmus kérdéseibe, elbámult volna azon, hogy mi történt a nagygyűlésen. Ti. egyértelműen megmondották, hogy ez félszolgálat. Aki csak prédikál, csak evangéliumot hirdet, az félszolgálatot végez az egyházban. Az egyház szolgálata ennél több, mert az ember is nemcsak lélekből áll, hanem testből is, nemcsak lelki igényei vannak, hanem anyagi kérdései is, és ez világos lett Afrikában. Egy csomó éhező ember, otthontalan gyermek az utcán, akinek egyetlen helye az utca járdája, annak nem lehet csak azt mondani, hogy „Higgyj az Úr Jézus Krisztusban” — miközben korog a gyomra. Realizálódott — ott is realizálódott —, hogy lehetetlen félkézzel az egyházban dolgozni, evangéliumot adni, de kenyeret nem! És e tekintetben, nekem az a meggyőződése, hogy még a magyar evangélikus gyülekezeteknek is van tennivalója a tanulás terén, a tudat formálásában, hogy ti. mi az egyház feladata és szolgálata a mi világunkban. Ez több, mint amit egyesek Magyarországon az egyháztól várnak. Mindezt így is folytathatom, hogy lényegében *a nagygyűlésen rendkívül erősen érvényesült a vertikális és horizontális vonal egysége*. Tehát az örök: az üdvösség, és a földi: társadalmi igazságosság, szabadság, faji megkülönböztetés eltörlése stb.-vel összefüggő szolgálat.

Az is világos, hogy igen jó határozatok születtek például: Közel-Kelet ügyében, vagy Angola, Kelet-Timor kérdésében, Helsinki záródokumentum elfogadása kérdésében. Meg kell mondanom, hogy ezek a döntések olyan határozottak, hogy nekünk, a magyar delegációnak véleménye az, hogy ezek jó határozatok, pozitív, bátor határozatok. Például a Közel-Kelet kérdésében az Egyházak Világtanácsának álláspontja az, hogy az 1967 óta elfoglalt területeket Izraelnek mind vissza kell adnia az araboknak. Leszerelés vonalán óriási statisztikában mutatták ki, hogy miközben leszerelésről beszélünk, mi történik a világban, hogy folyik a fegyverkezés. Elítélte ezt a vonalat a nagygyűlés.

Még egyet megemlítek, hogy bizonyos — formailag legalábbis — demokratizmus érvényesült az egész nagygyűlésen. Ez azt jelentette, hogy voltak ún. munkacsoportok. Egy-egy munkacsoportba csak 16 embert osztottak be, 70 vagy 80 munkacsoport dolgozott, amelyik nyolcszor jött össze és tárgyalta a Nagygyűlés főtémáját és az ott elhangzottakat értékelte és adták tovább. Hat szekció dolgozott, de úgy, hogy minden szekciónak négy alszekciója volt, úgyhogy végeredményben 24 szekció volt. Különböző bizottságok, különböző fórumok dolgoztak s mindenütt az volt a lényeg, hogy mindenki mondja el, amit el akar mondani és azt vitték tovább és próbálták érvényesíteni. Tehát formailag demokratikusan folyt az ülés és azt akarták, hogy valamennyi tagegyház hangja megérkezze a legmagasabb helyre. Itt mindjárt hozzátések egy megjegyzést. Gyakorlatban — sajnos — mire fölért a legmagasabb helyekre, ahol összegezték az emberek és tagegyházak véleményét, ott már sokszor nagyon megszűrtén jelentkeztek a hozzászólások és számos olyan megjegyzés, kérés, amit például a magyar delegáció tagjai is előadtak, a legfelsőbb határozatokban alig szerepeltek. Tehát ezért mondom azt, hogy formailag rendkívül demokratikus volt a Nagygyűlés, viszont nem vagyok megelégedve azzal, ahogyan a felszólalásokat érvényesítették. A végrehajtások vonalán már sokkal negatívabb volt. Csak pár mondatban vázoló a negatívumokat.

1. Az igaz, hogy az istentiszteleti élet számtalan formáját, Isten dicséretének számtalan variáns példáját mutatta a Nagygyűlés, azonban — amit kifogásolok — magáról az igehirdetésről, az igehirdetés tartalmáról, arról, hogy az örök evangélium ma, itt, melyik arcát fordítja felénk, gazdagságából mit kell ma különösképpen kiragadni és az emberek elé vinni, alig esett szó. Tehát az igehirdetés tartalmi vonatkozásairól szinte semmi szó nem volt. Az én véleményem szerint, a főkérdése az egyháznak az igehirdetés tartalma és nem az istentisztelet formája. Kifogásolom, hogy erre kevés figyelmet fordítottak.

2. Igaz az, hogy volt egy ökumenikus élményünk — úgy, ahogy az előbb elmondottam —, de az is kitűnt, hogy mennyire nem vagyunk egyek. Ez legjobban az úrvacsora kérdésében tűnt ki, ti. megpróbáltak — már előre tudták, hogy mi lesz az eredmény — közös úrvacsorát rendezni annak a közel 2 500 embernek és rendkívül kirívó volt, amikor ebben a 2 500-as tömegben — akik nem vettek úrvacsorát, úgy maradtak — az úgy maradás. Amikor annyit beszéltünk egységről, nagy kontraszt volt. Mondanom sem kell, hogy elsősorban az orthodox — a világ különböző részeiből összejött orthodoxok — nem vettek részt az úrvacsorában, de még mások is, például a lutheránus Missouri Zsinat tagjai Amerikából nem úrvacsoráztak ott, pedig képviselőjük ott jelen volt. Tehát nemcsak az tűnt ki, hogy volt ökumenikus élmény, de az egységnek hiányai is kitűntek. A keresztyének egysége mégis csak ott volna nyilvánvaló, ahol Jézus Krisztus testét és vérének egy közösségben vesszük magunkhoz.

3. Sajnálatomra, a Helsinki Záródokumentumot — amelyben vallás-

és lelkiismereti szabadságról is szó van — egyes körök kihasználták arra, hogy támadást intézzenek a kelet-európai államok és indirekt azok egyházai ellen. Ez többször nehezzé tette a légkört. Úgy éreztük, hogy egy ilyen nagy ügyhöz, mint a záródokumentum, kapcsolódva, nem lett volna szabad újabb hidegháborút szítani. Pedig erről a hidegháború-szításról volt szó. Természetesen sok támadást sikerült kivédeni, eredményesen felvenni a harcot, de történtek olyan határozatok is, amelyek feltétlenül távol maradhattak volna ettől a nagygyűléstől.

4. Amikor a társadalmi igazságosság megvalósításáról volt szó, akkor egy bizonyos fajta szocializmust propagáltak, de egy olyan, idealista ideológiából eredő elérhetetlen, a valóságokkal nem számoló, megvalósításának módját megmutatni nem tudó szocializmust, ami az én véleményem szerint, nem megoldás a világ számára. Tehát a keresztyének jelentős csoportja a kapitalizmus és a marxista-leninista szocializmus között szeretne valami harmadik fajta szocialista társadalmi rendszert kialakítani. Ennek fő képviselője a jamaicai miniszterelnök volt a maga előadásában, melyben sok jó elem és érték volt, mégis igaza volt annak a lengyel felszólalónak, aki azt mondotta, hogy ezek illuzórikus dolgok, szépek, csak alig valósíthatók meg.

5. Kifogásolható, hogy az Egyházak Világtanácsa Nagygyűlésén a szocialista országok egyházainak egyetlen képviselője sem volt előadó. Valamelyik témának az előadója. Az előadók vagy a kapitalista országból, vagy a harmadik világból jöttek, de nem volt egy sem a szocialista országokból való. Meg kell mondanom, hogy ezt egy igen nagy plénumon én magam kifogásoltam és arról beszéltem, ha arról van szó, hogy egymásra hallgassunk és egymástól tanuljunk, azt nem lehet megtenni, hogy ide hívják Kelet-Európa egyházainak képviselőit, hogy tanuljanak a nyugatiaktól és a harmadik világtól, ők pedig legfeljebb csak reflexiókat fűzhetnek az előadásokhoz, annak gyengéit, vagy pozitív vonalait kiemelhetik. Megmondtam, hogy ezt a jövőben nehéz elképzelni.

6. Amit még kifogásolok a keresztyénséggel kapcsolatban, hogy az Egyházak Világtanácsa egyre inkább a látható egységre törekszik. A látható egységre! Mi pedig nagyon jól tudjuk az Apostoli Hitvallás alapján, hogy hiszünk egy keresztyén anyaszentegyházban. Tehát a hitünk tárgya az egyház és annak egysége. Ugyanakkor tudjuk, hogy annak bizonyos jelei is vannak. Például, azt mondjuk, hogy az úrvacsorai közösség is ilyen jel. De a látható egységnek az erőltetése, az én véleményem szerint nem helyes. Egyébként ezt a magam bizottságában, ahol én az egység szekcióban voltam, többször kifogásoltam nagy viták közben. Dietzfelbinger bajor püspök a plénumon tette szóvá, hogy mi lutheránusok a „látható egység” képletet nehezen tudjuk bevenni és mi másképpen látjuk az egyházat. Mások viszont más teológiai megközelítésben erőltették ezt.

Még annyit hadd említsek, hogy a magyar protestantizmus, helyesebben az Ökumenikus Tanács, egy dolgot tett le az Egyházak Ökumenikus Tanács tagegyházainak asztalára. A fő témát és annak altémáit kidolgoztuk. A fő téma az volt, hogy „Jézus Krisztus megszületése és egyesítése”. Ennek 6 altémája volt. Angol nyelven gyönyörű kiadásban adtuk ki, és fejtettük ki a mi teológiai, egyházpolitikai és politikai álláspontunkat. Egyébként nagy sikere volt és általában rokonszenvvel fogadták. Kevés egyház volt, amelyik ezt megtette. Talán ilyen formában nem is tette. Az NDK-ból volt egy füzet, de az meg sem közelítette a miénkét.

Végül hadd mondjam meg, hogy evangélikus egyházunk képviselőt-

ben én voltam jelen. Próhle Károly is ott volt, mint az Ökumenikus Tanács főtitkára. De mondanom sem kell, hogy mint evangélikus ember volt ökumenikus főtitkárként jelen, vett részt nagyon aktívan a munkában és rendkívül hasznos szolgálatot végzett. Volt egy fiatalember is, akit azonban már Prága közvetített nekünk, ifj. Görög Tibor, aki Prágában a Keresztyén Békekonferencia irodájában végez szolgálatot és stewardként volt ott a konferencián. Így végeredményben három evangélikus volt jelen.

A Magyarországi Evangélikus Egyház az elmúlt, vagy múlt esztendőben és az 1974. esztendőben végezte jó lelkiismerete szerint a szolgálatot, igehirdetésben, szentségek kiszolgáltatásában, diakóniai szolgálatban és minden más területen, ami az egyházhoz tartozik. És itt engedjék meg, hogy néhány statisztikai adatot mondjak, mert ezek a számok beszélnek. Kedvem volna külön kiértékelni, de megint nincs idő. Tehát istentiszteletet végeztünk a magyarországi evangélikus egyházban 1974-ben — ezen azt kell érteni, hogy reggeli, délelőtti, délutáni istentiszteletek — 53 375. Ennyi alkalommal hirdettük istentiszteleteken az ígét. Külön kiemelem — és tudatosan emelem ki és sajtót kérek neki —, hogy végeztünk 2809 szlovák nyelvű istentiszteletet. Ehhez tartozik, hogy végeztünk 999 német nyelvű istentiszteletet. Tehát Luther egyháza vagyunk, amely elkötelezettnek érzi magát, hogy anyanyelven hirdesse az evangéliumot azoknak, akik azon a nyelven értik meg azt. Nagyon beszédes, hogy az előbb említett istentiszteleteken kívül, 12 200 bibliaórát tartottunk a magyarországi evangélikus egyházban. Felhívom a figyelmet arra, hogy gyermekbibliaórát tartottunk 12 236-ot. Ez vasárnapi iskola és nem hittanóra, tehát gyermekbibliakör, aminek a tartásában részt vettek lelkészek, papnék, bibliaórai tágok, ún. laikusok, gyülekezeti munkások. Úrvacsorával élt 144 364 lélek. Én pontosan tudom, hogy egyesek többször, mások egyszer úrvacsoráztak. Ezt úgy kell érteni, hogy mikor megszámozták a lelkészek vasárnap az oltár körül úrvacsorát vevő embereket, ez volt a létszám. Kereszteltek száma rendkívül szép 1974-ben: 4820! És ehhez hozzáteszem — hála a Magyar Népköztársaság népesedési politikájának, de talán még másnak is, ti., hogy a szülőknek a felelőssége nőtt az egyház összefüggésében — 650-nel több, mint 1973-ban. Esketéseknek a száma — egyházi — egy év alatt: 1636. Ez egyébként nagyon szép és jelentős szám. Temetéseknek a száma: 5474. Tehát a keresztelésekhez képest 650-el többet temettünk, mint kereszteltünk. Ezt is érdemes lenne kiértékelni, de megint nincs rá időnk. Konfirmandusok száma: 2456. A hitoktatásban részt vevők száma: 2689. Ez együtt több, mint 5000. Ehhez vegyük a gyermekbibliakört és természetesen tudjuk azt, hogy vannak ifjúsági bibliaórák is. Ennek ellenére, kétségtenül ezen a téren nem lehetünk megelégedettek, ezt ki kell mondanunk. Befolyt egyházfenntartói járulék, adománnyal és offertóriummal együtt a két kerületben: 21 534 950 forint. Önkéntesen adnak ma a gyülekezeti tagok. Az én véleményem szerint annak ellenére, hogy ez nagyon jelentős, szép szám, ha azt a kulcsot alkalmazzánk a gyülekezeti tagokra, amit a püspöki körlevélben megadtunk, akkor kb. ennek a háromszorosa jöhetne be nagyobb erőfeszítés nélkül s kevesebb gondunk lenne a lelkészi fizetéseknel, szeretetintézményeinknél. Teológiánk fenntartásánál, országos egyház fenntartásánál. Építkezésekre fordítottak a gyülekezetek 3 028 408 forintot.

Megemlítem, hogy a püspöki szolgálatok rendkívül — elnézést kérek, ha magunkról így beszélünk —, aktívak voltak a gyülekezetek irányában is. Ezt azért szeretném hangsúlyozni, mert történt itt-ott olyan hang,

hogy a püspökök annyira el vannak a közélettel foglalva, hogy alig jutnak el a gyülekezetekhez. Ez nem igaz. A két püspök összesen 60 alkalommal volt vidéki gyülekezetekben. Meg kell mondanom, hogy ennek egyharmada esik a déli kerület püspökére, és kétharmada az északi kerület püspökére. Ez elsősorban azért van, mert nekem 60 napom ment el külföldön, és a hazai társadalmi szolgálatok jobban lekötnek, mint az északi kerület püspökét. Tehát két püspök együtt 60 vidéki szolgálatot végzett, ugyanakkor az északi kerület püspöke a saját gyülekezetében Budaváron, én pedig a saját gyülekezetemben, Deák téren bőséggel végeztük a szolgálatot. Itt említem meg, hogy az Északi Kerületben három új esperest iktattak: Garami Lajost, akit itt is szeretettel köszöntünk, Benkő Bélát, azután Szebik Imrét, azonkívül újráválasztották Sikos Lajost, délen pedig Fodor Ottmárt.

1. **TEOLÓGIA.** Öröm, hogy növekedett a hallgatók száma. Öröm az új Teológia. Öröm, hogy a Teológus Otthon is jó felszerelésű. Öröm, hogy a lányoknak is sikerült új elhelyezést biztosítani. Öröm, hogy a teológiai professzorok most már szinte teljes egyértelműséggel a diakóniai teológia jegyében végzik minden előadásukat. Bánat a Teológián: több óra újra elmarad a professzorok egy részének rendkívüli lefoglaltsága miatt és ezt valami módon a jövőben most már meg kell oldani!, mert demoralizáló minden elmaradt, vagy nem megfelelően megtartott óra. Ugyancsak nem helyeslem, hogy azok az új tanterv szerint beirányzott jegyzetek nem jelentek meg, ahogyan azt kértük.

2. **DIAKÓNIA.** Rendkívül jelentős szolgálatot végeztek szeretetintézményeink. Szoktunk 18 szeretetintézményről beszélni, ebben az üdülők is bent vannak. Öröm, hogy 18 szeretetintézményben végezhattük a munkát. Öröm, hogy gazdaságilag megerősödtek ezek az intézmények. Öröm, hogy sokkal inkább országos stílusban gondolkodnak az egyes szeretetintézmények is, vagyis jobban beletagozódnak az egész országos egyház munkájába is, és nem akarják oly mértékben a maguk önállóságát és függetlenségét kifejezésre juttatni, mint korábban. Öröm, hogy volt Országos Diakóniai Konferencia. Probléma: itt-ott az öregekkel való bánás. Hiányt mutat. Még több szeretettel, még több türelemmel, még több, az öregembert megértő fölkarolással kell a diakóniai munkásoknak a szolgálatot végezni. Másik: itt-ott jelentkezik, hogy magukkal, a diakóniai munkásokkal, akik tehát végzik a nagyon nehéz munkát, a felsőbb vezetés, tehát egy-egy intézetnek a felsőbb vezetése, nem megfelelő szeretettel és megértéssel jár el. Ma, ha kapunk diakóniai munkást, óriási eredmény. Ezek iránt, a fegyelmet ugyan megtartva, a vezetőknél, a lelkészeknél, egy-egy intézmény vezetőségének és az igazgató tanácsának az eddiginél több megértéssel és segitieniakarással kell a szolgálatot elvégezni.

3. **SAJTÓ.** Azt gondolom, mindenkinek a kezében vannak sajtónk termékei. Sok pozitívumot kell elmondanunk sajtónkról, változatos, színes, a mai kérdéseket megragadó tartalmukról. Mind egyházunk, mind társadalmunk kérdéseire és az emberiség nagy családjának a kérdéseire frissen és elevenen szólnak hozzá mind az EVANÉLIKUS ÉLET, mind a LELKIPÁSZTOR. Ez azt hiszem letagadhatatlan. Örülünk annak, hogy az Évangélikus Élet ma már az utolsó darabig elfogy és ez nem azt jelentette, hogy mi alább hagyunk az igényekkel, hanem a gyülekezetek és tagjai felnőttek az Évangélikus Élet mondanivalójához és ma már elfogadják, amit korábban kritizáltak. A Lelkipásztor is jelentős szolgálatot végzett, elsősorban a lelkészek igehirdetési szolgálatát segítően. Sok tudományos cikk is segítette a magyarországi evangélikus

egyház lelkészeit a szolgálatban, Öröm, hogy a Sajtóosztály adott ki több olyan kisebb könyvet, amelyek a gyülekezeti igényt és nem pusztán a lelkészek igényét elégítik ki. Gondolok: Görög Tibor: „Csendes szobák — nyitott ablakok”; Dr. Hafenscher Károly: „Így imádkozzatok”; Csizmazia Sándor: „Igaz emberségért”; dr. Hafenscher—dr. Vámos—dr. Selmeczi: „Az ember védelmében” c. könyvekre, amelyek rendkívül népszerűek. Sajnálatos, hogy elmaradtunk a „Kommentár-sorozatok” folytatásában, de itt némi javulás látszik, mert Cserháti Sándornak a „Filippi levél kommentár”-ja most már nyomdába került. Itt azonban van javítani való, mert az volt a szándékunk, hogy legalább az Újszövetség könyveinek magyarázatát mind megjelentetjük. „A magyar evangélikus egyház Újszövetség-kommentár sorozatát”. Ezzel tudnánk segíteni a lelkészek ige hirdetését a legjobban, a legmaximálisabban és ott tudnánk a diakóniai teológiát legjobban érvényesíteni. De van még egy bánatom. Éspedig az, hogy most már ott tartunk, hogy az Evangélikus Életet szívesen olvassák, ott is tartunk, hogy a kisebb brossúrákat szívesen olvassák, de Sajtóosztályunkon igen sok eladatlan könyv van, ami az elmúlt 8—10 évben jelent meg. Nagyobb lélegzetű munkák, teológiai munkák, egyházpolitikai munkák, és ezeknek az olvasása már nem olyan mértékben folyik, mint amilyen mértékben kívánatos volna. Azt gondolom, hogy az egyházmegyei sajtósoknak óriási munkát kellene végezniük, hogy igényessé tegyék a gyülekezeti tagokat, nagyobb lélegzetű és egy kicsit keményebb olvasmányoknak bevételére.

4. Rendkívül jelentős szolgálatot végzett a FŐTITKÁRI IRODA, élén dr. Karner Ágoston főtitkárral. A főtitkári szolgálat nagyon kiszélesedett, különösen az elmúlt 10 évben. Tudjuk jól, hogy az iroda vezetésén kívül, ma már a Nyugdíjosztályt, a Gyülekezeti Segély munkáját is a főtitkár irányítja, de ő irányítja az Építkezéseket Jóváhagyó Bizottság munkáját, üdülőket. Ez rendkívül lekötí. Természetesen ezt nem egyedül végzi, hanem az elnökséggel együtt. Mégis vannak munkák, amelyeknél a súly ráesik. Az én véleményem szerint a főtitkári szolgálat jó irányban folyik és rendkívül jelentős segítséget ad az egyháznak. Itt kell megállnom egy percre. Hadd köszöntsem dr. Karner Ágostont abból az alkalomból, hogy 1976. január 1-ével, tehát pár nap múlva tölti be főtitkári szolgálatának 10. évét. Kívánunk néki sok örömet a szolgálatban. Isten adjon néki jó egészséget, hogy a diakóniai szolgálat jegyében, egész egyházunk és egész népünk javára, örvendezve tudja folytatni ezt a nem könnyű, de szép és gyümölcsöző szolgálatot.

5. Megemlítem azt, hogy a NYUGDÍJOSZTÁLY-ról jelentést kapunk. 1974—1975-ben összesen 22-en mentek nyugdíjba, 11—11 fő. Nő a nyugdíjasok száma, erről még majd később lesz szó. Ugyanakkor kell tudnunk, hogy el kell látnunk őket. Meg kell becsülnünk azokat a munkásokat, akik közöttünk és velünk dolgoztak.

6. GYÜLEKEZETI SEGÉLY az utolsó négy esztendőben 200 ezerrel növelte a bevételét, aminek következtében ma már több, mint 600 ezer forintot gyűjtenek össze a gyülekezetek. Ez azért jelentős, mert azt jelzi, hogy nemcsak kívülről kapunk segélyt, hanem önmagunk is igyekszünk magunkon segíteni és a rászoruló kis gyülekezeteket erősíteni.

7. A LEVÉLTÁRI-KÖNYVTÁRI, MŰZEUMI ügyekről részletes jelentés fog elhangzani. Rendkívül fontos szolgálat. Én szeretném aláhúzni mind a hármat. Nemcsak befelé az egyház felé jelentős mind a három szolgálat, hanem társadalmunkban, a hasonló munkában levő állami szervek felé is. A levéltári szolgálatban új emberünk van Sólly Jenő után, Vető Béla, aki itt van közöttünk, ebből az alkalomból is sze-

retettel köszöntöm. Folyik a Levéltárban természetesen a kutatómunka. Minden evangélikusnak tudnia kell — nemcsak azért, mert a Vitrayval való dialógusomban is megmondtam —, hogy olyan kincseink vannak a Levéltárban, a Könyvtárban, amik nemzeti kincsek is. Van tehát itt mit kutatni. Sajnálatos az, hogy a fond-jegyzékek elkészítésével kapcsolatban változatlan gondok vannak. Kénytelen valamennyi gyülekezet fond-jegyzékét a levéltáros újra felülvizsgálni. Sziszifuszi munka tételről tételre menni a javítandókat közölni a gyülekezetekkel, helyesebben a lelkészekkel. Sajnos, az állami emberek előtt is erről csak pirulva tudunk beszélni. Lelkészeink egy része hanyag, pontatlan munkát adott ezen a területen. Természetesen a Levéltárat is érinti az, ami a könyvtárat, hogy a METRO építésével kapcsolatban óriási anyagmozgatást kellett végezni. Erről majd külön jelentést kapunk. Különösen a könyvtárunkat érintette, hogy a megrongálódott Üllői úti épületből a legfontosabb értékeinket —, főleg a régi magyar könyveket, de egy csomó 20. századbeli nyomtatványt is mázsaszámra és több köbméter mennyiségben kellett elvinni innét még Albertiba is, Széchenyi Könyvtárba és más helyekre, ahol találtunk helyet, ami könyvtárunk munkáját rendkívül nehezíti. Ennek ellenére könyvtárosunk Papp Ivánné nagy figyelemmel, gondoskodással, körültekintéssel oldotta meg ezt a kérdést. Erről ő fog jelenteni. A múzeumi ügyeknél, amit dr. Fabiny Tibor végez, a probléma az, hogy még nem tudunk helyiséget kapni, ti. míg a METRO-építés miatt nem dül el az Üllői úti épület sorsa, addig nem tudunk kialakítani kiállítási termet, megfelelő raktárhelyiséget műkincseink számára. Dr. Fabiny Tibor az időt úgy használja ki, hogy nagy restauráló munkát végez, állami pénzt is kaptunk rá és igyekszik a gyűjtést tovább folytatni, hogy amikor ez az épület rendbejön, akkorra már ne legyen probléma.

8. **A KÖZPONTI ALAP.** Eddig 48 lelkészünk kapott Központi Alapot. Ez azt jelenti, hogy a fizetése kevesebb, mint az országos lelkészi átlag, ezért a Központból kiegészítjük. Újra végig kell gondolni, hogy szabad-e megtennünk, hogy egyes gyülekezetek — lehet, hogy egyik-másik nagyon rászorul —, de nem mindegyik, hagyják, hogy az ő papjukat országos segítséggel tartsák el, ahelyett, hogy a saját erejüket maximálisan fokoznák, hogy így a saját papjukat ők maguk tartsák el. Egyik-másik gyülekezet tehetné is. Ez újabb felülvizsgálatot igényel.

9. **ÜDÜLŐK-ről** annyit, hogy problematikus a bagolyirtási üdülő. Nagyon primitív körülmények között van ez a mátrai üdülőnk. A balatonszárszói üdülőnk is további modernizálásra szorul, mert egyre több külföldi vendéget is kapunk, akik csereüdültetésen vesznek részt nálunk és hovatovább egy régi árvahézból átalakított üdülő primitívsege nem tartható. Tehát itt is végig kell gondolnunk majd egyházunknak a dolgait.

10. **A KÖZÉLET-ről** pár szót. Az *Országos Béketanács, a Hazafias Népfront*, az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet Magyar Nemzeti Bizottságában a püspökök végeznek szolgálatot. Esperesek, lelkészek a maguk helyén végzik ugyanezt. Szívesen végezzük ezt a szolgálatot. A békemunka az egyház szívügye. A Hazafias Népfront pedig az egyház tagjainak is fóruma, ahol elmondhatják javaslataikat és kritikájukat társadalmunk életével összefüggésben és felajánlhatják segítségünket. Így résztvehetnek egész konkrét formában is a társadalom építésében. Megemlítem itt a parlamenti szolgálatot újra. Mindezekben a helyeken nagyon megbecsülik és igénylik a mi munkánkat. Mi ezt megköszönjük az Országos Béketanácsnak, a Hazafias Népfrontnak, az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet Magyar Nemzeti Bizottságának. Itt említem meg, hogy rendkívül jelentős számunkra a rádiószol-

gálat. Ezt ne becsüljük le. Évente mintegy 14 alkalommal evangélikus valóságos félórát közvetít a Magyar Rádió. Tudásunk szerint rendkívül sokan hallgatják nemcsak idehaza, hanem határainkon kívül is. A Magyar Népköztársasággal összefüggésben, jelzi a lelkiismeret- és vallásszabadság tiszteletben tartását. Ezért is köszönettel tartozunk államunknak.

Fölsorolom 10 pontban, hogy milyen feladatok állnak előttünk ebben az évben.

1. *A diakóniai teológiának az eddiginél is nagyobb és jelentősebb érvényesítése a lelkészek életvitelében, a gyülekezetek életvitelében, az egyházmegyék életvitelében, az országos egyház életvitelében. Jobban kell megtestesülnie a diakóniai teológiának az egyes gyülekezeti tagok, a lelkészek gondolkodásában, cselekvésében.* Igen: életvitelében. Ennek a diakóniai teológiának tudatosabban, átfogóbban kell érvényesülnie társadalmi szolgálatukban. Tehát a lelkészeknek még az eddiginél is jobban kell a diakóniai teológia alapján kivenniük részüket a társadalom építéséből. Nemzetközi szolgálatunkat ennek a teológiának kell meghatározni.

2. *Országos Teológiai Konferenciát kell rendeznünk, ugyancsak a diakóniai teológia jegyében.*

3. Ebben az esztendőben el kell indítani a diakóniai munkásképző tanfolyamot. Már előző évben is szó volt róla.

4. Diakóniai intézmények továbbfejlesztése.

5. Ki kell mozdítani a holtpontról az országos evangélikus Énekeskönyv megszerkesztésének az ügyét. Idevonatkozólag az Országos Presbitérium korábbi éveken hozott határozatot, hogy egy országos evangélikus, ha tetszik egy egyetemes evangélikus egyházi énekeskönyvet kell szerkeszteni.

6. Anyagi rendezést kell végrehajtani egész egyházunk területén 1976-ban. Ez azt jelenti, hogy a gyülekezeti tagok hozzájárulását növelni kell. Erre vonatkozólag majd lesz javaslat, mégpedig az, hogy egy személytől 200 Ft-ot kérjünk, nyugdíjasoktól 150 Ft. körüli összeget, azért, hogy az egyházunk szolgálatát anyagilag is jobb bázisra fektessük.

7. Az Üllői úti épületnek a sorsáról is döntenünk kell. A METRO építés következtében itt ducok vannak. Rossz állapotban van az egész épület. Az egész épület sorsát el kell döntenünk, mi legyen vele. Ha úgy döntünk, hogy megtartjuk, mert alig van más megoldás a könyvtár és levéltár miatt, akkor viszont majd óriási összegeket kell befektetnünk ennek az épületnek a renoválásába.

8. Az LMK-n belül, a lelkészi munkaközösségeken belül a szakelőadónak — a gyűjteményi, a zenei, a Gyülekezeti Segély előadójának és sajtó előadónak — az eddiginél sokkal aktívabb munkát kell végeztünk az esperes segítségére. Az espereseket felszólítjuk, hogy mozgósítsák ezeket a munkatársakat, hogy az egyházmegyék munkája megerősödjék.

9. Végig kell gondolnunk egyházunk munkaerőgazdálkodását. Egyes személyek, kisgyülekezetekben szinte munka nélkül vannak, másik területen egyes lelkészek rendkívül leterhelten végzik a munkájukat.

10. A gyülekezetek összevonása. A racionalizálás siettetése. Az nem lehet, hogy egymás mellett van 200—300 lelkes gyülekezet és mindenütt egy-egy lelkész. Tehát a gyülekezetek ésszerű összevonását siettetni kell.

Hálásan köszönöm munkatársaink minden szolgálatát. Igen nagy tisztelettel köszöntöm Fekete Zoltán felügyelő urat, aki rendkívül aktívan vesz részt a felügyelői munkában. Nemcsak az anyagi kérdésekben, hanem érdeklődésével, szeretetével mindig, mindenütt ott van. Ugyanezt

kell elmondanom a két kerületi felügyelőről, Szent-Ivány Ödönről és dr. Mihály Dezsőről. Nemcsak szokványos typos-felügyelők ők, hanem olyanok, akik a püspököket többször kísérik el gyülekezetekbe, ott felszólalnak, segítenek. A gyülekezetek örülnek annak, hogy egy laikus, egy nem-püspök, nem-pap szintén együtt gondolkodik velük és segítik őket. Az ő szájukból még sokszor hitelesebbnek is érzik a társadalomban való részvétel helyes módját, szükségét, mintha egy lelkész vagy püspök mondaná.

Külön köszönöm dr. Ottlyk Ernő püspök úrnak a szolgálatát. Meg kell mondanom, hogy az együttműködés az elmúlt években erősödött, elmélyült, igazabbá lett a két püspök között. A korábban szokásos, püspökellentétek és sok minden zavar, hovatovább ismeretlen lesz a két püspök között. És ez jó.

Előbb említettem már Karner főtitkár urat, most újra itt a sor végén, mint főtitkárt, mint az országos egyházi iroda vezetőjét köszöntöm. Köszönöm, hogy ezt az ülést is megfelelőképpen előkészítette. A vele való együttműködés is zavartalan.

Köszönöm minden munkatársamnak, országos presbitereknek, eszereknek, lelkészeknek, osztályvezetőknek munkáját. Itt külön is ki szeretném emelni Szemerei Zoltán pénztárost, aki rendkívül jó munkát végez. Ő sem egy mechanikus pénztáros, hanem a tervezésben, az együttgondolkodásban is résztvesz.

Köszönöm Fabiny Tibornak dékáni szolgálatát, Selmeczi Jánosnak a Teológus Otthon vezetését. Említettem már a gyűjteményi vezetőket. Mindegyiket külön is említettem. Mezősi Györgyöt most külön is szeretném kiemelni és az Evangélikus Élet Rovatvezetői Értekezletét, amely minden kedden velem együtt szerkeszti az Evangélikus Életet.

Köszönöm Nagy István szolgálatát a Lelkipásztor szerkesztésében. Azután a Gyülekezeti Segély kerületi előadóinak a szolgálatát, Harkányi Lászlónak a Sajtóosztályon végzett munkáját, Reuss Andrásnak a külügyi munkában való nagyon jelentős részvételét. Legyen mindannyiunkkal Istennek gazdag áldása.

Ökumenikus Tanács munkáját többször említettem. Nagy öröm az, hogy egy evangélikus ember az Ökumenikus Tanács főtitkára dr. Pröhle Károly személyében, aki ökumenikus lelkülettel megáldott ember és sokszor segíti a nem mindig könnyű helyzetben a jó alakulásokat. Az evangélikus egyházon belül is mindig lehet rá számítani.

Egyházunk külügyi szolgálatával kapcsolatban a következőket jelentem. Kezemben van egy teljes kiértékelése a külügyi szolgálatunknak 14 oldalon és azon kívül mellé van csatolva egy külügyi naptár, amely dátum szerint közli az 1975-ös szolgálatokat.

Összeségében azt tudom mondani, hogy egyházunk rendkívül jelentős külügyi szolgálatot végzett az elmúlt 1975-ös évben is. Itt is abban a helyzetben vagyunk, hogy mennyiségileg is nő a külügyi szolgálatok száma és egyre inkább igényesebbé válik. Tehát minőségileg is egyre több körültekintést, szakértelmet igényel. Most az utolsó napokat jelző évben is ez a szolgálat folyt, az eddiginél is sokkal nagyobb mennyiségben és sokkal fárasztóbban.

Noha a munkatársak nagy csapata végzi ezt a szolgálatot a püspökökkel, mégis magának a Külügyi Hivatalnak, amelynek titkára Reuss András, további létszámemelésre lesz majd szükség. Ugyanezt a munkát a református egyháznál 8 vagy 10 ember végzi. Nálunk végeredményben a püspök-elnöknek egy munkatársa van: Reuss András. Rám hárul a külügyi szolgálat irányítása. A külügyi titkárnak évente mintegy 50—60 útle-

velet kell megszereznie, annyi vízumot, annyi valutát kell megszerezni. Ennek csak az adminisztrálása is rendkívül sok. Hátha még azt mondom, hogy külügyi szolgálatot nem lehet úgy végezni, hogy ne ismerje az ember azt a terepet, amelyen jár és azokat az erőviszonyokat, tendenciákat, amik jelentkeznek. Csak példát mondok. Egy svédországi hivatalos meghívásnál szükséges tanulmányozni az egész svéd politikai helyzetet, társadalmi, egyházi helyzetet, milyen tendenciák érvényesülnek ott. És ez az elemző munka irdatlan munkát jelent. Tessék elképzelni ezt világviszonylatban, tessék áttenni az egyházi világszervezetekre, Egyházak Világtanácsa, Lutheránus Világszövetség, Európai Egyházak Konferenciája, Keresztyén Békekonferencia. Ezen belül az egyes nemzeti egyházakkal való kapcsolat. Ehhez állandóan olvasni kell, állandóan az információs lapokat melegen kell tartani, elemezni kell. Csak így lehet elvégezni ezt a munkát. Hadd említsem meg, hogy egyre több lelkészünk, egyre jobban vesz részt a külügyi munkában, amibe bizony bele kell tanulni.

Néhány olyan eseményt jelentek az elmúlt év külügyi munkájából, ami ide tartozik. Pröhle Károlynak köszönöm figyelmét, hogy volt szíves megemlíteni a Lutheránus Világszövetség Végrehajtó Bizottsági ülésén végzett szolgálatomat. Egy hosszú előadást kellett tartanom Amsterdamban az elmúlt nyáron ezen a címen: „Jézus Krisztus Úr és Szolga”. Ez egyik segítőanyaga lesz a Lutheránus Világszövetség Der es Salam-i nagygyűlésén, ahol a főtéma ez lesz: „Jézus Krisztusban új közösség”. En Amsterdamban azt magyaráztam, hogy az az „új közösség”, ami Jézus Krisztusban van, tehát az egyház egy diakóniai közösség. Tehát egész diakóniai teológiánkat el tudtam mondani egy olyan magas fórumon, mint a Lutheránus Világszövetség Végrehajtó Bizottsága, mintegy 100—120 ember előtt.

Azután megemlítem azt, hogy résztvettünk a Lutheránus Világszövetség Tanulmányi Csoportjainak munkájában. Itt különösen szeretném kiemelni Hafenschér Károly Deák téri lelkész munkáját, aki ebben a munkában nagyon aktívan vett részt. Megemlítem azt, hogy Norvégiában volt a szocialista országok egyházainak és a Skandináv Egyházaknak egy közös konferenciája. Ez egy új kezdeményezés. Ott dr. Fabiny Tibor egy nagyon értékes előadást tartott: „Diakónia és igehirdetés” címen. Komoly hullámokat vert. Dr. Nagy István háromhónapos NSZK-beli tanulmányúton vett részt azért, hogy még jobban megismerjük az NSZK-beli egyház életét. Előadások seregét tartotta. Blázy Lajos újpesti lelkész három hónapig az Amerikai Egyesült Államokban volt, ahol a magyar evangélikus gyülekezetekben végzett szolgálatokat és ugyancsak rendkívül fontos elemző munkát folytatott.

Európai Egyházak Konferenciájával kapcsolatban Ottlyk Ernő püspök és Pröhle Károly professzor végzett nagyon jó szolgálatot. Berlinben volt egy ilyen konferencia, amelyen a helsinki záródokumentumot értékelték.

A Keresztyén Békekonferencia különböző bizottságainak a munkájában résztvett Pröhle Károly, Virágh Gyula, Baranyai Tamás, Vámos József, Hafenschér Károly. Rendkívül jelentős szolgálatok ezek.

A Lutheránus Világszövetségnek van egy ökumenikus intézete Strasbourgban. Minden évben tart egy szemináriumot, ezen Szirmai Zoltán vett részt.

Ezen kívül igen jelentős volt a szlovákiai lutheránus egyház meglátogatása. Részünkről négy tagú delegáció vett részt, a két püspök, Pröhle Károly, Mekis Ádám. A szomszéd szlovák egyházzal való kapcsolatunk melegítése volt a feladatunk.

A finn egyház Információs Irodája készített egy szép filmet Magyarországi Evangélikus Egyházunk életéről. Nagyon sokat köszönhetünk Koren Emilnek, aki gondozta ezt a feladatot. Ezt a filmet bemutatták Helsinkiben, tudomásom szerint kétszer, vagy háromszor, továbbá Norvégiában. Most Kanada akarja megkapni, sőt lehet, hogy az Amerikai Egyesült Államokban is be fogják mutatni. Ez is a mi szolgálatunkhoz tartozik.

Természetesen kibővült a szolgálatunk azzal, hogy a turistacsoportok nagyon megelégnéltek. 30—40-es egyházi turista csoportok érkeznek Magyarországra külföldről. Ezek kértek előadásokat. Volt amerikai csoport, volt NSZK-ból két csoport. Igen jelentősnek tartom, hogy Amerikából egy 20—25 tagú csoport egy Semináriumon vett részt Magyarországon. Egy hétig voltak itt. Többször találkoztunk velük. Azután az NSZK-beli csoportokkal is élénk vita folyt. Tehát itt nemcsak egy-egy ember, hanem egy-egy csoport fordult meg. Vixtröm püspök Finnországból-ebben az esztendőben volt itt. A finekkel való kapcsolataink ezáltal is erősödtek.

Megemlítem — bár nem mindenestül a mi egyházunk ügye —, hogy az NDK-ból egy tíz tagú ökömenikus delegáció volt itt.

Előbb már említettem, hogy a szocialista országok küldöttei ugyancsak itt voltak. A KBK Folytatólagos Bizottsága Siófokon tartotta ülését. Az sem volt jelentéktelen, hogy maga, az országos felügyelő, bár más összefüggésben, Amerikában volt és vállalt egyházi szolgálatokat is.

Meg kell említenem, hogy voltak negatív hatások is. Nyugaton sokan a helsinki záródokumentumot egy nagy „kapu nyitás”-nak tekintik Kelet felé. Az eddiginél nagyobb súllyal nyomulnak Keletre. Próbálgatják a helyzetet nemcsak fölmérni, hanem lazítani is, diakóniai teológiánkat is itt-ott megkérdőjelezni, a lelkészek, gyülekezeti tagok tudatába elültetni azokat a gondolatokat, hogy rendben vannak-e itt egyáltalában dolgok a szocializmusban. Mi van az emberi jogokkal? Lazítanak. Itt most nemcsak a lelkészeknek, püspököknek, professzoroknak, de a gyülekezeti tagoknak is végig kell gondolniuk magatartásukat. Szinte püspöki szinten kell a magyar egyházat és külpolitikáját képviselnünk. Különben azt tudják mondani a külföldiek, mint az egyik turistacsoport tagjai, akik, amikor bejöttek és föltettek nekem több kérdést az egyháznak a szocializmusban való helyzetéről és én azt megválaszoltam, megmondták, hogy ezt Budapesten másoktól eddig nem így hallottuk. „Mi beszélgettünk itt több budapestivel, nem ugyanezt mondták.” Ez azt jelenti, hogy fel kell nőni a gyülekezeti lelkészeknek, tagoknak is arra a szintre, hogy egyformán tudjuk képviselni, tudjuk mondani azt, ami a valóság.

A mi külügyi szolgálatunkkal egyfelől akarjuk az egyházak közötti testvéri kapcsolatot mélyíteni, a béke szolgálatot végezni, a diakóniai teológiánkat továbbadni, érvényesíteni, írásban, előadásban, beszélgetésekben, s meg vagyok róla győződve, hogy az egyház szolgálatán keresztül az Európai Biztonsági Értekezlet záródokumentuma is jobban tud érvényesülni. Ez a munka nagyon fontos munka, nagyon jelentős munka, tovább kell végeznünk, még tudatosabban, még átgondoltabban, még felkészültebben. Persze, anyagi áldozatokat is igényel — mondanom sem kell. Erre viszont nem kell sajnálnia az egyháznak a pénzt.

Még ehhez annyit, hogy a Lutheránus Világszövetség és több más világszervezet általában megfizeti az útiköltséget, vagy a részvételi díjat egy-egy konferenciával kapcsolatban, tehát nem a magyarországi evangélikus egyház az, amely fizeti az összes költségeket.

Az Úrvacsora Krisztus vendége lehetek

Püspöki székfoglaló beszédében D. Káldy Zoltán ezt mondta: „A gyülekezeti istentiszteleten az evangélium hirdetése mellett kiszolgáltattuk a szentségeket is. Sajnálatosnak tartom, hogy »az ige egyháza vagyunk« megállapítás túlhangsúlyozásával másodrendűvé lettek a szentségek, és elveszítették valódi jelentőségüket talán teológiánkban is, de a gyülekezetekben feltétlenül. Pedig az evangélikus egyház nemcsak »az ige egyháza«, hanem a szentségeké is. Döntő jelentőségű annak a megtapasztalása az Úrvacsora ajándékában, hogy »egy test vagyunk« sokan. Ezt meg kell tanulnunk, és a szentségekkel helyesen kell élnünk. Bármennyire nem liturgiai kérdésektől függ döntő módon az egyház jó szolgálata, mégis fontosnak tartom, hogy az istentiszteleteken az ige és a szentségek egysége biztosíttassék.” (Lkp. 1958. 10. szám, 574. o.)

Örömmel állapíthatjuk meg, hogy az elmúlt évtizedek során gyülekezeteinkben növekedett az Úrvacsora jelentősége. Az úrvacsorázók számának emelkedése azonban nem jelenti azt, hogy nincsenek feladataink az Úrvacsora kiszolgáltatásával kapcsolatban. Állandóan fáradozunk azon, hogy igehirdetésünk a ma embere számára helyesen szólaltassa meg Isten Üzenetét. Az ige és a szentségek egységéből következik, hogy úrvacsorai tanításunkat is végig kell gondolnunk, szem előtt tartva, miben segíthetünk a ma emberének abban, hogy az úrvacsorával való élés számára belső gazdagodást jelentsen.

Az ünnepi vendégség

A páska ünnep első napjának estéjén Jézus, mint családfő, asztalhoz ült tanítványaival. Előre jelzett, bekövetkezett halála megszakította volna azt a kapcsolatot, amit ő alakított, formált tanítványaival, amikor követésére hívta el őket. Mivel bizonyos volt abban, hogy halála nem élete lezárása lesz, azért gondoskodott előre arról, hogy tanítványaival való közössége a földi világtól való távozása után is zavartalan legyen. A halál elszakítja majd tanítványaitól, ezt tudta. De azt is, hogy feltámadása után új formában alakíthat ki közösséget azokkal, akik követik őt, vágyakoznak a vele való kapcsolatra, jelenlétében akarnak élni. Különös módját választotta Jézus a tanítványaival való közösség megőrzésének. Tanítványaihoz sokszor szólott hasonlóan formájában. Most hasonlóan formájában cselekedett. Vett egy kenyeret, letört egy darabot belőle. Odaadta tanítványainak. Ahogy a kenyér széttörtetett, úgy fog teste megtöretni a halálban a kereszten. Aztán a kelyhet vette, körbe adta. Amint a bor kiömlött a kehelyből, amíg ittak a tanítványok, úgy fog vére kiontatni. Látható módon szólott így övéihez, Jézus az egyszerű, Istenadta természeti adományokat páratlan jelentőséggel ruházta fel, amikor kegyelme eszközeivé avatta őket.

Az Úrvacsora két tényre vezethető vissza:

1. Jézusnak és tanítványainak naponkénti asztalközösségére.
2. Jézus utolsó vacsorájára.

Amikor Jézus együtt étkezett az emberekkel, azok, akik vele voltak megéreztek, hogy Isten nem mond le róluk. A húsvéti bárány vacsorája: öröm és szabadítás ünnepe volt. Amikor Jézus az Úrvacsorát szerezte, a szerzettetési igék nemcsak az elválás komolyságát, hanem a beteljesedés örömét is magukban foglalták. Ahogy Jézus, amikor testben itt járt közöttünk, asztalközösséget — a keleti ember gondolkodása szerint — életközösséget vállalt a bűnösökkel, úgy vállal most is gyülekezetével életközösséget a Feltámadott Úr.

Az Úrvacsora: örvendező, hálaadó testvéri asztal és életközösség.

Egyszerű étkezés az Úrvacsora. De Krisztus ül az asztalnál s ez minden megváltoztat. Amint egy édesapa egy szelet kenyérben szeretetét ajándékozhatja családjának, úgy Krisztus is egy kis ostyában és egy korty borban saját magát adja.

Az Úrvacsorában lesz teljessé az Istennel való kapcsolatunk. A Keresztség volt a kezdet. Az ige fordítja szívünket Istenhez. Az Úrvacsora nemcsak lélekben, hanem testben is egyesít Krisztussal.

Újszövetség vacsorája

„... e pohár az új szövetség...”

Ez azt jelenti, hogy valami új lép a régi helyébe. Az első szövetséget Isten Ábrahámmal és Izrael népével kötötte. Az újszövetséget az egész emberiséggel kötötte. Kegyelmi szövetség ez. Nem a Törvény szövetsége. Isten ajándékan nyugszik, nem követelésén. Bűnösöknek adatik, nem az igazaknak.

A húsvéti bárány emlékeztetett arra, hogy Isten kiszabadította népét Egyiptomból. Az Úrvacsora hirdeti: Isten a bűn, halál hatalmából a Krisztus szerezte kegyelmi közösségbe vezeti népét. Az első páskabarány vére jel volt, mely azt hirdette, hogy a választottak megkíméltetnek az ítélettől, mely sújtja a zsarnokokat. Az Újszövetség vére az Úrvacsorában egy örök jel a Krisztus követők számára, hogy kegyelmet nyernek az ítéletben.

Isten a Keresztségben lépett szövetségre velünk. Napról napra megszegjük ezt a szövetséget. Szövetségsszegésünkből saját erőnkkel nem szabadulhatunk. Ítélet, kárhozat várna ránk. Az Úrvacsora szentségében Isten kegyelmesen megoldja ezt a kérdést. Megbocsátja bűneinket Jézus ártatlan szenvedéséért, váltságshaláláért. Visszaállítja a megromlott gyermeki viszonyt. Szövetséges társként, barátként léphetünk oda az Úr asztalához. Krisztusért mindig szívesen látott vendégek vagyunk.

Közösségi vacsora

a) Közösség Krisztussal.

Jézus többször beszélt övével való közösségéről. Azt mondta, hogy Ő a szőlőtőke, mi a szőlővesszők vagyunk. Szőlővesszőnek lenni a Krisztus-szőlőtőkén ugyanazt jelenti, mint tágnak lenni a Krisztustesten. Amint az életerő árad a tőkéből a vesszőkbe s megtölti azokat étellel, növekedéssel, amint a vér árad a szívből s az egész testet átjárja, a magányos tagoknak az élet lehetőségét nyújtja, úgy nyeri Krisztusból a

Krisztust követő az életerőt, a lélek táplálékát. Mindazt, ami a fennmaradáshoz és növekedéshez szükséges. Tőle jön a képesség a jó cselekvésre. Tőle jön a hitben való növekedés. Tőle jön a bűnbocsánat által való gyógyulás. Tőle jön az élet, melynek nem árt a halál. Mindez egy új formája az életnek. A Lélek táplálta új élet.

b) Közösség az emberekkel.

Az Úrvacsorában Isten jön közelünkbe. Vége a magányosságnak. Tavol élünk egymástól. Az Úr asztala köré gyülekezésünkkor megtapasztaljuk egybetartozásunkat. Kifejezetten azért gyülekezünk egybe, hogy megvalósuljon a testvéri közösség. Csak azért alakulhat az egymást talán alig ismerő vagy talán egymást oly nehezen elhordozó emberekből közösség, mert Jézus van jelen. Ő ad lehetőséget arra, hogy közösen részesedjünk testéből, véréből. Ez a Biblia szerinti közösség értelme! Nem egymással, hanem a Krisztussal való kapcsolat a fontos. Ő formál gyülekezetté, Ő kapcsol egybe.

Az Úrvacsorában Isten jön közelünkbe. Vége a magányosságnak. Találkozunk Istennel, ki keresi, szereti az embert. Az Istennel való találkozásból új élet születik. Az önmagába zárt, vágyaitól, érzéseitől, indulataitól, bűntől fertőzött lényétől irányított ember képes lesz a szeretet útján elindulni a másik ember felé. Elindulni úgy, hogy egy életre szőlőn felvegye annak ügyét, átlássa helyzetét, felismerje a lehetőséget, amiben segítségére lehet. Mindez nem teher, kínos kötelesség. Nem valami kényszer hatására történik. Hanem belső indításból. Kísérője a lélek mély öröme: Megajándékoztattam! Nem tudok mást tenni, mint másokért élni, velük törődni. Egy életen át velük bajlakodni. Kudarcok után is szép reménységgel újat kezdeni! Az a felismerés, hogy a másinak reám van szüksége, szabadít meg a magányosság gyötrő fájdalmától.

A Krisztussal való közösség indító erővé lesz az emberrel való közösség keresésére. Az Úrvacsora és diakónia szervesen összefügg. Az Úrvacsora a „szolgálat szentsége”. Az Isten megtapasztalt szeretetétől indított szolgálatra való felkészítés alkalmá. Krisztus lehajol hozzánk, mint tette, amikor megmosta tanítványai lábát. Szeretetét, irgalmát adja. Azért, hogy mi is lehajoljunk egymáshoz. Testvérré, felebaráttá, embertársá legyünk, akiből Krisztus irgalma, szeretete árad. Ebből a közösségből ismét közösség támad. Hiszen Krisztus mondta, hogy a szenvedőben, az ínségben levőben, a segítségre szorulóban Vele találkozunk, Őt szolgáljuk! Mert Ő közösséget vállalt a teremtettség minden elesettjével. Krisztus közösségétől fosztja meg magát az, aki az Úrvacsora vétele után nem indul el a szolgáló szeretet útján embertestvére felé!

Emlékvacsora

„Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre.”

A húsvéti bárány vacsorája emlékvacsora volt. Amikor a családfő szétosztotta a húsvéti bárányt és a kovásztalan kenyeret, így szólt:

— Emlékezzünk arra, hogy Isten irgalmasan cselekedett atyáinkkal!

Amikor a tanítványok Jézus halála után Uruk rendelése szerint ünnepi vacsorára gyűltek össze, visszaemlékeztek a Jézussal töltött utolsó estére. Az Úrvacsora számukra is emlékvacsora volt.

Ma, amikor az Úrvacsorával élünk, az Úr asztalához járulunk, Krisztus jelenléte arra segít, hogy emlékezzünk. De nemcsak az úrvacsora-

vétel alkalmával, nemcsak az igehallgatás során, nemcsak az istentiszteleten, vagy egyéni elcsendesedés alkalmain. Krisztus azért fordul felénk az Úrvacsorában, hogy mi a hétköznapiakban is Reá gondoljunk. Úgy éljünk, úgy gondolkodjunk, úgy cselekedjünk, mint akik tudják, hogy mellettük, velük van feltámadott Uruk, élő megváltójuk. Amit értük tett, az kötelez. Hitben járásra, szolgáló életre.

Áldozati vacsora

„... tiérettetek adatik ...”

Kétszer is elhangzik ez a kijelentés a szereztetési igében. Az Úrvacsora előtt igen sok alkalommal elhangzott. A próféta a szenvedő Messiást látta, aki áldozati halála által szerez szabadulást népének. Ez a kijelentés „tiérettetek adatik” egybekapcsolódik Jézusnak e szavaival „bűnök bocsánatára”. Azért, hogy mi szabadok legyünk a bűntől, azért áldozta Jézus oda az életét. Prófétái tettet hajtott végre az utolsó vacsorán. Mintegy megjelenítette bekövetkező keresztthalálát. A megtört kenyér és a bor Krisztus értünk hozott áldozatát hirdeti.

Az Úrvacsorában Krisztus nem egyszerűen a maga testét, hanem a megfeszített testét ajánlja fel számunkra. Nem egyszerűen a véré, hanem az újszövetség véré adja nekünk. Tehát a teste és vére által végeztetett egyszerű és tökéletes áldozat által szerzett erőket és javakat.

Ennek hangoztatásával azt is kifejezésre juttattuk, hogy áldozatnak egyedül a Krisztus által véghez vitt áldozatot valljuk. Az Úrvacsora nem a mi áldozatunk, hanem a Krisztus által véghez vitt áldozatban való részesülésünk. Ha a Krisztus egyszeri áldozatát nem tartjuk elegendőnek, hanem szükségesnek tartjuk azt megismételni, ezzel azt valljuk be, hogy Krisztus áldozatát nem tartjuk tökéletes áldozatnak.

Jézus halála volt életünk drága ára. Ha erre rádöbbenünk, akkor jobban érezzük földi életünk fontosságát. Hiszen jelentős az az élet, melynek ilyen drága halál volt az ára.

Az élet nemcsak az enyém, nemcsak szeretteimé, minden emberé. Ennek az életnek, ennek a drágán megváltott életnek megőrzéséért mindent meg kell tenni! Ha közömbösen haladunk el mások inségbe jutott élete mellett, Isten akaratával kerülünk szembe. Krisztus halálának jelentőségét kisebbítjük. Az élet, a Krisztus megváltotta élet elvesztése a károhozat.

Hálaadás — öröm vacsorája

„... hálát adott ...”

Az első tanítványok életét az Úrral való találkozás után betöltötte az öröm. Szívük ujjongott. Jézus szeretete, kegyelme, jóságának ereje betört az életükbe. Ezt az örömet tükrözi az Újszövetség.

Az első Úrvacsorát a hálaadás tette ünnepélyessé. Szenvadás és szorongás fenyegette a Mestert. A kereszt árnyéka vetődött bensejére. Vágyakozása szerint (Lk 22,15.) megterítettetett az ünnepi asztal. Nem véletlen, hogy a szereztetési igében kétszer is elhangzott a hálaadás. Az ünnepi étkezés után dicsőítő éneket késteltek a tanítványok, mikor az Olajfák hegyére mentek. Megváltónk is részt vett az éneklésben. A halállal közelségben szerezte az Úrvacsorát. Olyan ajándékot adott tanítványainak, melyet azok nem felejtettek el. Talán lényét betöltötte a hála azért, hogy az Úrvacsora olyan forrása lett a közösségnek, mely az

örökkévalóság felé mutat. Dicsérte és magasztalta a mennyei Atyát. Ebben példa lett számunkra. Így is lehet az úrvacsorai oltárhoz közeledni. Félelem, nyugtalanság töltheti be a mi szívünket is. Ennek ellenére Isten felé hálás szívvel fordulhatunk. Hiszen Krisztus felvett közösségébe. Az Ő jelenléte biztonságot, erőt ad mindennek elhordozásához. Az Úrvacsora bizonyossága annak, hogy Krisztus szeretetére mindig számítani lehet. Közelségében megpihenhet a felzaklatott szív.

Krisztus áldozati halála nem volt hiábavaló! Győzelmet szerzett! Az első keresztyén gyülekezet szívét, amikor az Úr asztalához léptek, öröm és hála töltötte be. Ezért nevezték az Úrvacsorát: eucharisziának.

Isten dicsőítése, magasztalása, ami Úrvacsora vételkor betölti szívünket csak kezdet. Teljességre akkor jut, amikor a nagy vacsorára gyülekezünk majd, melyet maga az Úr készít az Őt szeretőknek.

Békesség vacsorája

Ha egy ember meghal, akkor halála reá és hozzátartozóira nézve azt jelenti, hogy már nincs itt többé. Jézus halála azonban nem ilyen emberi meghalás volt. Olyan valami, amit Isten cselekedett azért, hogy az egész világon segítsen. Jézus halála: Isten kibékülésének cselekedete. Ezt a halált hirdeti az Úrvacsora. Ezt a meghalást, ami által miénk Isten bűnbocsánata.

Kenyérben és borban az élő Krisztus jön hozzánk. A test és vér csak a halálban válnak el egymástól. Krisztus testének és vérének vétele azt jelenti, hogy az élő Krisztus, mint értünk meghalt és megfeszített Megváltó egyesül velünk. Ajándékozza számunkra megváltó halálának gyümölcsét: a bűnbocsánatot.

Az Úr asztala a megbékélés helye. Istennel, embertársaikkal és önmagukkal meghasonlott emberek számára nagy lehetőség: békességet nyerni. A megtört test, kiontott vér hirdeti: Isten megbékélt a világgal. Ez ad lehetőséget, indítást, hogy mi is megbéküljünk egymással! Ez nem csupán azt jelenti, hogy a családon, gyülekezeten belül rendeződhetnek az események. Ennek társadalmi következménye is van. A megbékélt szívű, rendezett életű ember derűs légkört teremthet maga körül. Jobban megértheti zaklatott, felizgatott embertársait. Hozzájárulhat a közösségi légkör, a békés együttélés kialakulásához. Jézus tanítványainak árulása és tagadása előestéjén adta testét és véré. Valamennyien méltatlanok voltak a vele való közösségre. A bűnösöknek szerzte Jézus az Úrvacsorát. Azért, hogy ne méltatlanul vegyük magunkhoz Jézus testét és véré, hangzik felénk a gyónó kérdés:

— Megbocsátottál-e mindazoknak, akik vétkeztek ellened?

— Igyekezel-e ezután Isten akarata szerint élni?

Életünk megjobbításának szándékával, a megbékélés készségével közeledhetünk csak az Úr asztalához.

Reménység vacsorája

„Valahányszor e kenyeret eszitek és a kehelyből isztok, az Úr halálát hirdetitek, míg el nem jön” — írta Pál.

Vándorok tápláléka az Úrvacsora. Minden egyes Úrvacsoravétel bensőséges imádság: „Jöjj el, Uram Jézus!” Ugyancsak hangzik a felelet is: „Igen, hamarosan eljövök!”

Az Úrvacsora a várakozás szentsége. Felkészít, emlékeztet az utolsó ádventre. Az Úrvacsora jegyei emlékeztetnek a szolgálai formát magára vett aláztatos, mindhalálíg engedelmes Krisztusra. Arra, aki egyszer közénk jött, értünk élt, nekünk szolgált. Indítást kapunk arra is, hogy előre nézzünk a dicsőségben, hatalomban megjelenő Krisztusra. Aki befejezi Isten világot megváltó művét.

Az Úrvacsora biztató záloga a dicsőséges visszatérő Krisztus győzelmi ünnepének. A test és vér jegyei az eljövendő üdvösség reménységét ébresztik.

Minden úrvacsoravétel tekintetünket odafordítja a földi úrvacsorai közösségről arra az „utolsó vacsorára”, amelyet majd az örökkévalóságban ünnepelünk mindazokkal, akiket az Úr gyűjt egybe a világ minden részéből. Minden Úrvacsora annak a mennyei, dicsőséges vacsorának halvány visszénye, rejtett előképe. Az élő Megváltóval egyesülünk az Úrvacsorában. Ez a találkozás az örök élet reménységét eleveníti fel bennünk. Arra indít, hogy előre nézzünk. A nagy királyi menyegzőre veszük tekintetünket, amikor az Úr örömébe vonulhatunk be.

Titok — Mystérium vacsorája

Elgondolkozhatunk azon, hogy a tanítványok közül, mikor Jézus szavát hallották, amivel az Úrvacsorát szerezte, egy se kérdezte:

— Mester, hogy lehetséges ez?

Nem feledhetjük, hogy a hit területére lépünk. az Úrvacsora felfoghatatlan titok. Nem azt parancsolta meg Urunk, hogy megértsük. Arra kell gondolnunk, hogy az Úr Krisztus szerezte az Úrvacsorát, akinek hatalom adatott véghez vinni azt, amit kimondott. Egyetlen lehetőség számunkra: megmaradni Jézus szavánál. Gyermeki hittel és bizalommal mehetünk az Úr asztalához. Szívesen látott vendégek vagyunk. Ez a fontos.

Az Úrvacsorában mennyei, láthatatlan kegyelmi ajándékokat kapunk. Megízlelhetjük az eljövendő élet szépségét, gazdagságát, örömet. Egy morzsa hull le Isten kegyelmi asztaláról, mely a mennyben terített meg. Vágy ébred bennünk Isten szeretete után, mely megérint minket az Úrvacsora mystériumában.

Sohasem tudjuk teljességében megérteni, hogyan cselekszik Isten az Úrvacsorában. De mind többet ragadhatunk meg ebből a titokból, ha szorgalmasan, hűségesen vesszük Isten kegyelmi ajándékát. Láthatatlan, megragadhatatlan módon Krisztussal egyesülünk. Erőt, segítséget, biztást kapunk arra, hogy Isten akarata szerint éljünk. Sugározzon életünkben a Krisztusban elnyert örök élet öröme.

Ágostai Hitvallás XIII. cikke: „A szentségek nemcsak azért rendeltettek, hogy ismertető jelei legyenek a hit megvallásának az emberek között; hanem inkább azért, hogy jelei és bizonyosságai legyenek Isten irántunk való jóakarataának s felkeltsék és erősítsék a hitet mindazokban, akik élnek vele. A szentségekkel ezért úgy kell élni, hogy vele járjon a hit, amely bízik a szentségek által nyújtott és szemünk elé tárt ígéretekben.”

Hit nélkül ítéletet vesz az, aki az Úrvacsorával él. Ez jóval több mint az ajándék, az áldás elmaradása. Az ítélet oka engedetlenség és hálátlanság, Isten ajándékának megvetése. Nem csupán arról van szó, hogy hit nélkül az Úrvacsora nem nyújt többet a léleknek, mint a napfény a vak szemnek vagy a hang a süket fülnek. Krisztus ajándékának megvetése a kárhozatot jelenti.

Luther számára az Úrvacsora nem vitatható teológiai tétel. Nem hüvösen, hidegen, a tudós higgadt vizsgálatával nézte, hanem a bűnös, erőteljen ember szenvedélyes vágyódásával. Számára az Úrvacsora, mivel magát bűnös embernek vallotta, mentő kötél volt, amibe belekapaszkozhatott.

Egy alkalommal így nyilatkozott:

„Mivel én bűnös vagyok, az ördögnek és halálnak foglya és érzem, hogy gyenge a hitem, hideg a szeretetem, türelmetlen és irigy vagyok, a bűn reám fonódik elől és hátul, azért megyek, hogy Krisztus igéjét meghalljam és megtudjam: itt a kenyérben és borban adta nekem az én Uram testét és véré, hogy biztos legyek abban: bűneim meg vannak bocsátva és enyém az örök élet.”

Ha igent mondunk hitünk titkára, megragad Krisztus jelenléte. Krisztus bennünk lesz. Mi pedig őbenne és egymásban, mint akik megismerték és megszerették egymást. Valósággá lesz az úrvacsoravétel után hangzó elbocsátás: „Jézus Krisztus teste és vére tartson meg titeket az igaz hitben és a szeretetben az örök élet reménységére.” Békességgel távozhatok az Úr asztalától.

„Gyertek, minden kész!” — hangzik felénk a hívás a megterített úrvacsorai asztalhoz.

A mai rohanó tempót diktáló élet egyik jele, hogy csak nagyon ritkán várunk úgy valakire, hogy csak az jut eszünkbe, mi az, ami a vendégünknek kellemes lenne, amire csak neki lenne szüksége. Ezért ritkább mindig az igazi vendégszeretet. Mindenki vár valamit a másiktól. Jóformán senki sem várja a másikat. Ez azt is jelenti, hogy minket is ritkán várnak. Pedig szükségünk lenne erre. Kellene az ilyen vendéglátó szeretet. Kedves meglepetés lenne, ha minden készen várna: terített asztal, kényelmes szék, csendes, mosolygó arc, melyen semmi idegesség nem látszik. Szinte a levegőből árad a hívogatás:

— Gyere, érezd jól magad! Te vagy most a legkedvesebb, a legfontosabb.

Valami ilyenfajta, a lélek mélyén várt hívás hangzik felénk az úrvacsoraoasztás alkalmával. Minden kész! Ez azt jelenti, az ÚR közösségében mindent megkaphatunk: vigasztalást, erősítést, szeretetet, reményt, új kezdetet, közösséget, erőt. Mindent, amire szükségünk van. Ki tudná kifejezni, hogy mi az a minden, amit Isten szeretete felölel. Az Ő gazdagságát mi csak sejthetjük. Minél többször halljuk meg a hívást és megyünk a terített asztalhoz, annál többször tapasztaljuk meg, hogy mit tartogat a számunkra.

Boldogok, akik hivatalosak a bárány menyegzői lakomájára.” (Jel 19,9)

Ferenczy Zoltán

Rákóczi és az evangélikusok

II. Rákóczi Ferenc egy társadalmilag és felekezetiileg egyaránt tagolt nemzet élén bontotta ki a szabadságharc zászlaját. A társadalmi feszültséget szövetségi politikával akarta áthidalni. A Habsburg elnyomás alatt sínylődő, főurak és főpapok által kizsákmányolt parasztokkal és „szegénylegényekkel” kezét fogott az ország legnagyobb birtokosa. Ez valóban új vonást is jelentett: az előző mozgalmakhoz képest megrengetett bizonyos társadalmi korlátokat is.

Felekezeti feszültségek között.

A hatalmas osztálykülönbségek mellett azonban a fejedelemnek számolnia kellett az egymással versengő, sőt egymást olyankor szenvedélyesen gyűlölő felekezetek éles ellentéteivel is. A katolikus Habsburg birodalom Kárpátok alatti területének lakossága ekkor sajátos módon hétényolcad arányban protestánsnak vallotta magát. Maga Rákóczi is említi Emlékirataiban, hogy „a nemesség legnagyobb része Luther vagy Kálvin felekezetébe tartozott”, vitézeiről pedig, hogy „az egész sereg — alig tizedrészét kivéve — kálvinista volt”.

Mint alább még látni fogjuk, Rákóczi tudatosan, következetesen és egyedülállóan képviselte a nemzeti összefogás szükségszerűen felekezeti-közi jellegét. Nem engedte, hogy a Religio ügye akár katolikus, akár protestáns oldalon megelőzze a patria érdekeit. Általános is volt a vélemény a felkelés kezdeti időszakában, hogy a protestánsok — akiket viszont Bercsényi ádázul gyűlölt — nagyon bíznak a katolikus fejedelemben.

A magyar protestantizmus és a szabadságharc fővezére tehát mintegy kölcsönösen respektálták egymást. Annak nagyszámú — zömében szökött — jobbágytömegei a földesúri függőség alól való szabadulásukat és így osztályhelyzetük megváltozását remélték. „Elsősorban a katonaság és a nép mutatkozik hajlandónak a háború folytatására, különösképpen a protestánsok” — írta róluk Rákóczi 1705-ben. A konföderációra való felesküvést is főként a protestánsok kívánták a szécsényi országgyűlésen.

Maga a fejedelem viszont nem csupán hűségükért becsülte őket és igyekezett kedvükben járni. Nem csak valláspolitikájának volt az alapja az a meggyőződés, hogy „a vallási viszályok egységre vitele” elengedhetetlen a „közös ügy” szempontjából, hanem mély keresztény lelkesége belülről is azt parancsolta, hogy „a felekezeti viszályokat megszüntesse és a feleket kölcsönös szeretetre bírja”. Így, aki hajlama és lelkülete szerint is a *tolerancia* embereként lépett színre, azt is ösztönösen megérezte, hogy ez a vallási türelem — amint ma már jól látjuk — egyben a szembenálló erők kényszerű kiegyezése is volt. Így vált a vallási türelmesség és a nemzeti egység Rákóczi korában két egymástól elválaszthatatlan fogalommá, s mintegy a korai felvilágosodás csírájává.

Tanulmányunk kereteit szűkítsük most is a protestantizmusnak számarányában kisebb, ideológiai szempontból azonban igen jelentős csoportjára. E korszak evangélikusságának igen jelentős egyházpolitikai vonásaival eddig sem világi, sem egyháztörténetírásunk nem foglalkozott a maga összefüggéseiben. Ezért mi is csupán részleges és töredékes adatokra korlátozódhatunk. Néhány sporadikus, bár jelentős adatközléstől eltekintve mindössze két egyháztörténeti feldolgozás áll rendelkezésünkre. Az egyik az Okolicsányi Pál által 1704-ben írt és az akkori viszonyok miatt 1710-ben névtelenül kiadott „Historia Diplomatica De Sta-

tu Religionis Evangelicae in Hungaria” című, első forrásértékű evangélikus egyháztörténeti mű. Ez az evangélikus rendek politikai, közjogi és egyházi küzdelmeinek hiteles, okmányokon alapuló, magas színvonalú dokumentumgyűjteménye, a buzgó lutheránus császári békebiztos szemzőgéből.

A másik: a 19. század pozitivista történészének, *Zsilinszky* Mihálynak négy kötetes összefoglaló műve a magyar országgyűlések vallásügyi tárgyalásairól. A már közel egy évszázada írt munka tiszteletreméltó adatközlései nélkülözhetetlenné teszik ugyan a művet a kor kutatói számára, hiányosságai azonban szembeötlők, szemlélete pedig idejétmúlt. A felekezeti viszonyokat összefoglaló szintézis és mai szempontokat érvényesítő értékelés még várat magára.

Rendelkezésünkre áll azonban egy ebből a szempontból még alig kiaknázott forrás: az *Archivum Rákócianum* régi és újabb sorozata. Az ezekben foglalt, még feldolgozatlan adatok egy olyan *mozaikszerű képet tárnak elénk* amelyek feldolgozása alapjául szolgálhat egy későbbi monográfiának. Jelen tanulmányunk jobbra ezekre a közlésekre szűkíti le kutatási területét és így próbál választ adni arra a kérdésre, hogy milyen *szerepe* volt a magyarországi evangélikusságnak Rákóczi valláspolitikájában.

A magyarországi lutheránusoknak a Habsburg uralom alatt háttérbe szorított szellemi és erkölcsi energiái ui. egyfelől igen jelentős mértékben érvényesülhettek a szabadságharc éveiben, másfelől viszont ez az evangélikusság kétarcúságánál fogva mégsem juthatott egyértelműen pozitív szerephez a haza számára oly döntő években.

Tanulmányunkban olyan kérdéshöz nyúlunk tehát, amelyről eddig kevés szó esett, és amelynek a tisztázása segítséget nyújthat a Rákóczi-szabadságharc egyházpolitikájának és társadalmi bázisának felekezeti szempontból árnyaltabb ábrázolásához.

A konföderáció lutheránusai

A hazai evangélikusság társadalmi hátterét főként a városi polgárság és a birtokos nemesség képezte. Talán legnagyobb bázisa annak a 11 vármegyére kiterjedő organikus országrésznek a területére esett, amelynek guberátora éppen a politikai katolicizmus vasmarkú képviselője, *Bercsényi* Miklós volt. A továbbiakban elsősorban ennek a területnek az egyházpolitikai problémáira irányítjuk majd a figyelmünket, de előbb röviden áttekintést adunk a Pozsonytól Eperjesig terjedő egész felvidéki evangélikusságnak a képviselőiről. Az önmagában igen jelentős, de a Felvidékkel laza kapcsolatban levő dunántúli evangélikusságnak csupán néhány kiemelkedő személyiségét említjük, a dunántúli viszonyokra most külön nem térünk ki.

Társadalmi tagozódás tekintetében tudvalevő, hogy főuraink közül a 17. századi nagy ellenreformáció után csak alig néhány család tartozott már a lutheri reformáció hívei közé. Ezek közül jeles bizalmi embere volt Rákóczinak báró *Petrőczy* István tábornok és szenátor, a költőnő fivére, az 1707-es rózsashegyi zsinat elnöke, valamint báró *Zay* Lőrinc szenátor két idősebb fiával, Andrással és Zsigmonddal. Részben ide számíthatjuk báró *Hellenbach* János Gottfried főbányagrófot, akit mint kiválóan gyógyító orvost, I. Lipót 1686-ban bárósított, akit Rákóczi a bányavárosok adminisztrátorává és a Kereskedő Kompania elnökévé nevezett ki, s aki kiváló emberi tulajdonságaival is kitűnt kortársai közül.

A fejedelem támogató és ideológiáját erősen befolyásoló politikusok zöme a felvidéki evangélikus köznemesség soraiból került ki. Közülük magas vezető tisztségre jutott *Jánoki* Zsigmond Hont megyei alispán, Rákóczi kancellárja és tekintélyes szenátora, *Ottlyk* György főudvarmester és az Udvari Tanács elnöke, *Gerhard* György és *Kajali* Pál szenátorok, *Platthy* Sándor, *Radvánszky* János és a dunántúli Telekesi *Török* István, és fontos szerepet vitt a nógrád megyei *Bulyovszky* Dániel fejedelmi titkár és számvevősegi igazgató is.

Számos vármegye élén állt ezenkívül evangélikus alispán, így Zólyomban *Radvánszky* János — aki erdélyi fejedelmi biztосként, kincstárnokként, a nemesi kar elnökeként és a Közgazdasági Tanács alelnökékként is fontos szerepet vitt —, Gömörben *Lányi* Pál, Szepességben *Görgey* János, *Sárosban* *Desseffy* Ferenc és *Roth* Mihály, Abaújban *Szirmay* Péter, Zemplénben *Szirmay* András. Több nemesi, sőt polgári származású evangélikus kapott jelentős diplomáciai megbízatást Rákóczitól, így a turócmegyei *Okolicsányi* Mihály — egyben a Gazdasági Tanács jogügyi igazgatója —, a sárosmegyei *Szirmay* Miklós eperjesi kollégiumi felügyelő, *Bercsényi* Jóságigazgatója, az eperjesi *Petenáda* György, a bártfai *Kray* Jakab, vagy a tragikus sorsú zólyomi *Klement* János Mihály.

De említhetnénk magas beosztású kuruc katonatiszteket is, mint pl. az ezredek közül *Révay* Gáspárt, *Roth* János Györgyöt, *Török* Istvánt, *Zay* Zsigmondot vagy *Zay* Andrást, a dandárnokok közül *Ottlyk* Györgyöt, *Radics* Andrást, és *Sréter* Jánost, a brigadérosok közül *Czelder* Orbánt, *Fodor* Lászlót vagy *Szent-Ivány* Jánost.

Az ágostai hitvallásnak vezetői közül különösen *Krmann* Dániel, hányatott életű püspök támogatta a szabadságharc ügyét szóval, tettel és írásaival egyaránt. Érdemes felfigyelni ebben a vonatkozásban *Czelder* Orbán zászlóinak megáldásakor elmondott nagyhatású zsolnai prédikációjára és egyéb irataira is.

Rákóczinak ilyen típusú, jól képzett, tudós és bátor papokra lett volna szüksége minden felekezeten. A gyászévtized (1671—1681) által szétzilált belső egyházi helyzet azonban ilyenekre alig tudott mégcsak reményt is nyújtani. A fejedelem éles szemmel vette észre, hogy a külföldi iskolázás, valamint a hazai canonica visitatiók elmaradása és a belső erőtlenség a lelkészek színvonalának csökkentéséhez fog vezetni. Ezért tett meg mindent azért, hogy „ne holmi szakácsokból tegyenek meg papokat”, ne rontsák el régi szép ágendájukat, hanem magas szinten, teológiai és hazafias szempontból egyaránt megfelelően képezzék ki azokat a fiatalokat, akikre azután nemcsak lelkészi, hanem tudományos, egyházpolitikai és diplomáciai szolgálatban is számíthat majd a Haza.

Az evangélikusokkal való kapcsolatának érdekes és még fel nem dolgozott területe a hallei egyetem neves pietista teológiai professzorának, *August Hermann Francké*nak rendkívüli érdeklődése a magyar szabadságharc eseményei és várható kihatásai iránt. *Francke* megbízottja, *Anhard Adlung* 1706-ban és az azt követő három évben több ízben megfordult hazánkban, sőt 1707 augusztusában maga a fejedelem is fogadta őt tőketerebesi főhadiszállásán. A *Francké*hoz írt érdekes jelentésében *Adlung* beszámol arról, hogy Rákóczi igen szívélyesen fogadta őt, örült, hogy sok magyarországi fiatal tanul a hallei egyetemen és reméli, hogy közülük több jólképzett tudóst kap majd vissza az ország.

Ugyancsak hallei kapcsolatokat közvetített a fejedelem számára udvari orvosa, dr. *Langh* Ambrus, egy nürnbergi evangélikus lelkész fia — *Törökországba* is elkísérte ezután a fejedelmet és ott is halt meg — aki

Francke környezetéből Rákóczi megbízásából kedvező feltételek mellett mesterembereket akart kérni a hazai kézművesipar fejlesztésére.

Kétarcú evangélikusság

Tanulmányunk tárgyát azonban nem ilyen általánosságban szeretnénk az evangélikusságnak szentelni. Hamis képet kapnánk, ha úgy tüntetnénk fel az ágostai hitvallásúakat, mint akik akár tömegeikben, akár vezetőik személyében egy emberként támogatták volna Rákóczi és a szabadságharc ügyét.

A Bécshez közelebb eső északnyugati vármegyékben, különösen Turóban — az evangélikus Okolicsányiak és Révayak hazájában — tudvaleg erősen ellenzéke támadt a Konföderációnak. Ez a tény azután mindvégig beárnyékolta Rákóczi és az evangélikusok addigi bizodalmas, jó viszonyát.

Az ellenzék kiemelkedő vezére Okolicsányi Pál, — a Thököly-korban már fontos közjogi szerepet vívó nemes ügyvéd, országyűlési követ, majd alispán, s végül császári békebiztos — bizalmas embereivel, az ugyancsak evangélikus báró Révay Ferenc turóci főispánnal, *Lehoczky György*, *Kostyál György* és *Czemanka András* lutheránus nemesekkel egy olyan politikának a szellemi irányítóivá vált, amely időnként ugyan „titkos kurucsággal” is párosult, végső soron azonban Rákóczi „nemesi ellenzéke” a szerepét játszotta és Bécs érdekeit képviselte.

Okolicsányi, a királpárti lutheránus vezér és köre olyan ellenpólust jelentett Rákóczi valláspolitikai koncepciójában, amelyre itt most külön is fel kell figyelniünk. Mivel az ő szerepének az ismerete nélkül sem Bercsényi magatartását, sem Rákóczinak a rózsahegyzi zsinattal kapcsolatos fenntartásait, sem pedig a véres ónodi eseményeket megérteni nem lehet, személyével és politikájával a rendelkezésünkre álló források alapján bővebben kell foglalkoznunk.

A felkelés kezdetén úgy tűnt, hogy Okolicsányi Pál, ez a tapasztalt jogtudós, a fiata Rákóczi herceg jogtanácsosa lesz az a *kulcsembert*, akire a *fejedelem az evangélikus nemesség megnyerését rábízhatja* — úgy, amint *Vay Ádámra* a reformátusságét. E reménységében azonban Rákóczinak csalatkoznia kellett. A *Historia Diplomatica* sokat mondó címlapja inkább az evangélikus ellenzék sikerét látszik bizonyítani: I. Lipót császár a reformátorok társaságában van rajta ábrázolva.

Mindeddig sem világi, sem egyházi történészek nem foglalkoztak az egyházpolitikai szempontból oly jelentős evangélikus közéleti férfiak szerepével. Ennek a hiánynak a pótlására gondolnia kell történetírásunknak. Jelen tanulmányunkban inkább csak a problémát kívánjuk felvetni, hogy az ösztönzést adjon annak részletesebb elemzésére.

Kísérjük meg most nyomon követni az eseményeket.

Gyöngyösön forralt tervek

Az Archivum Rákóczianum szétszórt, de igen jelentős adatai igazolni látszanak *Márki Sándornak* azt az állítását, hogy az I. és II. gyöngyösi értekezleten Bécs az elégedetlen evangélikusok élére álló „jó hazafin és titkos kurucon” keresztül akarta elérni célját, hogy *elidegenítse a protestánsokat Rákóczitól*. Az adatok alátámasztják Zsilinszky megállapítását is, hogy ti. ekkor kezdődött Bécsnek egy sajátos intrikája: Rákóczit protestánsnak tüntette fel Rómában, Okolicsányi Pál révén pedig buzgó katolikusként a nép előtt, hogy azt elszakítsa tőle.

Politikai téren Okolicsányi „tábormegosztó” szerepe abban mutatkozott meg, hogy két békebiztos társával, *Széchenyi* Pál kalocsai érsekkel és *Viza* János püspökkel, kalocsai nagyréposttal teljes egyetértésben, mint „lutheránus vezér” is arról igyekezett meggyőzni honfitársait és hitsorsosait, hogy a háború bizonytalan kimenetelénél biztosabb és hasznosabb tárgyalások útján lezárni a felkelést.

Valláspolitikai téren azonban nagyobb veszélyt jelentett Okolicsányi gyöngyösi tevékenysége. Ez megmutatkozott mindenekelőtt abban, hogy a nemzetközileg is igen nagyra becsült idős diplomata meghívás nélkül, puccsszerűen hozta el Gyöngyösre a 11 északnyugati vármegye protestáns követeit és ott erősen támogatta azt a törekvésüket, hogy az ország protestánsai vallási sérelmeiket külön tárgyalják meg. A vallási kérdések egyoldalú előtérbe helyezése ugyanis a *kialakuló nemzeti egység felbomlását* eredményezte volna. Rákóczi nagyon határozottan lépett fel minden ilyen törekvessel szemben.

Kezdetben különösen *Bercsényi* Miklós támadta rendkívül hevesen Okolicsányi széthúzó tevékenységét. Közvetlenül a gyöngyösi értekezlet után Nagyszombatból írja Rákóczinak, hogy most már ebbe a városba is, „ubi sola Religio floret Catholica”, be akarja csúsztatni az evangélikus prédikátort az alig 12 evangélikus polgár. „Az Isten azolta csükkentett bennünket, miolta ezt mozgatták, kinek publicáló oka Pál, mert míg nem gyűtt, nem volt; hitemre kész munkája ez a németnek...” Néhány nappal később titkos írással így fakad ki a fejedelemnek: „*Pál, Pál, sok rosszat hozott ez a Pál*, hitemre, még Károlit is és az egész Dunán túli földet és kálvinistaságot ő bolondította fel...” Valóban lehetséges, hogy Okolicsányinak komoly szerepe volt a dunántúli protestánsok befolyásolásában és mozgósításában.

A békebiztos különösen a bécsi holland és angol diplomatákkal tárgyalta sokat a magyarországi protestánsok helyzetéről. Ezek tudni vélték azt is, hogy a nagy jogtudós csak evangélikus vallása miatt nem lett nádori ítélőmester, mivel a jezsuitáknak sikerült elérni, hogy a katolizált Szirmay István kapja meg ezt a méltóságot.

A gyöngyösi értekezlet után is bizalmas, hosszú beszélgetést folytatott Hamel Bruyninx és Whitworth követeikkel, — amelynek során kifejtette, hogy „the matter might come to a *division*”. —, támogatta a protestáns rendek segélykérését *Anna* angol királynőnél és elérte, hogy a protestánsok zöme komolyan akarja a békekötést.

Feltehetőleg ezek a bécsi és pozsonyi titkos tárgyalások járultak hozzá annak a mind politikai, mind vallási szempontból érdekes döntésnek a megérleléséhez, amely a Konföderáció egy sarkalatos gyöngyösi határozatát kívánta volna megmásítani. Amikor ui. 1704. márciusában, majd az 1705-ös szécsényi országgyűlésen elhatározták az idegen származású jezsuita rendtagoknak az országból való kiutasítását, 1706. novemberében hat nyugat-felvidéki vármegye (Pozsony, Nyitra, Trencsén, Turóc, Liptó, Árva) keményhangú folyamodványt terjesztett Rákóczi elé. Ebben testáznak a *jezsuita-rend* honosított tagjainak száműzetése és javaiktól való megfosztása ellen. Ennek a tiltakozásnak — amely ugynacsak a Konföderáció tagjainak megosztását is célozta — a háttérben csak látszólag húzódik meg katolikus érdek. Sokkal inkább igaz — és ezért valószínűsíthető az akcióban *Okolicsányi* Pál szerepe — hogy okos protestáns politikusok még jól emlékeztek prédikátoraik 1674-i száműzetésére és nem akartak a jezsuiták kiűzésével Bécs győzelme esetére precedenst teremteni az eset megismétlésére.

A császárbarát evangélikusok vallási és politikai intrikáit különösen

Bercsényi figyelte egyre fokozódó gyűlölettel. Sértve írta a fejedelemnek 1705 tavaszán, hogy újabban — éppen „sub catholico Principe” — mindenütt mellőzik a katolikus tanácsadókat. „A más religión valók — úgy látom — Nagyságod kegyelmességével abutálnak, keservesen érzi a Catholicus Status... Engem angeriálnak olyan szókkal is, nemcsak papok, hitemre, hogy pennámra biznom sem kívánom: tartják igen sajnósnak, hogy az *Nagyságod Udvarának ministerjei mind a catholicusokból állanak*... nincs már pápista, okosságok közé az többinek az ki illjék? nincs hiv, nincs vitiz?... Az pápistának nem kell hinni ők mondják. Igenis, nem mindennek; de lutheránusnak is hogy hiszen az német, azért applicálja, mely szívesen is szolgál oda. — Nagyságod tapasztalja.”

Okolicsányi elleni egyre fokozódó haragjáról tanúskodik *Bercsényi* néhány nappal későbbi levele is: „vizát purgatoriumban is bebocsátának audeintiára: de Pál, hacsak nem pokolban, — purgatorium ajtaján hiába rug s kapál!”

Rákóczinak jobb véleménye volt a békebiztosról. Azt írta róla, hogy „*Okolicsányit túl jó polgárnak tartottam ahhoz, hogy ártani akarna a közügynek*”. Tudta, hogy „mind a király, mind a nemzet emberének tartotta magát... *ide is engedelemmel tette le hitit és ex praecautum ne oda is tartotta kötelességét*”.

A turóci konspiráció

Okolicsányi — a régi bizalom alapján — a fejedelem engedélyével maradhatott turóci birtokán és utazhatott onnan szabadon mind Lipót, mind *Rákóczi* udvarába. Bizalma ellenére azonban egyre nyugtalanítóbbak voltak azok a hírek, amelyek egyes országrészek esetleges elpártolásának vagy elszakadásának a tervéről szállingóztak azokban az években.

Már 1705 őszén szó volt olyan bécsi fegyverszüneti feltételekről, amellyel Turóc, Trencsén és a bányavárosok átengedését kívánták volna. Azután magát a fejedelmet is aggasztotta 1706 őszén, hogy „megszaporodott a győri labanc” és esetleg „elpártolna az Dunántul levő föld.” Ekkor írta *Bercsényinek* ezeket az érdekes sorokat: „Micsoda levelét vettem Okolicsányi Pálnak, ime *Kegyelmednek* includálom és személyivel mitévő legyek? az *Kegyelmed* opinóját elvárom”.

A fokozódó bizalmatlanság létkörét Okolicsányi is érezhette maga körül. A gyanúsítások elől 1706 derekán vissza is vonul birtokára, részben felesége betegsége, részben gyermekei házassága és egyéb családi okok miatt. A mediátorokkal innen folytatott levelezése is tükrözi ezt a számára sem kellemes állapotot. Amikor elvégezte családi teendőit és újra megkezdí békeközvetítő udvari szolgálatát, jó lelkiismerettel akarja a szinte egyetlen járható utat: a háború folytatása helyett a békekötés útját egyengetni. E végből Hatvanban 1706 őszén ismét személyesen tárgyal *Rákóczival*, de eredménytelenül. *Bercsényi* kérlelhetetlen gyűlölete a fejedelemben is a végleges bizalmatlanság lecsapódását eredményezi.

Az ellentét 1707 első felében vált a legélesebbé és az ónodi országgyűlés véres eseményeiben tetőzött. A tét ugyanis nem volt kisebb, mint az, hogy a Habsburg-ház ekkorra tervezett detronizációjának a kimondását ne gátolhassa vagy zavarhassa meg Bécsnek, vagy a hatása alatt álló északnyugati nemességnek bármiféle mesterkedése. Az 1707 elején kipattant turóci mozgalom azonban éppen ezt e nem alaptalannak látszó aggodalmat erősítette meg *Rákóczi* környezetében.

Az 1707 január 31-én kelt, gazdasági és politikai panaszokat tartalmazó turóci beadványt mind *Rákóczi*, mind *Bercsényi* Okolicsányi Pál-

nak és környezetének a terhére írta. A sok évvel később kelt Emlékiratok is ezt igazolják: „Egy maroknyi Turóc megyei nemesség elhatározta, hogy körleveleket ír néhány megyébe, hol a többség luteránus...” Máshol „cselszövés”-nek és „merénylet”-nek nevezi Rákóczi „a méltatlan és rágalmozó eljárást, amelynek a célja szerinte a lelkek egységének a meg**bontása** volt. Bercsényi pedig, amikor „Okolicsányi pakétáit”, vagyis Turóc átíratát megküldte az Erdélyben tartózkodó fejedelemnek, ezeket a felháborodott sorokat írta: „Hoc eat realis forma seditiois! nem conveniál a Confoederatio juramentumával!” Rákóczi erre Marosvásárhelyről ezekkel a szavakkal válaszol neki: „Lesz gondom az gyűlésben (ti. Ónodon) Pál gazdárul, az kinek dolgát hitem ellen volna béhunt szemmel néz-nem”

A Bercsényi által „hét vármegye conspirációjának” tekintett ügy gazdasági sérelmekre hivatkozott ugyan, ezek azonban sokszor önző érdekeket lepleztek és ezért akarták kierőszakolni a békét.

A „nyilvánvaló scissio”-ról és „alattomban való factio”-ról Beniczky Gáspár ónodi naplója is azt jegyezte fel, hogy „sok nemes ellenséggel határos vármegyéknek elméjeket defactora sollicitálták.” Hogy „a szakadás főkovácsa” valóban Pál gazda volt-e, az csak valószínűsíthető, de kétségtelen, hogy az számos más evangélikus nemes családot is érintett és túlterjedt annak a kicsiny vármegyének a határain, amelyben — Rákóczi szavaival — „a nemességnek talán egyharmada az Okolicsányi nevet viseli...” Az is bizonyos, hogy *Okolicsányi* Pál éppen ezidőtájt írta ezeket a sorokat a katolikus *Rakovszky* Menyhértnek: „Annyi terhet látok, hogy bizvást mondhatom: jaj nekünk...”

Okolicsányi Pál és *Rakovszky* Zsuzsa egyetlen fiúgyermeké, *Kristóf* turóci alispán *Rakovszky* Menyhért vármegyei jegyzővel együtt két hónap múlva az ónodi országgyűlés áldozata lett. A tótprónai jóslat beteljesedett.

Mivel *Okolicsányi* *Kristóf* személyében egyúttal röviddel előbb ülésezett rózsahegy evangélikus zsinat konzisztóriumú ülnökét és egyik aláíróját érte a halál, ezért a híres „forradalmi zsinatról” még ugyancsak meg kell ebben a témakörben emlékeznünk.

Zsinat Rózsahegyén — Ónod árnyékában

Ismeretes, hogy az evangélikus rendek — a szécsényi országgyűlésen kapott nagyobb szabadság birtokában — 1707 elején elérkezettnek látták az időt arra, hogy zsinatot hívjanak össze a Liptó megyei Rózsahegy (ma Ružomberok) városába. Ennek történetével eddig csupán egyetlen, múlt századi monográfia és alig egy-két szakdolgozat foglalkozott, de nem mindegyik használta fel az összes korabeli forrásmunka rendelkezésünkre álló anyagát.

Az evangélikusság csaknem egy évszázad óta, külső okok miatt egybe nem hívott zsinatára azonban csak részben szolgáltatott okot a „szécsényi accorda” végrehajtása, vagy — Rákóczi szavaival — „a disciplina ecclesiastica reformatioja, melyre tudom magam is, hogy régen intendáltak”.

Alig néhány hónappal a szécsényi országgyűlés és a miskolci tanácsülés berekesztése után, az *evangélikus szenátorok* „*Memoriale*” című 1706. II. 21-én keltezett 13 pontos iratukban erős kritikát gyakoroltak az egyház élete felett, és sürgették annak mielőbbi átrendezését.

Az Emlékirat kifejezi a tanácsurak kívánságát, hogy a lelkészek gyülekezeteiket évenként a patrónusok jelenlétében látogassák meg, a püspökök pedig győződjenek meg arról, hogy helyesen tanítanak-e a lelke-

szek és tanítók, s tartanak-e az ifjúság számára rendszeres katechizációt. Felhívja a Memoriál a püspökök figyelmét az önkényes isztentiszletei újításokra, a lelkészválasztásoknál történő visszaélésekre, a gyakori fényűzésre és követeli azok megszüntetését. Végül hathatós segítséget is ígér a világi urak részéről a hibák orvoslására.

Pilárik István, a Selmecbányán székelő bányakerületi püspök tüstént megválaszolta a vádatokat és tapintatosan bár, de elhárította a világiak beavatkozását az egyház belső ügyeibe.

Ilyen előzmények után, az 1707. februári rozsnói tanácsülés után fogalmazták meg „az Augustana Confession levő Senatorok, Tanácsok és más Fő s Nemessi Rendek” — tehát nem is az egyházi vezetők — a zsinati meghívót, magyar és latin nyelven.

A helyzet fonákságát jelzi az is, hogy az evangélikus egyházkerületek püspökei is a szenátoroktól értesültek a zsinat egybehívásáról, kivéve Krmann Dániel zsolnai püspököt, aki a tanácsülés idején Rozsnyón volt és több evangélikus szenátorral, elsősorban Petrőczy Istvánnal több ízben is tárgyalt.

Teológia és egyházpolitika

Az a belső feszültség, amely a zsinatra és az azt követő időszakra azután erősen rányomta bélyegét, éppen ekkor robbant ki először. Krmann ugyanis, Rozsnyóról visszatérve tüstént megfogalmazott egy igen éles hangú körlevelet, 1707. február 27-i kelettel, egyházkerülete lelkészeihez címezve. Ebben a belső egyházi élet egyik legérzékenyebb pontját, a *peitizmust* célozta meg. Követőit „az Úr szőlőjét pusztító rókafiakhoz” hasonlította. A zsinat összehívásának okát is úgy tünteti fel Krmann, hogy „az evangélikus ügynek hazánkban levő patrónusai *magyar Sámsonok-ként* arra határozták el magukat, hogy polgártársaikat megszabadítsák a legkártékonyabb rókafiaktól; Isten indításából azt határozták, hogy a legkisebb rosszra való alkalmat, mely az egyház szőlőjének akár hamis tan, akár rossz erkölcs által kárt okoz, megszüntetnek, midőn e célból (nem pedig azért, hogy „embereknek tessenek”) Rózsahegyre f. é. április 3-ra általános szent zsinatot hívnak össze”.

A fiatal, buzgó püspök már ezzel a körlevelével is, főként azonban zsinati szereplésével túlmént a „disciplina ecclesiastica” reformációján és szenvedélyes vitákat váltott ki. Ezek pedig — akárcsak a fenti politikai események — az *evangélikusság belső egységét veszélyeztették*.

Nem részletezzük most a Ribini, majd Zsilinszky által főbb vonásaiban már ismertetett, 1707. április 3—10 között lefolyt heves zsinati vitákat Arndt, Spener, a hallei egyetem és általában a pietizmus megítéléséről. Inkább olyan kérdésre keresünk feleletet, amely az egyház belső, teológiai problémáinak a mindenkori egyházpolitikával való szoros kapcsolatára világít rá. Ha nem is helyes az a több történéssz által használt kifejezés, hogy a zsinat „kárhóztatta a pietizmust”, kétségtelen, hogy az ülések legnagyobb viharait ez a kérdéskör kavarta fel.

Milyen érdek állt annak a háttérben, hogy a magyarországi evangélikusság legmagasabb fóruma ország-világ előtt ítéletet mondjon erről az igen jelentős mozgalomról? Aligha tévedünk, ha azt mondjuk: a svéd segítség biztosítása érdekében volt fontos, hogy a zsinat és főként annak világi vezetői mereven elhatárolják magukat a XII. Károly által is erősen támadott pietizmustól.

A svéd uralkodó politikai terveit erősen veszélyeztette a német pietizmus rohamos térhódítása. A fennhatósága alá tartozó *greifswaldi egyetem számára* is a pietista irányítású Halle vált a nagy riválissá.

XII. Károly jóindulatára és partfogására, esetleg egyenesen szövetségére ebben az időpontban kétszeresen is szükség volt: szervesen beleillett az evangélikus rendeknek „Eperjes—Greifswald-tengely” jelentős anyagi támogatást ígérő terveibe, de ugyanakkor Rákóczi diplomáciai törekvéseibe is.

Az evangélikus státus részéről *Szirmay* Miklós, Bercsényi jószágainak főprefektusa, eperjesi kollégiumi felügyelő *Melczel* Mihállyal már 1705-ben megkíséreltek személyes tisztelgés keretében anyagi támogatást kiisközölni a svéd uralkodótól, akit Savoyai Jenő egyenesen „lutheránus pápának” nevezett. Bár ez az első svéd út pusztá ígéretnél többet nem hozott, elég volt arra, hogy *Szirmay* személyesen is meggyőződjék a svéd egyházpolitika erősen pietistaellenes beállítottságáról, amit azután ő is mindvégig erőlyesen képviselt. *Krmann* a zsinat idejére meghozatta XII. Károly fő ideológusának, Johann Friedrich Mayer szuperintendensnek, greifswaldi teológiai tanárnak pietizmus elleni iratát és azt *Petróczy* tábornoknak is odaadta elolvasásra. A heves vita részleteiből most eltekinthetünk, de annyi bizonyos, hogy mindkét fél érvelésében tudatos vagy tudatalatti egyházpolitikai érdekek és felismerések is meghúzódtak, hiszen Halle — közelebbről August Hermann Francke is erőteljesen érdeklődött több megbízottja útján is a magyar szabadságharc állása és kilátásai iránt.

A lokális eperjesi érdektől eltekintve — amiben egy evangélikus egyetem terve révén persze az egész evangélikus státus érdekelve volt — magának a Konföderációnak és az egész szabadságharc ügyének fontos érdeke lett volna a *svéd szövetség* megvalósulása. Rákóczi — többszöri kitérő válasza ellenére — nagy súlyt helyezett *Ráday* Pál és *Okolicsányi* Mihály svéd irányú diplomáciai tevékenységének eredményességére, amely különösen *Hermelin* Olai svéd kancelláriai tanácsos útján realizálódott.

Krmann püspöknek végül is csak a zsinati végzések után önkényesen betoldott több „damnatio”-val — a zsinaton tett, de törvényerőre nem emelkedett javaslatának határozatként feltüntetett szövegével — sikerült későbbi svédországi útja során „nyilvános bizonyítékát adnia a magyarországi evangélikusság igazhitűségének”, a más irányú fejlődés és a szabadságharc bukása révén azonban ezek a végzések rövidesen elvesztették hatályukat.

Vallás és politika

A másik problémakör, amelyre eddig kevesen figyeltek fel, a *rózsahegyi zsinat politikai* háttere volt. *Okolicsányi* Pál háttérben kísértő szelleme és a turóci ügy időbeli egybeesése joggal indokolta azt a félelmet, hogy egy ilyen zsinat könnyen veszélyeztetheti a konföderáció politikai egységét, valamint az ónodi detronizáció tervének sikerét.

Feltűnő, hogy *Rákóczi* az 1707. februári rozsnói tanácsülés idején nem értesült evangélikus szenátorainak zsinati terveiről. Ezt csak az erdélyi fejedelemmé történő beiktatása idején tudta meg *Bercsényi* leveléből. A zsinatzárás napján írt rózsahegyi levél háttérében már ott vibrál a „turóci scissió”-nak és a nemsokára bekövetkező ónodi tragédiának az árnyéka.

Turóc vármegye zsinati küldötte, *Okolicsányi* *Kristóf* alispán nyílt pártütésének a vádját, sőt részbeni beismerését az éppen Rózsahegyten tartózkodó *Bercsényi* összekapcsolta a zsinatról szóló híradásával, félre-

érthetően állítva be a résztvevők buzgóságát, s a hét nyugati vármegye konspirálására célozva egyenesen felteszi a fejedelemnek a szónoki kérdést, hogy a zsinat „nem annak-e a szikrája?”

Érthető volt *Rákóczinak* a fent idézett reagálása az öreg Okolicsányi pártütése ügyében. Még inkább felizgathatta a néhány nap múlva érkezett híradás Okolicsányi Kristóf zsinati szerepléséről. Erre a hírre rendkívül érdekes levélben válaszol Bercsényinek. Bölcs mérséklettel írja levele elején, hogy régen rászorultak már az evangélikusok soraik belső rendezésére, hiszen a szécsényi országgyűlés sok új templomt juttatott nekik és erre nem volt egyházuk kellőképpen felkészülve. Mégis számba veszi azt a lehetőséget is, hogy „a gyűlésnek rossz konzekvenciái lehetnek, amelyeknek violentis mediis nem is okkurrálhat az ember, hanemha erumpálni találnának, s csodálja, hogy *Radvánszky* János szenátora nem szólt neki semmit a gyűlés felől”.

Érdekes és közelebről még nem vizsgált kérdést vet fel a Bercsényinek írt válaszlevél egy sajátos, babonás-misztikus vallásosságot tükröző részlete. Ez elárulja, hogy Rákóczi nemcsak a nagyheti passzió olvasásánál kapcsolta össze „a főpapok és a nép véneinek tanácskozását” a rózsahaegi zsinat ülésével, hanem *Neapolitanus doktor* asztrológiai könyvét is forgatta, amely a Saturnus egy bizonyos konjunkciója esetén rossz, elégedetlen hangulatot és keserű panaszkitöréseket jövendől.

Ki volt a baljóslatok neapolitanusi doktora és melyek voltak azok a „jól considerált premissák”, amelyekkel a fejedelem a zsinaton üléselő szenátorainak és több vármegye — egyúttal Turóc — evangélikusainak a „természetét” misztikusan egybekapcsolta? Közlebb kerülünk személyéhez, ha figyelünk *Bercsényi* 1707. májusi válaszával, amelyből kitűnik, hogy „Neapolitanus Uram prognosztikumai” jól ismertek voltak számára is. Rövid ideje tudjuk ugyan, hogy az egykori ungvári Bercsényi-könyvtárban — ma a MTA könyvtárban — levő híres mágikus könyv: „*Secreta Johannis Baptistae Portas Neapolitanas Magia Naturalis*” volt mindkettejük misztikus gondolatainak a forrása és táplálója, mégis érdemes volna ezt az egész, még felderítetlen kérdést közelebről is megvizsgálni.

Rákóczinak a rozsnyói és ónodi gyűlések között, közvetlenül erdélyi fejedelemmé történő beiktatása után különösen ügyelnie kellett arra, hogy „egyes nyugtalan elmék” ne árthassanak a nemzeti egység ügyének. Ezért kellett pl. beavatkoznia 1707. februárjában Munkácson a görög katolikusok ügyeibe, amikor a ruténokat elszakadásra biztató *Hodermanszki* József püspök helyébe főkegyúri jogánál fogva *Kaminszki* Péter prépostot, megbízható emberét nevezte ki püspöknek. Ugyanakkor Erdélyben is kemény kézzel akadályozta meg a marosvásárhelyi országgyűlésen, hogy az ottani reformátusság akadályt gördítsen egy általa kijelölt római katolikus püspök behívása elé.

Mindennek — és főként Okolicsányi Pál turóci tevékenységének — az ismeretében nem csodálkozhatunk tehát azon, hogy Rákóczi különös figyelmet szentelt a kétfrontos evangélikus rendek ügyének, és még az „égi jelek” figyelésétől sem riadt vissza. Erre annál több oka lehetett, mivel Lord Manchester éppen ezekben a napokban az ónodi országgyűlés előtt közölte a titkos hírt Harley miniszterrel: Bécs rávette a pápát, hogy átokbullát adjon ki Rákóczi és hívei ellen.

A turóciak tüzétől végül nem kapott „szikrát” a rózsahaegi zsinat. A bécsi udvar azonban elérte a célját: Eperjestől Pápáig, Turóctól Zemp-lénig megosztotta a protestantizmust — de a katolicizmust is.

Tanulmányunk utolsó fejezetében vessünk még egy pillantást a turóci „lutheránus vezér” és vele együtt a két táborra osztott evangélikusság további sorsának alakulására, és arra a dialektikus feszültségre, amely egyúttal Rákóczi egész valláspolitikáját végigkísérte.

Okolicsányi Pál tudvalevőleg sem a rózsahegyi, sem az ónodi eseményeknél nem volt jelen. Otthon tartózkodott tótprónai birtokán. Szükszavú feljegyzés tanúsítja, hogy az egykori neves gályarab fia, ifj. Nikléczi Sámuel volt akkor a prédikátora. Bercsényi így kommentálja Okolicsányi rózsahegyi távolmaradását Rákóczinak írt levelében: „...sentit odorem floris, és hogy simulálhassa nem-tudtam-ját”.

„Pál gazdának” valóban „jó orra volt” — sorsát mégsem kerülhette el. Fia tragikus halála után — amelynek részleteiről a haldokló alispán ifj. *Aáchs* Mihály „gyóntató lelkésznek keresztül még maga adott hírt közvetlenül kivégzése előtt öreg szüleinek — a turóci főispánnal, Révay Ferenc báróval és sok más köznemessel együtt őt is vasraverve vitték Rákóczi táborába. Az ónodi országgyűlés névtelen naplója ezt jegyzi fel 1707. június 9-én: „Ezen nap Okolicsányi Pál meg arestáltatott”. Murány, Eger, Munkács és talán Kassa voltak fogságának állomásai. Medows angol és *Hamel Bruyninx* holland követek Bécsből már július 18-án levélben interveniáltak Rákóczinál érdekében. A fejedelem szeptember 14-én válaszolt nekik. Biztosította őket, hogy a rendeknek nyomós okuk volt elfogatására, hiszen „cum manifesta fidei suse laesione” vétett ellenük. Mivel pedig neki és a rendeknek *hűséget esküdött*, nem tarthat igényt a mediátorok pártfogására. Ugyanakkor ígérte, hogy kérésükre Okolicsányi fogságát mérsékelni fogja.

Egybevág Rákóczi válaszával a francia *Journal historique* 1707. november 17-i számának a híradása, amely tudni véli, hogy „a lutheránus vezért esküszegése miatt tartóztatták le”.

Medows követnek egy — időközben, szeptember 3-án írt — levele is fennmaradt számunkra. Ebből arról értesülünk, hogy tudomásuk szerint a turóci eset során *mintegy háromszáz magyar nemest tartanak fogva Munkács várában*, köztük a katolikus Viza püspököt is, Okolicsányit pedig Murány várában őrzik.

További sorsáról egyelőre keveset tudunk. 1708 elején halálhírét költik Kassán. Az erre a hírre reflektáló *Medows* követ szép levélben méltatja Okolicsányi emberi érdemeit, majd megjegyzi, hogy azok koncolták fel a fiát és azok vetették őt is börtönbe, akik nem hajlandók semmiben sem alkalmazkodni a helyzethez.

Okolicsányi végül is kiszabadult közel egy évig tartó fogságából, de Révay főispán a börtönben fejezte be életét. Az agg békebiztos magas kora ellenére 1708. május 22-én már aktívan részt vesz az áprilistől júniusig üléselő pozsonyi országgyűlésen, amelynek a fő célja éppen az volt, hogy elvonja Rákóczitól mindazokat, akik a békét óhajtották. E célból meghívást kaptak a gyűlésre a Konföderáció tagjai is. A fejedelem persze „konkolyhintésnek és hitegetésnek” tekintette a meghívást, és úgy vélte, hogy ez az országgyűlés csak arra jó, „hogy a kevés számú pártos magyarakkal... hazánk törvényeit... megrontsa”.

Okolicsányi tekintélyét jelzi, hogy kiszabadulása és a pozsonyi országgyűlésen való részvétele után maga Rákóczi keresi a vele való újabb találkozást. További kutatást igényelne, hogy valóban találkoztak-e ezután. Mert a szabadságharc bukásáig már alig van egy-egy szórványos hírünk Okolicsányinak Rákóczi udvarában való forgolódásáról. Inkább csak

terhelő adatról tudunk régi ellenfele, Bercsényi Miklós egyik írásából: 1709. őszén diadalmasan számol be arról, hogy milyen kompromittáló Okolicsányi-levél került a kezébe az 1707-es turóci ügygel kapcsolatban — de a levél tartalmát sajnos nem ismerjük.

Végül több szórványos adat bizonyítja, hogy Okolicsányi a bécsi és pozsonyi országgyűléseken, vagy *III. Károly* udvarában az ott megjelenő küldöttség élén mindvégig erőteljesen védte a protestáns rendek érdekeit. 1713-ban költött halálhíre sem bizonyult igaznak, hiszen ránk maradt egy beszéde még 1715 tavaszáról is.

Túlmutatva most az ellentmondásos fő lutheránus békebiztos személyén, összefoglalóan azt állapíthatjuk meg a korabeli protestantizmus — és egyúttal katolicizmus — hazai helyzetéről, amit maga Okolicsányi írt 1709-es bécsi jelentésében: „...*a kurucok meg vannak osztva*...”. Ez a megosztás valóban felekezeti különbségtől független, szomorú valóság volt, mintegy az ügyes bécsi udvari politika eredménye. Példaként említhetjük — *pars pro toto* — két érdekes egyéniséget. Az egyik: *Viza János* római katolikus püspök, békebiztos, aki 1707 tavaszán „áttért” a Konföderációba, de sem Bercsényi, sem Rákóczi nem hitt őszinteségében. A másik: *Ottlyk György*, Rákóczi főudvarmestere és dandárnoka, aki maga is konspirált Rákóczi ellen és akinek az önéletírása a szatmári béke után az „átkozott magyar hadakozás” belső ellentéteit tárja fel és viharos múltjának önmentő igazolását nyújtja.

A „*maior pars*” elve, amelyet a magyarországi evangélikusság Rákóczi idején élvezhetett, a szatmári béke után nem érvényesült többé. A békefeltételek révén az ellenreformáció újabb nagy hulláma még néhány évtizedre kitolódott ugyan, de az alig egy évtizedes szabadság idején visszakapott evangélikus templomok, paplakok és iskolák sorsa újra megpecsételődött.

Az egykor akár kuruc, akár labanc színekben fénylő nevek mögött egy felekezeti és politikailag egyaránt tagolt, sőt tudatosan megosztott társadalom sok belső ellentmondása húzódik meg. Tanulmányunk célja nem is volt más, mint az ebben a tényben rejlő problémák felvetése. A nagy fejedelem dialektikus feszültségek között kitűzött, bár meg nem valósulhatott célja ugyanakkor máig is ható erő lehet, és arra tanítja a késői utókort, hogy *a Haza java és érdeke meg kell hogy előzze a felekezeti érdekeket*.

Dr. Fabiny Tibor

Scheiber Sándor: Folklór és tárgytörténet

Erre a nagyon értékes és hasznos kétkötetes tanulmánykötetre már több újság és folyóirat felhívta a figyelmet, az Élet és Irodalomtól egészen a Teológiai Szemléig. Scheiber Sándor, a Rabbiképző Intézet igazgatója 3 és fél évtizedes munkásságából ad válogatást e két kötet.

I. kötet

1. tanulmány *Lót leányai*. (11—25. o.) Alcím: Egy fejezet a zsidó tűzözön képzetből. A tűzözön a zsidó hagyomány szerint a harmadik világkatasztrófa, mely a vízözön és a nyelvzavar mellett az emberiséget sújtotta vagy a jövőben fenyegeti. A képzet óbabiloni, de görög földön megismosodva kerül át a zsidó világba, bár ott mindvégig idegen maradt. Lót leányainak története alapján világítja meg a szerző e képzet egyik jelentkezési formáját. Abból indul ki, hogy mi lehet az oka annak, hogy Lót leányainak történetét a hagyomány felmagasztosította. A hagyomány szerint tettük feltételezhető oka a világpusztulásba vagy a tűzözönbe vetett hiedelem. A körülöttük lezajlott eseményekből arra gondoltak, hogy az egész világ elpusztult tűz által, s azt hitték, hogy apjukkal csak az emberiség fenntartására maradtak fenn.

2. *Bábel tornya* (26—50.) Ez a tanulmány is a tűzözön-képzet elterjedtségét és zsidó vonatkozásait mutatja meg. A bábéli toronyépítés egyik okául a hagyományokból a vízözöntől vagy a tűzözöntől való félelmet tartja.

4—4. Kain és Ábel áldozati füstjéről szóló legenda életrajza (51—83) Mivel a Biblia szűkszavúan adja elő Kain és Ábel áldozását, a későbbiek során kialakult egy közismert magyarázat, amely pl. a hitoktatásban a mai napig megvan: Ábel füstje felfelé szállt, Kainé viszont a földön csúszott s Kain ebből látta volna, hogy az ő áldozatát nem fogadta el Isten. Ez a magyarázat sem az apokrifokban, sem az aggádban, sem a zsidó szentírás-magyarázatban, sem az egyház, sem az izlám legendában nem szerepel, honnan került hát a köztudatba? Sokáig úgy vélte a tudomány, hogy Byron Kain c. darabjának 3. felvonásában szerepelt először. Scheiber S. kimutatja, hogy már Byron előtt 3 évszázaddal megvolt ez a képzet. Művészeti adatok sokaságával bizonyítja, hogy nem Byron, hanem a nagymúltú művészettörténeti hagyomány vitte át a köztudatba a Kain és Ábel jelenet illetően értelmezését. Eredményeit és következtetéseit így foglalja össze: a) A legenda eredetét az irodalomban 1449-ig tudja visszavezetni, a képzőművészetben pedig a 12. századig. b) Semmiképpen nem zsidó, hanem keresztyén legendával van dolgunk. c) Gyakorlati hitoktatásunk őrizze meg ezt a régi legendát, amelynek ismerete sok művészi alkotás megismeréséhez segíti a jövő nemzedékét is.

5. *A fakitépő Sámson párhuzama es forrása* (84—102). Több híres művészeti alkotás ábrázolja Sámsonat úgy, hogy a hosszú hajú Sámson két kézzel átkarol és gyökerestől kitép egy fát. Honnan vették a művészek ezt a motívumot, amely a Bibliában nem szerepel? Ilyen zsidó vagy keresztyén legenda nincs. Felelet: a keresztyén szimbolikában született meg ez a képzet, amelyben Sámson Jézus egyik ótestamentumi előképe. „Innen vehette a művész — vagy a megrendelő — a gondolatot, hogy Sámson fanyűvőnek ábrázolja, ami ilyen módon a filiszteusok templomszlopait megroppantó Sámson — Jézus preformáló párhuzama”. A pécsi székesegyház XII. századi egyik domborművén is szembetűnő Sámson hasonlósága Jézushoz, arcban és tartásban egyaránt.

6. *A Biblia és a folklór* (102—132). Ez a tanulmány, amely a Magyar Rádióban a „Biblia világa” c. beszélgetés sorozatban hangzott el, megtalálható a „Biblia világa” c. könyvben is a 229—263. oldalakon.

20. tanulmány: *Hávdála, a zsidó népszokásokból.* (252—263). A szerző az úgynevezett zsidó „érzékenység”-ben látja annak magyarázatát, hogy miért nem foglalkoztak egészen az utóbbi időkig a zsidók a folklórral. „Mert a zsidó tudósok sem merik a tradicionális szokásokat a folklore eszközeivel boncolni. Még ma sem, tudományosan sem, nálunk sem. Pedig azzal, hogy egy szokásnak eredetét keressük, nem tiszteljük azt az évezredek múlttól megszentelt szokást kevésbé, mint mások”. A zsidó folklore óceánjában is csatornákat vezetnek az indiai, egyiptomi, babiloni, perzsa, görög, római, egyházi és arab művelődésből. A különféle jóslások példáján szemlélteti a szerző ezt a törvényszerűséget több ószövetségi vonatkozással.

II. kötet

1. *Fapapok* (7—9. o.). Sztárai Mihálynak két jellegzetes szava van a papokról „Az igaz papságnak tüköré”-ben: a néma ebek és a fapapok. Mindkettővel a katolikus papokat illeti. Mi ennek a kifejezésnek a háttere? Felelet: a bábjátékok terminusai között kell keresnünk a magyarázatot.

2—8. tanulmány: *Bornemisza Péter anekdotáinak forrásaihoz* (10—53). Ezek a fejezetek a maguk imponálóan gazdag irodalmi idézet-anyagukkal elsősorban egyháztörténeti kutatásokhoz adnak segítséget és útmutatást.

12. tanulmány: *Az ördög házasságáról való fabula forrása* (81—87. o.). Jacques de Vitry (XIII. század) prédikációjában fordul elő legkorábban.

13—37. *tanulmányok*: kisebb tanulmányok, melyek azzal foglalkoznak, hogy miképpen jelentkeznek zsidó motívumok magyar költőknél és íróknál, pl. Garay János, Arany János, Petőfi Sándor, Mikszáth Kálmán, Kiss József műveiben.

39. *Ady*: „*A nagy Cethalhoz*” című versének képzettörténete (385—400. o.) „Óh, Istenünk, borzasztó Cethal, Sorsunk mi lesz: ezer világnak? Roppant hátadon táncolunk mi, Óh ne mozogj, sikos a hátad”. Földessy Gyula úgy vélte, hogy ez a Cethal-képzet ősi finn-ugor istenképzet. Scheiber S.: a cethal a folkloreban nem annyira Isten, mint a világot jelentette s nem finn-ugor eredetű. Felmutatja e képzet világirodalmi kerete mellett a magyar háttért is. Világirodalmi keret: a korábbi nyomok keletre vezetnek. Alapja: egy nép elhagyja hazáját, egy szigetre megy. De ez nem sziget volt, hanem egy irdatlan tengeri szörny háta, melyen az idők folyamán sziget képződött. Nemzedékek múlva a „sziget” megmozdult, s a rajta levők nagyrészt elpusztultak. Ez a motívum megvan az Ezeregy-

éjszaka meséiben is, Jókai is innenvette át. A középkori latin irodalom is ismerte. Magyar háttér: ez kínálkozik valószínű alapul az Ady vers nyitányához. Temesközi, aranyosnyéki, kalotaszegi, göcseji, egyes Éngy-
rád megyei hagyomány szerint a világot 3 cethal tartja s mivel 3 évenként a másik oldalukra fordulnak, akkor a föld megremeg. Valószínű, hogy Ady ebből a magyar néphagyományból merített. A világot Istennel helyettesítette, akivel élete végéig birkózott.

40. tanulmány: Bibliai képek Juhász Gyula verseiben (400—408. o.). Csak az őtestamentomi szemléletésre szorítkozik a szerző, bár ugyanakkor elismeri, hogy Juhász Gyulánál az Újtestamentum hatása jelentősebb.

41. tanulmány: *József Attila istenes verseinek tárgy és képzettörténeti háttere* (408—432. o.) „József Attila istenszemlélete valahogyan rokonságot tart a középkori amor sanctus naivságával és Assisi Ferenc istenmegélésének közvetlenségével. Ennek a gyermekded látásnak magyarázatát keresve, nővére egy mondatába fogódzunk: a korán eltűnt apának hiányzete tette azt, hogy a kisfiú olyan sokat foglalkozott a Jóistennel.” Ez a megállapítás talán istenes verseinek hangjára is jellemző — írja Sch. S. Ha Istennel vagy Istenről beszél, egyszeribe leveti magáról nyelvének nehéz vértetéjét, egyszerűbbé válik a stílusa s meghalkul a hangja. „Isten” c. költeménye. „Hogyha golyóznak a gyerekek, Az Isten köztük ott ténfereg, S ha egy a szemét nagyra nyitja, golyóját ő lyukba gurítja.” A szerző kimutatja, hogy ez a motívum ismert a bolgár legendában, a zsidó irodalomban, az egyházi ikonográfiában s József Attila valószínűleg a keleti egyházban ismerkedhetett meg hasonló képzzel.

„Istenem” c. verse: „Dolgaim elől rejtegetlek...” Emögött is legendáris háttér áll: az egyszerű ima és közvetlen imádás legendaköre, amelyet a zsidó hagyomány a „szívet kíván az Isten” szavakkal jelölt meg.

„Mindent hagyok” c. műve: érthetetlen a tűzőzön-képzet ismerete nélkül. Mögötte az Edda világa és a zsidóságból táplálkozó keresztyén apokaliptika van, Illésnek és az Antikrisztusnak harca.

„Ha az Isten íródeák volna”: régi keleti hagilógikus hasonlat, átment a népköltészetbe is, József Attilánál kap ismét szakrális hangsúlyt.

„Szegény ember szeretője”: „Világ van a szegény ember vállán, Istent emelt mindig másik vállán”. A költő itt a Christoforus legendát értékesítette.

44. tanulmány: *A Biblia a magyar irodalomban 1945—1973 között.* (450—466. o.). A szerző itt bibliográfiai kísérletként azokat az irodalmi alkotásokat szedi csokorba, amelyek a felszabadulás óta íródtak az Ószövetség hatására. Az összeállításról úgy látjuk, hogy semmilyen szempontból nem törekedett teljességre, inkább ízelítő vagy jelzőtűz akar lenni, a további hasonló jellegű kutatásokhoz. Számunkra elsősorban újszövetségi vonatkozásban.

A kétkötetes mű előszavában a tudós szerző felteszi a kérdést: „E dolgozatok olvasója dönti el: Megérdemelték-e ezek a dolgozatok, hogy új életre keljenek a folyóiratok és gyűjtőmunkák nagy temetőjéből”. Erre a kérdésre természetesen csak „igen”-nel felelhetünk. Már pusztán e könyvismertetés is őszinte kifejezése a Szerző iránti tiszteletünknek és köszönetünknek.

Győr Sándor

A TEOLÓGIAI AKADÉMIA KÖNYVTÁRÁNAK SZOLGÁLATA

Fontosabb munkák. A könyvtár életében is lényegesen újat hozott az új Teológiai Akadémia megépítése. A munkalehetőségek és munkakörülmények javultak. Az új épület felavatása előtt a megrendelt bútorok átvétele, a könyvtári helyiségek előzetes terv szerinti berendezése, végül pedig — a teljes üzemeltetés idején — a kijelölt könyvanyag átszállítása volt a legfontosabb munkánk.

A modern és egyszerű könyvtári és raktári bútorokat 1975. november 25—26-án raktuk meg az akadémiai könyvtár új hazai és külföldi könyvanyagával. A költöztetést az Üllői útról igyekeztünk úgy előkészíteni, hogy minden darab azonnal a helyére kerüljön, s a költözködéskor segítő teológiai hallgatókat minél rövidebb ideig vonjuk el a tanulástól. Célunk volt az is, hogy az előkészítő munkák ne zavarják az őszi megnövekedett olvasóforgalmat.

A költöztetés előtti hetekben hiányellenőrzést végeztünk, s a szállítási tervet pontosan kidolgoztuk. Portalanítottunk, előkészítettük az 1950 után beszerzett könyveket (a kölcsönzést nem szüneteltettük), s így elég volt a munkára két nap. A zökkenőmentes és gyors költözés lehetetlen lett volna sokak pontos segítsége nélkül.

Segítségre volt az országos egyház kis autóbussza, amit Blázy Lajos lelkész vezetett. Az Országos Széchényi Könyvtártól a szállításhoz kölcsön kaptunk 40 db fémpalot. Derekan kivette a részét a munkából a teológusok két munkacsoportja: Amrisko M., Mosoni E., Varsányi V., Drobina E., Piri Zs., Szemerei M., Kepenyés E., Pecsénye A., Smidélus K., Házi M. A szállítást Papp Ivánné és Schreiner Vilmos vezetésével a következők végezték: Deme D., Deme Z., Németh P., Rafael J., Szabó V. 3. évf., és Szabó V. 4. évf., illetve Adami L., Babka B., Győry G., Koháry I., Selmeczi L., Szabó Lajos. Segített még Gyarmati I. és Zügn T.

Már költözködés közben, 1974. nov. 26-án ortodox egyházi küldöttség vendége volt könyvtárunknak.

November 29-én megnyílt az új könyvtár az olvasók előtt.

A feldolgozó és tájékoztató munka tovább folyt. A szorgalmi időhöz alkalmazkodva általában heti 26 órában áll a könyvtár olvasóink rendelkezésére. A katalógus készítés és az olvasó szolgálat nagy részét Schreiner Vilmos lelkész végezte. A gyarapítás, a belső munkák egy része, az olvasók kéréseinek nyilvántartása, a raktári munkák összehangolása, a könyvtár bibliográfiai munkái, kiszámú inspekció ellátása Papp Ivánné feladata volt. Az első félévben részt vett a munkában Németh Pál V. évf. hallgató. A második félevtől a kölcsönzés, gyarapodás és könyvszállítás munkáját Schreiner Vilmos végezte. Az új gyarapodást jelentettük a Könyvek Központi Katalógusánál.

Szakcszerű és igen takarékos megoldást jelentett könyvtárunknak, hogy az olvasó és a raktárak ún. betelepítési tervét — a helyi igények figyelembe vételével — díjtalanul készítette el a hazai könyvtárépítés két kiváló szakembere. Hálásak vagyunk *Sallai István*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetőjének és *Havassy Pál* OMF főépítészének önzetlen segítségéért. Terveik alapján a Tanért Vállalat könyvtári bútorából válogattunk.

A külföldi gyarapodást a szokásos könyvjegyzékekkel készítettük elő. A magasabb külföldi könyvárak miatt az idén tovább mérsékeljük a könyvjegyzékek tételszámait. Ez a mérséklés természetesen kisebb évi gyarapodást jelent. Az 1975. évi három könyvjegyzékre összesen 160

könyvcím került, előkészítésükhöz mintegy 400 tétel adatait ellenőriztük katalógusainkban, illetve egészítettük ki.

Ajándék könyveket kaptunk. Belföldi intézményektől: Ev. Sajtóosztály, Ref. Teol. Akadémia Bpest, József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtára Szeged, Könyvtártudományi és Módszertani Központ, Országos Orvostudományi Könyvtár, Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Országos Széchényi Könyvtár Kötelees Peldány Osztálya. Belföldi magán személyektől: Dr. Benedek Sándor, Dr. Boross Géza, Bottyán János, ifj. Harmati Béla, Dr. Juhász Géza, Kaefer István, Király László Debrecen, Dr. Muntag Andor, Murányi Róbert, Németh Tibor, Vanyola, Papp Ivánné, Pröhle Jenő, Sopron, Dr. Pröhle Károly, Dr. Ritoók Zsigmondné, Dr. Sólyom Jenő, Dr. Szamosújvári Sándor Debrecen, Szántó Kornél, D. Dr. Vető Lajos, Dr. Vámos József.

Külföldi intézményektől, szervezetektől és magánszemélyektől: Lutheránus Világszövetség, Egyházak Világtanácsa, Gustáv Adolf Segélyegyesület, Keresztyén Békekonferencia, HEKS, Luther-Gesellschaft Hamburg, Ev. luth. Katechetischer Amt Bayern, R. Kost'ial püspök, K. Gabris dékán, Végh Dániel esperes Csehszlovákia, Pandurski V. L. Szófia, H. Lillich Bad-Boll, H. Rendhard dr. Frankfurt am M., Szabó Ferenc SJ Róma, Dr. Vida István Tübingen.

Valamennyiüknek hálás köszönetet mondunk.

Adatok: (1974. jún. 15— 1975. jún. 16-ig.)

gyarapodás: belföldi (ajándék, vétel)	158 mű 326 kötet
külföldi (ajándék)	150 mű 160 kötet
összesen	308 mű 486 kötet

Feldolgozás: 308 mű, kb. 2100 katalóguscédula (új)

Olvasószolgálat: helyben olvasás összesen 1395 mű (előző évben 623) forgalom összesen: 4324 mű.

Ebben az évben megnőtt a könyvtár forgalma.

Papp Ivánné

Esketési igehirdetés

Lakásból otthont!

1 Kor 13,4—8a

Tamási Áron híres regénytrilógiájának a főhőse: Ábel, Amerikában egy istentiszteletről kijövő fiatalembernek így teszi fel a kérdést: „A maga lelke most tiszta: mondja meg tehát nekem, hogy mi célra vagyunk a világban?”

A fiatalember mélyen Ábel szemébe nézett és így szólt:

Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne...

Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne — ismételte el magának Ábel. Majd így folytatta: És éreztem, hogy a szívem megtelik nagy és általános melegséggel, a lelkem megtelik a derús idő nyugalomával és a szívem megtelik a hajnal harmatával... (Tamási: Ábel Amerikában)

Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne. Otthon nélkül céltalan, hányt-vetett az ember élete.

Amikor a tragikus körülmények között elpusztult író és irodalomtörténész, Szerb Antal, három évtizeddel ezelőtt elveszítette lakását, ezt írta feleségének: „Olyan nehéz elképzelni a jövőnket, ha az ember nem tudja, hogy hol képzelje el”.

Igaz, hogy lakás nélkül nem lehet otthont teremteni —, s a lakás-gond ma világméretű problémája az emberiségnek —, de a lakás még nem otthon. S nagyon sokan élnek olyanok, akiknek van lakásuk, de nincs otthonuk.

Mert a lakást otthonná a szeretet teszi. Az otthon nemcsak egy hely, ahova hazamegy az ember, hanem egy légkör, amelyben jó élni, ami testi, lelki, szellemi pihenést és felüdülést jelent, ahol naponta megújulhat az ember. Nektek is és minden házasságban, családban élő embernek otthont kell teremtenie maga és szerettei részére. Az első nagy problémátok házasságkötéstelek előtt a jövőendő lakások megszerzése volt. Reménységetek szerint rövidesen lesz saját lakásokotok. Azt azonban soha ne feledjétek, hogy ott lesz a lakás és a házastársi együttélés otthonná az ember számára, ahol szeretet van.

A szeretet gazdagságából villan fel néhány fény a „szeretet himnuszában”:

„Nem keresi a maga hasznát”. Mert az önzés a házasságban a boldogság halála. Csirájában megfojtja a szerelmet, a szeretetet, a közösség érdekét, a házasság értelmét. Viszont:

Együtt örül a másikkal. (Az eredeti szövegben tulajdonképpen: az igazsággal —, de az összefüggésében a következő értelme is van.) Nem véletlenül terjedt el ez a közmondás: a legőszintébb öröm a káröröm. Olyan kevesen tudnak szívből együtt örülni a másik emberrel. Pedig az öröm és a derű olyan, mint a napfény és a levegő, éltető közeg az életünkben. Legyen olyan szeretet a szívetekben, hogy tudjatok szívből együtt örülni a másik örömének...

„Mindent elfedez”. Nem a bűnök takargatásáról és palástolásáról van szó, hanem a megbocsátásról. A szeretet megbocsátani tudó hatalmáról, s a szeretet bocsánatot kérni tudó alázatáról. Ha szándékosan nem is akartok egymásnak fájdalmat és keserűséget okozni, akkor is lesz miért

bocsánatot kérni és lesz mit megbocsátani. Hát még ha olykor a harag legyőzi majd az igazságot, s a hamis önérzet a másik emberségét.

„*A szeretet soha el nem fogy*”. Nem veti el itt kissé a súlykot az apostol? Nem látja túl rózsaszínben a világot? Hiszen megfárad az ember sokszor még a legjobb szándékában és a szeretetben is. Nem! Mert nem elméletileg, nem az összefüggéséből kiragadva beszél a szeretetről. Hanem *a Szeretet*, az Isten hatalmáról is tud és Jézus Krisztus szeretetébe belehelyezve beszél az emberi szeretetről is. A legnagyobb szeretet az, amely feláldozza önmagát a másikért. *Ezt tette értünk Jézus*. Ebből a szeretetből meríthetünk és ezt a szeretetet kell megélnünk, tovább sugároznunk, mert *ebből a szeretetből élünk és ezért élünk!*

Lehet, hogy megfáradtok majd a szeretetben. De arról ne feledkezzetek meg, hogy van új erőforrás: Jézus, az Isten szeretete. És *ezért lehet biztatni is: ne fogyjon el soha a szeretet a szívetekben*. Egymás iránt is tudjatok mindig megújulni a szeretetben, ne csak közös lakásotok legyen, de otthonotok is. Ne haljon ki soha a szeretet a szívetekben szüleitök iránt. Teljen meg hálával szívetek azok iránt, akik felneveltek, édes szüleitök iránt, de a „mostoha” iránt is, akinek a szeretete nem volt soha mostoha, hanem édesanyaként szeretett. A testvérek iránti szeretetet is őrizzétek tovább. S ha barátok és ismerősök felkeresnek majd benneteket új lakásotokban, érezzék és lássák, hogy nemcsak szép lakásotok van, de otthonotok is!

S ti magatok is érezzétek jól magatokat új világunkban, mert valahol otthon vagytok benne.

Sárkány Tibor

Az igehirdető műhelye

BÖJT 5. VASÁRNAPJA

2 Móz 32,30—32

Az ember-mentő papi szolgálat

Akkor régen olyan súlyosnak látta Mózes népe bűnét és sorsát — Isten szolgájaként, a gyülekezetét, testvéreit féltő vezetőként, papként, hogy összeötrte az Istene törvény-üzenetét rögzítő kőtáblákat. Hiszen úgy tűnhetett a szívében és gondolataiban, hogy annak lejárt az ideje még mielőtt érvénybe léphetett volna. Felrémlt előtte az első tábla teljes lábaltiprása az egyiptomi aranybika-isten istenfélelmet felejtető kultuszában éppen úgy, mint a második tábláé abban az ember-felejtő önmulatásban, amelyik az emberszeretet azonnal féktelen és felelőtlen önzésre váltotta. Ahhoz már valóban nem kellett a táblák, hogy a végzetes bűn logikus következménye beteljesedjék a végzetes ítéletben. — Az ítéletvégrehajtó Mózesben azonban — másnapra — ismét felülkerekedett a testvéreit féltő és mentő szeretet. Nem valószínű, hogy „egyet aludt” a történetekre. Ekkora nyugalom aligha hámozható ki az összefüggésből. Inkább kézenfekvő, hogy tovább vívta harcát Isten előtt, folytatva papi szolgálatát. Csak ennek lehet eredménye az az elhatározás: Ismét fejére olvassa népének az Istent ítéletre igazató bűnét, de népe mentése céljából még egyszer megkeresi Istenüket. „Talán” megengesztelődik. Indoka ugyan népe oldalán erre semmi sincs. Csupán megteheti. Ez a talán a megmentetés lehetőségét teljesen Isten szívére helyezte. Azért beszélhünk igénk alapján az „ember-mentő papi szolgálat”-ról.

1. Az ember-mentő papi szolgálat mindenkor testvérszívet feltételez. A jelek szerint „indulatos” Mózes csak a testvérszív féltése tudta kényseríteni arra, hogy kudarcba fulladt hegyi útját ismételve — népéért — a lehetetlenre vállalkozzék. Ez a vállalkozás persze csak emberileg volt lehetetlen. Annál az Istennél, akire a saját maga életét és népe holnapját rátette, semmi sem lehetetlen. A felelős testvérszív mindig abban a bizonyosságban születik — és nem velünk született vagy magától lesz —, amelyik komolyan számol Isten szeretetével, méghozzá a szent és büngyűlölő Istenével. Féltőn szeretni és szeretve féltetni másokat — még a nem szeretőket és senkit sem féltőket is — azzal a testvérszívvvel lehet igazán, amelyik bőven tapasztalja Isten féltő szeretetét. Az ilyen szív embermentése már nem a „hátha” jegyében kísérletezik, hanem elkötelezettnek tudja magát másokért. Természetévé válik az, ami általában nem természetes.

Különösen is gondoljunk most Krisztus Urunk ember-mentő főpapi szolgálatára. Arra a páratlan testvérszívre, amelyikből él a világ, él az egyház és amelyikkel mindig éltetni kész és éltetni akar... Lehet-e erről világközelibb és emberközelibb módon szólni, mint ahogyan erről a Zsidókhoz írt levél bizonyosságtétele szól? — „Mivel a gyermekek testből és vérből valók, ő is hasonlóképpen részese lett azoknak” (2,14). Továbbá: „Mivel a megszentelő és megszenteltek egytől valók mindnyájan...”, nem szégyenli őket testvéreinek hívni” (2,11). Olyan szándékkal, hogy értük és számukra testvérszívvvel legyen könyörülő és hűséges főpap.

2. *Az ember-mentő papi szolgálat nem a bűnt szépíti, hanem az embertársat szánja.* Igen nagy vétkek követettek el — mondotta Mózes, miután a pokoli bálványozásra, hűtlenségre és lázadásra új nap virradt. Mit sem enyhíthetett ezen a magyarázkodás. Az sem, ahogyan Áron a saját ügyvédjeként és a Mózesnél fényesebb nyelvi készséggel megpróbálta a bűn élet lefaragni, a fivéréet pedig lecsitítani. Nem Mózes miatt veszedelmes a bűn, hanem a szent Isten miatt. Semmit sem számít előtte az ilyen szépítgetés: „Magad is ismered ezt a népet, hogy gonosz”. Persze az efféle modernebb szépítgetés sem: Minden ember gyarló. Mindnyájan bűnösök vagyunk. A bűnért való felelősség másokra tologatása sem segít semmit. Áron azzal védekezik, hogy a gonosz nép kényszerhelyzetbe hozta és úgy tette, amit tett. Ő csak tűzbe dobta az aranyakat és kijött a borjú. — A nép is igazolva látta magát. Véleménye szerint Mózes — helytelenül — kihozta őket Egyiptomból, azután meg cserben hagyta népét. Valamilyen megoldást tehát találniok kellett. Pedig milyen buzgó volt Áron! Oltárt is emelt az aranyborjú elé. A nép pedig leült enni és inni, majd felkelt vigadozni. Vagyis: már akkoriban is könnyű volt a békát a tóba ugratni. A bűnszépítés, a felelősségtologatás azért csak az ördög evangéliumának bizonyult.

A bűnt csak azzal lehet elrendezni, akinek joga, hatalma és szíve is van ahhoz, hogy megbocsássa. Isten sem szépíti a bűnt és nem teszi meg nem törtéنتé, hanem megbocsátja. Nem a bűnön, hanem a bűnösön szánakozik. Azért maradt a lelke minden ember-mentő papi szolgálatnak a bűn kárhoztatása és a testvéri szánakozás embertársainkon. — Ezt látjuk maradéktalanul Urunk főpapi szolgálatában. Mint aki maga is megkísérletett, megért minket és szánakozik rajtunk. Jáarulunk azért Őhöz bizalommal, mert győzött kísértéseiben kísértővel szemben. A bűneinken nem indul meg, de rajtunk bűnösökön igen.

Amikor ilyen előzmények után ma beszélünk ember-mentő papi szolgálatról, hagyjuk ki belőle a reverendát! A gyülekezetek felelőssége nől itt és most nagyra mindazokért, akik bármilyen viszonyok között a saját maguk vagy mások gonoszságának kilátástalan szenvedői vagy áldozatai. Nem a bűnpártolás a módja a fiatalok, öregek, férfiak és nők, a fehér és színesbőrű embertársak mentésének, hanem a szánakozó szív és kéz cselekvése az emberért. Az a szív és kéz, amelyiknek mozdulásában és cselekvésében az irgalmas Isten cselekedhetik, valódi ember-mentő szolgálatot, papi szolgálatot végez.

3. *Az ember-mentő papi szolgálat tehát állandóan számol az irgalmas Istennel.* Azzal, aki szíve szerint nem akarja vesztét senkinek. Hogyan akarta volna vesztét a Krisztusra és az emberiségre nézve kiszemelt választott népének? Sőt, ebbe a messze tekintő szándékba illesztette bele Mózes papi szolgálatát is. Úgy, hogy mentő szolgálatá közben — Isten meg nem változtatott ígérete alapján — számolhatott irgalmával és számíthatott arra. Neki személy szerint bizonyára sokkal könnyebb lett volna megbízatása terhe nélkül élni. Népének azonban sokkal rosszabb lett volna. Azért igazán nem is magára nézve, hanem népe érdekében számíthatott Isten irgalmára. Ilyen lehetőséget önző célra sohasem biztosított Isten senkinek sem. A másokat mentő és mások érdekében végzendő szolgálat céljára viszont saját ígérete alapján áll Isten készenlétben irgalmával. Ő ugyanis mindig emberek szolgálatán, hűségén, hitén, szeretetén keresztül kívánja célba vinni mentő irgalmát. Ha ilyen céllal nagy ajándéknak bizonyult népe érdekében Mózes papi szolgálat, mennyivel inkább kell ma hálával gondolnunk Krisztus Urunk főpapi szolgálatára!

Krisztus főpapi személyében egészen e-világi, emberi, emberek ja-

vára és üdvére valóvá lett Isten mentő szeretete, sőt maga az irgalmas Isten. Őbenne személyválogatás nélkül irgalmat nyerhet, kegyelmet találhat mindenki, alkalmas időben való segítségül (Zsid 4,16). Különösen is számolhatnak irgalmával mindazok, akiknek drága mások élete. Főként azoké, akik az emberi irgalmatlanság veszélyezettjei vagy már áldozatai bárhol a nagy világon. Ez az evangélium nem csökkenti, hanem nagyon megnöveli azok felelősségét, akik keresztyénekként a Krisztus főpapi szolgálata alapján elkötelezettek ember-mentő szolgálatra. Alapigénk ilyen meggondolással mutat túl Mózesen és közbenjáró szolgálatán a Krisztusra, mint a jelen és jövőendő javak Főpapjára. Azért kötelezi el igénk a mindenkori keresztyéneket ember-mentő papi szolgálatra. Ők igazán tudhatják, hogy számolhatnak az irgalmas Istennel.

4. *Az ember-mentő papi szolgálat ennélfogva minden áldozatra kész nagy céljáért, az életért.* Mózes részéről kétségtelenül áldozatot jelentett már az is, hogy visszatért közbenjáró könyörgésre az elé az Isten elé, akinek az akaratát rögzítő tábláit dühös kétségei között összetörte. Így a népnek szóló üzenettel elkésve, bizony maga is göröngyösített az újrakezdés útján. Saját személyére nézve éppenúgy, mint a népe számára. Azért a „talán”, a „hátha”, a „mégis” keservesen áldozatos vállalása és harca közben a saját életét is kockáztatva, fel is ajánlotta azt. Úgy is, hogy Isten ítéletének népére zúdulása esetén együtt vesszen el a veszniérről, akik a legrázósabb helyzetben is szívügye maradtak, tehát mindhalálig. Úgy is, — az összefüggés és az eredeti szöveg ezt a megállapítást is lehetővé teszi —, hogy az ítélet őt sújtsa népe helyett.

Tudjuk, hogy Isten nem fogadta el ezt az áldozatot. Mózes gondolata és szándéka szerint nem. Mégis látnunk kell, hogy ekkora áldozatra is kész szolgálata nem volt hiába. Hiszen Isten elodázta az ítélet végrehajtását. Ez pedig kegyelmi idő érkezésének, Isten türelmének, irgalmának kétségtelen jele. Új alkalom még sokkal igazabb megtérésre. Eredménye és igazolása annak, hogy a Mózes által megpendített „talán” nem hiába helyezte át egészen a megmentetés lehetőségét Isten irgalmába.

Mózes áldozatra való készsége bizony csak gyatra előképe egyetlen és igaz Főpapunk egyszer és mindenkorra érvényes áldozatának. Mózes áldozata lehet számunkra nagyon elgondolkoztató példa. De Isten mai népét csak nagy Főpapunk áldozata vigasztalhatja. Valóban vigasztalja is. Egyúttal azonban azt is a lelkére helyezi, hogy emberéletek megmentéséért nem lehet másként eredményesen síkra-szállni, hitelesen cselekedni, mint a minden áldozatra való készség indulatával és elszánásával.

Alapigénk vigasztalása is, leckéje is, így foglalható össze Isten mai népe számára: Az az indulat legyen bennetek, a melyik volt Jézus Krisztusban, aki nem tekintette zsákmánynak azt, hogy Istennel egyenlő, hanem szolgálai formát vett magára és engedelmes volt a keresztfán elszenvedett haláláig.

Szabó Gyula

VIRÁGVASÁRNAP

Sof 3,14—17

Virágvasárnapi himnusz

Különös igehirdetőnk van virágvasárnapi, ünnepi istentiszteletünkön. Sofóniás próféta királyi herceg, Ezékiás leszármazottja. Sok mindennel dicsekedhetne. Számára fontosabb azonban az, amit neve kifejez: „egy

férfi, akit elrejt az Úr!" Több fény gyúl szívében és szemében ezen a „rejték”-en mint származása és vagyona során elfoglalt társadalmi pozíciójában. Páratlanul igazodik el kora eseményeiben. Világosan látja népe bálványimádását. Tudja, hogy ennyi szövetségtörés nem maradhat büntetlenül. Útban van a „harag napja”. Az Úr szenvedélyes indulattal fordul népe ellen, mert „félőn szerető Isten”, nem tűr el riválist, teljesszívű imádatot igényel.

Jósias király munkatársa, résztvesz abban a reform-mozgalomban, amely a templomrenoválás során „megtalált bibliával” vette kezdetét. Tekintete túllát népe határán, megjósolja Ninive vesztét, világtörténelemben gondolkodik, ma úgy mondanánk: *világméretben politizál*. Szolgálatainak foglalkata a reánk maradt prédikációinak köteté.

Textusunk a záróakkord. Váratlan és ellentmondó. Megrázó ítélethirdetések után felcsendül az ószövetségi iratoknak tán leggyönyörűbb örömeke. *Az eljövendő messiási korszak ujjongó himnusza*. Egyszerűen fantasztikus, hogy Sofóniás a „rejtekhelyen” így lát előre századokon és évezredekben. Ezért is számol a legtöbb írásmagyarázó azzal, hogy mivel „nem illik bele” az összefüggésbe, valószínűen későbbi toldalék. Az exilium idejéből, deuteróészaiási helyzetből való. A jósiási nagy ébredés szolgálja, a nép bűneit leleplező és dorgáló próféta hogyan is válthatna hangot ilyen radikálisan a lágytónusú szerelmi örömeinkre? ! Így is kell gondolkodnia annak, aki még nem értette meg, mit is jelent látni és érteni, hallani és kiáltani az Úr elrejtettjeként. Az újszövetség népe számára nem ez a szempont irányadó. A prófécia szigorú korhoz kötöttségén átsüt az időtlen, az örökkévaló. Hiszen éppen ez teszi prófétává, *a holnapot látja a jelenben*. Bár a történelmi valóságot nem veszíti el tekintete elől, hatalmasan betör szívébe Isten holnapja. Lenyűgözően tárul fel előtte, hogyan árad minden bűn fölé Isten elfedező szeretete, hogyan győz Isten szívében a jogos harag fölött az irgalom, hogyan fordítja el a megérdemelt ítéletet és bontja ki szívének szerelmét választottja iránt.

Sofóniási örömeinkünknek sajátossága és értéke még az, hogy, bár nem felejtí az előzményeket, vétket, veszedelmet, ellenséget, félelmet, a győzelmet, *a szeretet megszerzett diadalát szemléli felszabadultan és ujjongva*. Igen, volt félelem, volt elég bűn, volt veszedelem és voltak ellenségek, — de mindez már elmúlt véglegesen már csak az ujjongó öröm jogosult egyedül a földön is, mennyen is. A teremtéskor énekelt a kozmosz, a szabadulás ígérete birtokában énekelt a megvizsgált lélek, de hallgatott a mennyei ének. Most a megváltás érkezévével *együtt énekel és együtt ujjong* Isten és az ember, a Megváltó/Messiás és a megváltott „maradék” nép. Istennel öröme van az emberben és az ember örök örömmel ujjong szabadító Istenében.

Számunkra idei virágvasárnap textusunk túlmutat az egyházi év megszokott, ünnepi keretén, a jeruzsálemi bevonuláson, az „alázatos Király” jövetelén arra a nagy napra, amikor az utolsó, igazi virágvasárnap köszönt mennyre és földre, a teljes váltság napjára!

Igehirdetésünk gondolatmenete

Textusunk és az összefüggések adottságában kíséreljük megfogalmazni, mit is jelent számunkra ez a sofóniási örömeink, a Nagy Virágvasárnap Himnusza.

1. *Az ember és világ normális rendje az öröm. Az, ami nálunk oly ritka madár, gyorsan tovaröppen, — az öröm jelzi életünk gyógyulását*

s a világ megújulását, amikor újra „kozmosz” azaz csillogó ékszer. Nem a világfájdalom páthosza, nem az askéta életstílus, nem a bűnnel folytatott kínos harc, nem a bűnbánat könnyzápora. Mi vagyunk az oka annak, ha ezt várják tőlünk, ha akár az egyházban, akár a világban megbotránkozást kelt derűs, jókedvű forgolódásunk életünk mindegyik zónaterületén. „Komoly” keresztyének gyanakodnak kicsattanó vidámságon, jóízű tréfákon: ezek még nem vették komolyan a bűnt, a szenvedést, a halált... azt tartják sokan, hogy a cél: leborulni a keresztt alatt. Mi azt valljuk, hogy *a kiindulópont a kiengesztelés, a halálfölötti diadal! Gyermekkeresztséget gyakorló egyházban kóros állapot elfelejteni, hogy Isten „nagy örömet hirdet” s valóban új életet munkál bennünk, mert (!) bűnünkre van bocsánat és a halál csak az utolsóelőtti esemény. Az utolsó szó az irgalmas Istené, amint az első szó is az Övé életünk hajnalán. Az ördög győz, ha ezt elfelejtjük. Isten „rejtékén” azonban már kész a teljes váltáság, az új ember és az új világ s hinni annyit jelent, mint Sofóniás módján tágranyílt szemmel látni és ujjongani. Merjetez örülni! Még a nagyhét során is, még a nagycsütörtöki és nagypénteki stációkon is. Jézus mindent örömkért vállal és végez el. Már most örvendező tanítványokat akar belőlünk formálni, hiszen szeretni és szolgálni csak örömmel lehet! bátran ki kell mondanunk: *diakóniát végzel, ha környezetedre sugárzik szivedből az indokolt és elnemfogyó öröm.* Független jó- vagy balsors-tól. Bűntől, betegségtől tépetten, halál közbőben a permanens öröm hitele életünknek és erőforrása szolgálatunknak. Merjetez örömmel neköivágni a nagyheti útnak igehirdető és igehallgatók. Isten maga biztat rá: „ujjongj, Sion leánya! kiáltás örömdobban Izrael! örvendezz, vigadj teljes szívből Jeruzsálem leánya!”*

2. *Örvendező életre újít meg szeretetével szabadító Urunk.* Virágvásárnapi himnuszunk túlaradó öröme nem fér el a „maradék” nép életében. Kitor, sodor, határokon át árad, betölt eget és földet. *A megszerzett bűnbocsánat és a halál fölötti diadal Isten örvendező és szolgáló népének fundamentuma.* Felszabadít gátlásoktól, lelkiismereti konfliktusoktól, hogy „harsogjon” az örömének mindenütt. Űzőn félelmet, szabadítson veszedelmektől és ellenségektől. Oly sokan nem tudnak öröménekünk indokáról. Mennyi vergődés és örömtelen vegetálás világszerte. Szégyenünk, hogy sokszor nem ezt vittük magunkkal útjainkon. Helyette tant, ritust, morált, vallásos kultúrát jelentett a keresztyén fehér ember érkezése és működése. *Mi nem éltünk Isten örömeiből, ezért nem is szereztünk örömet a reánk bízottaknak.* Törvényt hirdettünk és nem evangéliumot. Megtorlás volt a fegyverünk és nem a bocsánat. Uralkodtunk és nem szolgáltunk. S maradt világszerte a félelem, áradt a bűn, érlelődött az ítélet s az ellenségek száma nem fogyott... Urunk szívében győzött az irgalmas szeretet, a mi szívünk mikor gyógyul meg végre? Urunk együtt akar örülni az emberrel, mi mikor indulunk el végre a túlaradó szeretet útján, hogy senkinek se kelljen félnie — *oly méltatlan ez az ember számára!* — senki se maradjon éhes, rongyos, otthontalan, munkanélküli, örömtelen... *ne takarjuk el a világ elől a már mindenki számára megszerzett örvendező életet! Az öröm a legnagyobb közösséget teremtő erő.* Mindent tegyünk meg Isten akarata teljesedéséért: *örvendező emberiség örvendező világban!* hadd zengjen már most egyre harsogóbban Isten és a megújított ember éneke!

Hidd bátran, hogy Isten elfedező szeretetével már győzelmet szerzett minden veszedelem, bűn és ellenség fölött. Merd már most dúdolni a győzelem öröménekét. Légy kíméletlen harcos minden örömrontó tényező el-

len. Mint akik látják az Isten rejtekén a gyönyörű holnapot, szolgáljunk a jelenben örvendező szívvel. Se pillanatnyi kudarc vagy ellenállás ne szegje jókedvünket, hiszen „velünk van Istenünk, az Úr, erős és megsegit!” Még váltják egymást egyházi éveink ünnepei, még sokan „hagyományos” módon ülik meg virágvasárnap jeruzsálemi bevonulásának eseményét, még sokan csak a keresztig látják a nagyheti utat, — mi merjük különös ígértetökre figyelni s vele együtt megtanulni a nagyszerű, messiási örömeinket. Mert ez a virágvasárnapi himnusz az új úton járó, a vídáman szolgáló, a győzelmes szeretet éneke.

Balikó Zoltán

NAGYCSÜTÖRTÖK

2 Móz 24,1—8

A szövetség vére

Nagycsütörtök Jézus „utolsó vacsorájának”, az úrvacsora szerzésének napja. Régebben jelentős helyet kapott az egyházi esztendőben, a keresztény liturgiában. Sok helyen ilyenkor tartották a konfirmációt és az úrvacsorával való élés első alkalmának tekintették ezt a napot. Ahol lehetséges, nagypéntek küszöbén éljünk mi is Krisztusnak érettünk adott testével és vérével.

1. Az első (rég) szövetség

a) 1 Móz 12,1—3 szerint Isten elhívta Ábrahámot és elküldte őt Kánaánba. Azt ígérte neki, hogy nagy nép atyjává teszi őt s általa áldást nyer a föld minden nemzetsége. Isten ezt az ígérte megújítja a többi ősatyával, Izsákkal és Jákobbal is. Bár Izráel népének meg kellett ismerkednie az egyiptomi „tüzeskemncével”, az Egyiptomból való csodás szabadulás mégis arra emlékezteti a választott népet, hogy Isten hű maradt ígértehez. A hosszú időre nyúlt pusztai vándorlás során ugyan ismételt próbára teszi a népet, ugyanakkor a Sinai hegyen szövetséget is köt vele, hogy azzal is még jobban magához láncolja őt.

b) A szövetséggel Isten egyrészt azt akarja elérni, hogy Izráel népe ne kössön szövetséget más népekkel, ill. más istenekkel, bálványokkal. (2 Móz 23,32) Elégedjen meg ezzel az egyetlen szövetséggel és kizárólagosan őt tekintse urának. Feltétlen engedelmisséget is követel választott népétől: Teljesítse akarátát, tartsa meg a törvényt (Tízparancsolatot) és minden egyéb rendelkezést, amelyet adott neki. „Szent néppé”, „királyi papsággá” akarja tenni, saját tulajdonának tekinti (2 Móz 19,5—6). Úgy lesz áldássá más népek számára, ha ezt a „papi szolgálatát” hűségesen tölti be és más népeket is az egy igaz Isten ismeretére vezet.

c) Isten a kezdeményező: Ő hívta el Ábrahámot, Ő adott neki ígérte, Ő vezette Kánaánba, majd éhínség idején Jákob nemzetségét Egyiptomba. Ő adta a csodálatos szabadulást Egyiptomból, és Ő vezette a pusztában is. Ő adott neki manná, ő küldte számára a fürjeket, az ő parancsára fakadt víz a kősziklából. Most pedig ő kezdeményezi a szövetség megkötését is Izráel népével (8.v.). Mindez arról tanúskodik, hogy Isten hűségesen teljesíti Ábrahámnak adott ígérte.

d) Igénk szerint Mózes engedelmesen mindent megtesz, amit Isten megparancsolt neki. Megmondja, hirdeti népének Isten ígérte, oltárt épít

az égő- és békeáldozat számára. (vö. 2 Móz 20,24), „leírja az Úr összes ígét” s „a szövetség könyvét felolvassa a nép előtt” (7.v.). Bemutatja a teljes, égőáldozatot és a béke- (hála) áldozatot s az áldozat vérével nem csak az oltárt hinti meg, hanem a népet is megtisztítja, megszenteli. Ugyanakkor tudatosítja a választott népben a szövetségekötés jelentőségét is: „Annak a szövetségnek vére ez, amelyet az Úr kötött veletek mindezeknek az ígéknek az alapján” (8.v.). Így kötődik egymáshoz elválaszthatatlanul a szövetség vére és az Úr ígéje.

e) Úgy látszik, mintha a népek ebben az egész aktusban túlságosan passzív szerepe volna. Ezzel szemben a valóság az, hogy a kezdeményező, cselekvő és szövetséget kötő Isten tulajdonképpen egyet vár népétől: Engedelmességet. S ez meg is történik a nép részéről. Igénk két ízben is utal erre: „Engedelmesen megteesszük mindazt, amit az ÚR rendelt!” (3b, 7b). Az igazi engedelmességhez elválaszthatatlanul hozzátartozik az Isten akaratát cselekvő aktivitás. Az egyén és a közösség csak ezzel tehet tanúbizonyságot arról, hogy a maga részéről komolyan veszi az Istennel kötött szövetséget.

f) Az ígékben említett égő- (teljes) áldozattal és béke- (hála) áldozattal — amelynek bemutatását maga Isten rendeli el — Isten tudatosítani és erősíteni akarja népével a szövetségben is kifejezésre jutó belső közösséget. S minthogy az áldozat bemutatása alkalmával közös lakomát is tartottak, ezért ez az asztali közösség nem csak az Istenhez, hanem az egymáshoz való tartozást is jelentette. „Az áldozatok Izráel számára azt jelentették, hogy az URat elérhették hálájukkal, vele közösségre juthattak az áldozati lakomában, de a legnagyobb dolog az volt, hogy itt találhatták meg a bűnbocsánatot” (Pálffy—Muntag—Solymár): Az Ótestamentum világa, 142. lp. Az áldozatok bemutatásának jelentősége tehát abban csúcsosodott ki, hogy az egyén és a közösség megbizonyítsa Isten iránti háláját a testi és lelki javakért, másrészt pedig engesztelést, bocsánatot és kegyelmet nyerjen Istentől az elkövetett bűnökért. (3Móz 1—7 fejezetek). Az áldozatok bemutatása az első (rég) szövetség megtartásának feltevéleihez tartozott.

2. Új szövetség ígérete

Jeremiás 31,31—34 arról tesz említést, hogy Isten „új szövetséget köt Izráel és Jуда házával”. Isten ugyan hű maradt ígéretéhez és szövetségéhez, de a választott nép megszegte az első (rég) szövetséget (32b). Ezért vált szükségessé „új szövetség” kötése, amelynek lényege ugyanaz, ami a régié volt: Az ember részéről Isten törvényének, akaratának ismerete és megtartása, Isten részéről pedig továbbra is a bűnbocsánat és kegyelem nyújtása (33—34. v; 33,8). A szövetség megszegése abban mutatkozott meg, hogy Izráel népe gyakran „elpártolt” Istentől, megfedkezett törvényéről, ill. visszaélt azzal. A próféták gyakran utalnak arra, hogy „a hivatalos, előírt kultuszi cselekmény nem lehet kedves az ÚR előtt, ha azt véreskezű zsarnokok gyakorolják... ugyanakkor nem gyakorolják azt az irgalmasságot, amelyet ugyanaz a törvény parancsol minden embernek” (fentebb i. nú 142. lp; vö. Ézs 1,2; 10—17; Zsolt 51,19 stb.). Minthogy Izráel népe sokszor megfedkezett a „két kőtábláról”, ezért Isten az új szövetség kapcsán ezt mondja: „Törvényemet a belsejükbé helyezem, szívükbe írom be” (Jer 31,33b). Isten törvénye tehát a kőtábláról a szív „hústáblájára” kerül: Isten az ember szívébe akarja vésné törvényét, hogy állandóan benne legyen, jelenléte mindig figyelmeztesse a feledékeny embert arra, mivel tartozik teremtő, gondviselő és bűneitől szabadító menyeyei Atyjának.

3. Az új szövetség

a) Erre az új szövetségre utal Jézus az utolsó vacsora alkalmával (Mt 26,28; Mk 14,24; Lk 22,20). Ő maga volt az *utolsó*, tökéletes és megismételhetetlen *áldozat*, akinek vérével Isten megbékéltette a világot önmagával (2Kor 5,19). Ő az „irgalmas és hű főpap” aki „Isten előtti szolgálatában engesztelést szerzett bűneinkért”. Ő lett annak „a külön szövetségnek a közbenjárója, amely jobb ígéretek alapján kötött” (Zsid 8,6kk). Ő nem bakok és bikák vérével, hanem tulajdon vérével ment be egyszer s mindenkorra a „szentélybe”, és örök váltságot szerzett mindnyájunk számára. Az Ő vére valóban megtisztíthat bennünket bűneinktől.

b) Ezt az áldozatot azért hozta meg érettünk Jézus, hogy megszabadulva „a holt cselekedetektől, *szolgáljunk az élő Istennek*” (Zsid 9,14). Már az első szövetségnek is az volt a célja, hogy a választott nép cselekedje Isten akaratát, teljesítse törvényét. Az új szövetség annyival jelent többet számunkra, hogy nem csak ismerjük és tudjuk feladatainkat, hanem erőt is kapunk az élő Isten szolgálatához. Ez az erőforrás Krisztusnak az új szövetségben kiontott vére, amely egyrészt megszabadít bennünket bűneink terhetől, másrészt pedig felszabadít az élő Isten szolgálatára.

c) Az ő engesztelést szerző vére által van békességünk Istennel s ez arra kötelez, hogy embertársaink felé is végezzük a *békéltetésnek ránk bízott szolgálatát* (2Kor 5,18). Ugyanis tudatában kell lennünk annak, hogy Istennel csak akkor lehet igazi békességünk, ha mindent megteszünk annak érdekében, hogy embertársainkkal is békességben éljünk (Mt 5,23—24; 6 12). Ez vonatkozik szűk családi életközösségünkre éppen úgy, mint azokra a kapcsolatainkra, amelyek munkatársainkkal keletkeznek és épülnek ki. De még ezeken túlmenően sem szűnik meg naponkénti felelőségünk a béke, békéltetés és a felebaráti szeretet vonatkozásában mindenkivel szemben, akiket Isten utunkba állít. Isten napról napra alkalmat ad nekünk annak megbizonyítására, hogy mennyire tudjuk elfogadni a Krisztus vére által szerzett bűnbocsánatot, illetve tudjuk-e őszintén szeretni és szolgálni embertársainkat, akikért Krisztus ugyancsak vért áldozta. Jó, hogyha mindezt tudatosítjuk önmagunkban és másokban nemcsak nagycsütörtökön, hanem mindenkor, amikor az Úr asztalához járulunk, mert ha ezt nem tesszük, akkor „Ítéletet veszünk és iszunk magunknak” (1Kor 11,29; Zsid 10,29).

Legyen a mi nagycsütörtöki és mindenkori úrvacsoravételünk örvendetes hálaadás (eucharisztia!) Krisztusnak érettünk hozott áldozataért, az új szövetség véérért, amelyben kapjuk bűneink bocsánatát, az életet és üdvösséget! „Járuljunk tehát bizalommal a kegyelem királyi székéhez, hogy irgalmat nyerjünk és kegyelmet találjunk, amikor segítségre van szükségünk” (Zsid 4,16)

Mekis Ádám

NAGYPÉNTEK

Zsolt 22,17—20

Üzenetében, mondanivalójában legkoncentráltabb ünnepünk. A golygotai kereszten meghalt Jézus. Ez a téma. Ma minden erre néz, felé mutat.

Gyermekkoromban nem volt szabad nagypénteken felnyitnunk a zongorát, rádiót, hangos szó nem esett. Az élet zaja elől a redőny zárva; mint

az orgonán a Schweller. Jézus halála napja ez. Bach a János passióban a „kilehelte lelkét” pillanatához a leghatalmasabb zenei képletet használja: a teljes csendet. Nincs az akkordoknak az a „tuttija”, amely oly megrázó tudna lenni, mint a megfelelő pillanatban beálló csend.

Ebben a csendben szólal meg a zoltár panaszos hangja.

1. *Lenyűgöző a zoltár egyetemessége.* Nagypénteken igehirdető mozdulatunk a töviskoronás főre koncentrál. Ide gyűjtjük a fényt, mint a lencse a gyújtópontra. Az is. Ez a zoltár azonban lenyűgöző távlatot nyit. Ki tudja, háromezer évvel ezelőtt kinek a szívéből sírt fel először. Dávid zoltáraként tartjuk számon, de azt is tudjuk, hogy Dávid maga sokszor fordult a nép ajkán élő költészethez. És háromezer év óta kiknek jelentett vigasztalást, és kik öntötték saját sírásukat ezekbe a versekbe. Ma is fájdalom kelyhe és reménység kifejezője. Olvasom Ernesto Cardenal nicaraguai költő átköltését: „Mint röntgenképen megszámlálhatják minden csontomat, / megfosztottak papírjaimtól, / meztelenül a gázkamrába löktek, / megosztottak ruháimon és cipőmre sorsot vetettek. / Morfiumért hörgök, nem hallja senki...” Szédületes ív: a háromezer éves ismeretlentől, vagy Dávidtól a mai mártírokig. Közben az íven egy fénylő csillag. Krisztus ezeréves szavakat idézett a kereszten.

Ismerték ezt a zoltárt. Kedvelt ének volt, minden szenvedő vigaszforrása. „A hajnali szarvas” kezdetű ének dallamára énekelték („Mint a szép hives patakra”?). De mit jelenthetett akkor — kétezer éve — Krisztust ismerni fel a zoltárban?! Micsoda szédítő távlatokba ágyazta be Isten az ő művét! A föld megrendült — de milyen megrendülés lehetett az, amikor a „szereplők”, katonák, asszonyok, Jeruzsálem leányai s a többiek rájöttek, hogy minek lehettek tanúi! Nem egy gonosztevő sajnálatos kivégzése, nem egy tragikus prófétai sors mártírvége, hanem Isten egyetemes távlatú váltságműve teljesedett be. A pogány százados érezhetett meg ebből valamit, amikor felsóhajtott: bizony, Isten Fia volt! Itt is végbe megy egy koncentráció, központosítás. Mint a nap a hajnali ködöt, mely elterül tájon és szíveken, felszívja, majd termékenyítő esővé érleli, úgy szívta fel a názáreti Jézus e fájdalom-zoltárt, lett bűnök áldozatává, életadó esővé. Nem a zoltár fájdalmas-szép szavaiba kell öltöztetnem a magam fájaldalmát, mint Cardenal tette, hanem Krisztus áldozatának gyógyító erejét kell vennem. Ő a gyógyítóm, nem a zoltár szép szavai. Nem az én érzéseimet fejezi ki az ősi szép szöveg, hanem Krisztust prédikálja, az értem áldozottat, a miattam szenvedőt, az engem gyógyítót. Ebben a tényben, Krisztus golgotai keresztségében nyílik meg Isten elrejtett szeretetének titka. Nem misztikus csodát látunk itt, s nem azt kérdezzük, vajon hogyan engedhette ezt Isten, hanem — Lutherral szólva — a világosan megtörtént alapján látjuk megnyílni az Írás misztériumait. Isten értünk hordozott szeretetének titka nyílik meg abban, hogy ez az egyetemesen szép zoltár Krisztus keresztségére mutató ujj lett.

2. *Lenyűgöző a zoltárban Krisztus törtetlen egysége az Atyával.* A szenvedésnek ilyen plasztikus kifejezése nem arra vezet minket, hogy a Krisztus számára kétségtelenül drasztikus kint jelentő eseményeket színezgessük, ecseteljük, festegessük, hanem hogy Krisztus engedelmisségének s az Atya végéremehetetlen bölcs akaratának és üdvösségünket munkáló szeretetének egységében azt lássuk, hogy „amit az emberek rosszul, a rossz érvényesítésére eszeltek ki, azt jóra fordította az Isten. Jóra fordult a rossz, üdvösség lesz a kárhozatból, bűnbocsánat az elhagyásból.” (Párfy). Az Atya és Fiú között összecsengő mű ad igazán értelmet ennek a szenvedésnek.

Az elhagyottság nem elszakadást jelent Jézus számára, hanem az

„erősséghez” rögzítő még szorosabb kapcsot. A „miért hagyta el engem” felsíró kinja közben is az Atya a bázis. Az ige hatását, az igehirdetés dinamikáját egy neves prédikátor ezzel a képpel világította meg: lapos tonnytetőn állunk, amelynek korlátja sincs. Egy kéz keményen taszít a szél felé. Már-már zuhanunk. Nincs más menekvés, bele kell fogózni a tasztó kézbe. Csak az képes megtartani. Jézussal is ez történt. Az őt mélységbe tasztító, s őt elengedő kézbe fogózott. „Ó, Uram, ne légy távol... erősségem...”

Kemény ez a nagypénteki koncentráció. A „Sanguine pluit”-ban Sik Sándor a kereszttel állás személyes gyötrelmeit és döbbenetét írja meg. Nemcsak döbbenete, de tiltakozó folyamata van ennek a koncentrációnak. „A keresztről való beszéd bolondság” volt az őskeresztyének idején, Pál tanúsága szerint. Bennünk is az. Mégis belé fogózunk. A magunk hitetlenségéből a hitbe fordulás fordulópontja, választó vize a nagypénteki kereszttel. (Reményik: Elkéstetek... Lp 1947 egyik téli száma).

3. *Lenyűgöző a zsolttárban, hogy rátalált a gyülekezetre. Micsoda tar-*ka, szétesett nép a kereszttel alatt! Csak egyetlen tanítvány. Nehány aszszony, közömbös katonák, kíváncsi báméskodók. Gyorsan el is széledtek. Sohse lett „nép” belőlük. De ez a riasztó hír, a keresztről való beszéd hamarosan mégis megszólalt. Éppen Péter ajkán, az első pünkösdkor, s ez a hír teremtette meg a pünkösdi gyülekezetet. Észrevették a részüket benne, és összefogta őket az ereje. A Krisztusra mutató zsolttár gyümölcsözni kezdett. A gyümölcs elsősorban a bűnbocsánatot nyújtó Isten találkozás-a az emberrel. De abban a Krisztusban, aki feltámadott. Egy egyházától messze került egykori hívő mondotta: két igazi kincs van, ezt immár messziről is látom, a bűnbocsánat és a feltámadás-hit. A bűnbocsánat emberré lenni tanít, a feltámadás-hit elvezet az emberen túlra. Nem az a kérdés, hová teszem ezt a zsolttárt születésében-profécijában, sem az, hogy nagypénteket, vagy húsvétot hová a naptárban, vagy a történelemben, hanem az, hogy magamra hol találok a bűnbocsánatban s a feltámadásban. S megtalálom-e a gyülekezetet a bűnbocsánatban s a feltámadásban.

Valaki azt mondta, hogy nagypénteken nem volna szabad prédikálni sem, csak nézni kellene a kereszttel. Ebbe a szemlélődő csendbe beleszólt ma a zsolttár. De nem elég a zsolttár feletti kontemplatív elmélkedés sem. Bűnbocsánatban megújult, megröszdött, új életfolytatást kíván. Rimay János háromszázötven éves imádságával induljunk tovább: „Halálok hasznával áldjad, Uram, híveidet...”

D. Koren Emil

NAGYSZOMBAT

Ézs 26,19—20

Nagyszombati homiletikuma — tudomásom szerint — meglehetősen kiforratlan. Két nagy ünnep között húzódik meg szerényen, s vagy nagypéntek árnyéka, vagy pedig húsvét fénye akadályozza a sajátos nagyszombati üzenet megragadását. Hogyan prédikáljunk ezen a napon, hiszen ilyenkor jószerével csak azok jönnek a templomba, akik nagypénteken és húsvétkor megjelennek? Ágendánk szerint nagyszombaton az „élők és elhunytak Üdvözítőjéről” kell beszélnünk. Ez azonban minden igehir-

detés témája is lehetne. Nagyszombativá akkor lesz, ha ennek a napnak a nagyheti eseményekben, Krisztus sorsában betöltött szerepére tekintettel a halálra, mégpedig mint elmúlásra és enyészetre kerül a hangsúly. Jézus sirbatételének evangéliumi közléséhez fontos teológiai érdek fűződik. Gnosztikus beállítottságú keresztények minden korban igyekeztek Jézus halálából szimbolikus, Jézust lényegében nem érintő eseményt faragni. Pedig Jézus éppen azáltal lett egészen sorstársunkká, és itta ki utolsó cseppig a „keserű poharat”, hogy vállalata még az enyészet borzalmaait is. Nem úgy győzte le a halált, hogy kikerülte, hanem úgy, hogy magára vette. Így lett halála valóban „halálunknak halála”, és így adhat élő reménységet az enyészet rabjainak.

Ragadjuk meg ezen a napon az alkalmat arra, hogy egyszer minden kertelés nélkül szemébe nézzünk az elmúlásnak. Erre inkább csak temetések van alkalmunk, de ott már ezzel a szembesítéssel, legalább is a halott számára, elkéstünk. A legtöbbünkre jellemző, hogy nem szeretünk az elmúlás gondolatával foglalkozni, és igyekszünk is kikerülni azokat az alkalmakat, amelyek erre készítenének. Mint XIV. Lajos francia király, aki megparancsolta kocsisának, hogy sohase válasszon olyan utat, amely temető mellett vezet el. A mai temetési gyakorlat megkönnyíti azoknak a dolgát, akik szeretnék elkerülni a halállal való szembesítést. Nem is olyan régen még a halálos vívódás a család színe előtt zajlott le, igen gyakran gyermekek halálos ágyánál kellett a halál rideg valóságával találkozni, és ez arra készítette az embereket, hogy feleletet keressenek a haldokló és a vigasztaló számára egyaránt az életnek erre a végső kérdésére. Ma viszont legtöbbször a családtól távol, kórházi ágyon következnek be a halál, az exitus, s ha egy családtag mégis odahaza hal meg, a temetkezési vállalkozó emberei rövid idő alatt elviszik a holttestet a szemek elől. Tudnunk kell azonban, ha a mai tapintatos gyakorlat sokáig elkerülhetővé is teszi a szembesítést, végleg elkerülni senki sem tudja, s minél felkészületlenebbek vagyunk, annál megrázóbb lesz ez a kikerülhetetlen találkozás. Itt is érvényes a pszichológiának az a figyelmeztetése, hogy a problémákat nem elásni, hanem leküzdeni kell. Különben mérgezik az életünket. Hogyne volna ez így a legfontosabb kérdéssel, a lét és nemlét kérdésével.

Felelni az elmúlás által felvetett kérdésekre nemcsak a „szép halál” érdekében kell. *Élet és halál elválaszthatatlan, dialektikus kapcsolatban van.* A halálról vallott nézeteink akaratlanul is formálják életvitelünket. Elég, ha csak arra a pánikszerű élethabzsolásra gondolunk, amely annyi embert fog el, amikor rádöbben a visszahozhatatlanul elmúlt ifjúságára. „Együnk, igyunk, holnap úgyis meghalunk!” idézi Ézsaiás próféta az ősi jelszót (22,13). De fordítva is igaz: Önző, üres élet után rettenetes meghalni, mert mindenki úgy hal meg, ahogy él.

Nem tudom, észrevettük-e, hogy a mai magyar irodalom közelmúltban elhunyt vagy még élő „nagy öregjei” milyen tiszteletreméltó becsületességgel vetnek számot elmúlásuk gondolatával. Elég ha Devecseri Gábor „A mulandóság cáfolatául”, Illyés Gyula „Charon ladikján” vagy Déry Tibor „Újabb napok hordalékai” című művére gondolunk. Mindhárman meg vannak győződve arról, hogy az embernek nem adhat megnyugvást a minden élővel közös sors, a visszatérés a természet körforgásába. Az emberi tudat, a természetnek ez a legmagasabbrendű alkotása, nem lehet áldozata az enyészetnek. Milyen reménysége maradhat hát annak az embernek, aki tudata révén még életében át tudja élni az elmúlás képtelenségét? Válaszul hadd idézzem Illyés Gyula pár megrendítő sorát:

Oda az élet. S mi lettem? A mi voltam?!
Munkám: mit sóváran egy életen
behordtam, az — bár nélkülüm —
tovább él s élet? — fagyban, szélben, hóban?!
Non omnis moriar! . . . Akad majd ifjú kéz, mely
megütögeti, letolván havát,
szavaim mély álomra gyült hadát . . .

(Illyés: Hosszú tél a „Minden lehet” című kötetből.)

Bár a keresztyén reménységet nagyobb ígéretek táplálják, a költő szavai két ponton mégis összecsengenek a Szentírás üzenetével. *Mindkettőben az élet igenlésével* találkozunk. Valóban, Isten nem halálra, hanem életre teremtett bennünket, s ezért nem adhatjuk át magunkat semmiféle beteges halálváagnak. Csak a keresztyén reménység a halál után az élet kiteljesedését várja. De a költő és a Szentírás összhangban van a *tartalmas élet igenlésében* is. Különösen Jézus hangsúlyozta nyomatékkal, hogy az örök életre szolgálatunk hűséges betöltésével kell készülnünk. Életművünket nemcsak az utókor, hanem Isten is mérlegre fogja tenni.

Ma egy olyan ige alapján hirdetjük Isten üzenetét az elmúlásra ítélt embernek, amely a feltámadáshít legrégebb megnyilvánulásai közé tartozik. A próféta Istennek szóló háladal formájában nyújtja a vigasztalás pásztori szavát a babiloni sereg által letaposott és a nemzethalál szélére került népnek. 26,14 szerint a nép vigasztalhatatlan, mert a nép elpusztult tagjai már nem kelhetnek életre, és arra sincs remény, hogy a nép régi nagyságában fog tündökölni (18. v.). A próféta nem úgy vigasztal, hogy kétségbevonja a halál visszavonhatatlan és radikális pusztítását. *Istenre mutat, aki a világosság, vagyis az örök élet. Ez a világosság, mint a leszálló harmat a kiaszott földön, életet teremt, és akkor életre kelnek a porban lakók, a föld visszaadja az árnyakat.* Csírájában megtalálhatjuk tehát itt a feltámadáshít leglényegesebb elemeit. Természetesen, ami ebben az igében csírájában található, az Jézus feltámadásában bomlott ki teljes pompájában. Az igehirdetésben sem rekedhetünk meg a kezdetnél. A beteljesedést kell hirdetnünk. Enélkül az igénk által mependített reménység erőtelen maradna.

A mi feltámadáshitünk tehát azon alapszik, hogy Jézus legyőzte a halált. A bibliai látásmód megegyezik a tudomány mai álláspontjával a tekintetben, hogy az ember test nélkül nem létezhet. De még ha ki is tudnánk mutatni az emberben valami maradandót, a kiteljesedett életet csak Isten feltámasztó hatalma adhatja meg számunkra. Ezt a reménységet erősítette meg Isten Jézus feltámasztásával. *Az elmúlás azonban nemcsak átmenet, hanem szükséges átmenet is.* Jézus az értünk vállalt úton nem kerülte ki az enyészet stádiumát sem. A földre esett gabonamagnak el kell hálnia, hogy gyümölcsöt teremhessen. Vállalta az elmúlás ítéletét, hogy a mulandót elnyelhesse az élet. Nekünk is vállalnunk kell, hogy az örök élet részesei lehessünk. A bocsánatot és kegyelmet nyert embert sem kiméli meg Isten az enyészettől, mert ez szükséges számára. Jézus legyőzte a halált de még nem semmisítette meg. Szolgává tette. Már nem árthat a fullánkjával, a bűnnel. A halálban nem a fizikai elmúlás az igazán nehéz, hanem a megtérés lehetőségének a megszűnése, az Igaz Bíró színe elé kerülés. Ha ettől nem kell félnünk, mert van szószólónk az Atyánál, akkor nyugodtan hajthatjuk örök álomra fejünket az ébredés reményében.

De a Krisztussal való közösségben a halált már jóval az utolsó óránk előtt megízlelhetjük. Meghaltunk a keresztségben, a bűnbánatban Isten ítélete következtében. Ha az életet szolgálatnak tekintjük, akkor naponta meg kell öldökölnünk önző magunkat. De megízlelhattuk Isten életre hívó hatalmát is az új életben. Az, hogy Isten halottakat támaszt fel, nem újság a számunkra. A ki Jézus Krisztus által a bűneinkből meg tudott éveníteni, hogyne tudna életre hívni haló porainkból is! Vessünk hát számot bátran az elmúlás gondolatával! De az új élet felől az örök életre tekintve.

Dr. Cserhádi Sándor

HÚSVÉT ÜNNEPE

Jn 20,1—10

Rendhagyó módon kétféle feldolgozást adok a húsvéti textus kapcsán. Ez nem egyszerűen kétféle vázlat, hanem két különböző szempont szerinti feldolgozása a textusnak. Az első esetben szorosan kötöm magamat a szöveghez és abból adódóan készítek rövid feldolgozást. A második esetben a textus központi mondanivalóját — Jézus feltámadott — ragadom meg és azt szembesítem keresztyén életünk és egyházunk életével és szolgálatáva. Előre jelzem, hogy ha Húsvétkor prédikálok, magam részéről a második változatot választom. Ez a választásom abból a meggyőződésemből ered, hogy a húsvéti gyülekezet elsősorban nem magának a textusnak a „megmagyarázását” igényli, hanem a feltámadott Jézus Krisztussal akar szembesülni. Akkor is teljesen „textusszerűek” tudunk lenni, ha nem versről-versre magyarázkodunk, hanem a textus közepét ragadjuk meg. Ezek után nézzük a két változatot.

1. „Hitt”

Amivel *nem* kell foglalkoznunk a textus feldolgozásánál, az a következő: Azon a címen, hogy a mai ember észreveszi a szinoptikusok között fennálló különbséget a húsvéti történet elbeszélései között (két evangélista szerint Jézus Galileában akart találkozni tanítványaival, két evangélista szerint viszont viszont Jeruzsálemben; egyes evangélisták szerint több asszony ment a sírhoz húsvét reggelén, János szerint csak egy) *ne akarjuk mindenáron megmagyarázni a különbségeket. Ezek a különbségek* egyébként megmagyarázhatatlanok. Azzal sem érdemes sokat foglalkozni, hogy a két tanítvány közül — Péter és a „szeretett tanítvány” — miért az utóbbi ért a sírhoz előbb és miért nem az előbbi. Sem az nem érdekes, hogy János fiatalabb volt, Péter pedig az öregebb, sem az, hogy esetleg valamiféle „rivalizálás” volt közöttük. Azt se bizonygassuk, hogy az öszszetekert kendő cáfolata a tetemrablásnak. Mai ember számára ez már nem meggyőző érv. Végül ne bizonygassuk a prédikációban *Jézus feltámadásának valóságát azzal, hogy „üres” volt a sír. A 20. század embere* számára ez nem érv Jézus feltámadása mellett. A mai embert nem fogja a feltámadott Jézus Krisztusban való hitre ébreszteni, hogy ott és akkor, Jeruzsálemben üres volt egy sír, nevezetesen Jézus Krisztus sírja. Gondoljunk csak arra, hogy az Újtestámentomban a legrégebb bizonyosságtevőknél, pld. Pálnál, az „üres sír” megtalálása nem játszik szerepet Jézus feltámadása melletti érvelésnél. Pál 1Kor 15,35-ben és a következő versekben arról beszél, hogy amit elvetünk, az megrothad és ami kikel,

az teljesen új. Azt is mondhatnám, hogy Pál számára nem érdekes a sírba került holttest, számára az új test érdekes, az az új test, amelyben Jézus feltámadása után megjelent a tanítványainak.

Tudom, hogy ezután az igehirdetésre készülõ textusunk kapcsán azt a kérdést teszik fel, hogy ha „sem errõl, sem arról” nem érdemes beszélni, akkor mi legyen a húsvéti prédikáció tartalma textusunk alapján. A központban ez álljon: Krisztus feltámadott! Legyõzte a halált, amely nem tudta Õt fogva tartani. *Ez a Jézus él.* Az egyes hívõnek és az egész egyháznak élõ Ura van.

A feltámadott Jézus a *gyülekezet Feje*. A gyülekezetnek folyamatos és állandó jelenlétét ígerte meg. Õ a gyülekezet számára az állandó Jelenlõvõ. Az igehirdetésekbõl és a szentségekben Õ maga cselekszik, ragadja meg a szíveket.

Õ dolgozik az apostolok közvetítésével és a mai bizonyágtevõkõn keresztül. Így is mondhatjuk, a feltámadott Krisztus elsõrenden az egyházon keresztül dolgozik. Az egyháznak újra és újra szembesülnie kell azzal a kérdéssel, hogy dolgozhat-e rajta keresztül a feltámadott Úr. Ez egyben utal arra, hogy az egyháznak állandó reformációra van szüksége, mert csak így dolgozhat rajta keresztül a feltámadott Úr.

Magában az egyházban az egyház életében és szolgálatában kell nyilvánvalóvá lennie, hogy Jézus Krisztus él. Világos, hogy nem elég ennek nyilvánvalóvá tételére az evangélium hirdetése — minthogy az apostolok korában sem volt ez elég —, hanem annak kell történnie, ami az apostolok igehirdetését is kísérte: „Bátran prédikáltak az Úrban bízva, aki bizonyágot tett *kegyelmének ígéje mellett, és megadta, hogy jeleket és csodákat vigyenek véghez.*” (Csel 14,3) Arról kell ezzel összefüggésben hátrózzottan szólni, hogy a *mai egyháznak a diakónia útján járva kell „jelet” adnia az élõ Jézus Krisztusról.* A cselekvõ szeretetet kell megélnie az emberi közösségekben, a társadalomban, az egész emberiségben, segítve az emberiség égetõ kérdéseinek, az éhségnek, a szegénységnek, a társadalmi egyenlõtlenségnek, a faji megkülönböztetésnek stb. felszámolását.

Textusunkra támaszkodva szólni kell még arról is, hogy mind az egyes kresztyének, mind az egyház, mint közösség, csak akkor tudja a feltámadott Krisztust „megbizonyítani”, ha „hisz”. Textusunkban azt olvassuk, hogy a „szeretett tanítvány” húsvét reggelén „hitt”. Nagyon szeretnénk tisztázni — és jó, ha a lelkészek a gyülekezet számára is tisztázják —, hogy ennek a hitnek a tárgya nem egyszerűen Jézus feltámadása, *õnmagában.* Vagyis nem a feltámadás-folyamatában, mint olyanban hiszünk, hanem a feltámadott élõ Krisztusban. Hitünk tárgya az élõ Úr és nem maga a feltámadás. És még csak nem is a „textusban” hiszünk, amely szól Jézus feltámadásáról — erre a szövegre természetesen szükségünk van, mert anélkül nem érkezett volna meg hozzánk a feltámadásról szóló bizonyágtétel —, hanem a feltámadott Jézusban hiszünk. Mondjuk ki világosan: *az élõ Krisztusban való személyes hit nélkül nehéz bizonygatnunk a húsvéti örömhírt.* A húsvéti prédikációnak ezt a személyes hitet kell ébresztenie és azután arra kell a hangsúlyt tenni, hogy *mit jelent ma az élõ Krisztus egyháznak tagja lenni, annak az egyháznak, amelyen keresztül Jézus szolgál a világban.*

2. Isten felelete és igazolása

Textusunk alapján elindulhatunk egy másik irányban is. Mivel szövegünkben a középontban *Jézus feltámadása áll,* érdemes azt más oldalról is megközelíteni. Személyes meggyõzõdésem szerint Húsvét lényegét ebben a megközelítésben találhatjuk meg.

Abból kell kiindulni, hogy az Újtestámentomban jelentéktelen kivételtől eltekintve, nem Jézus „feltámaszásáról” van szó, hanem Jézus „feltámasztásáról”. *Isten Jézust feltámasztotta. Kénytelen vagyok utalni az eredeti görög kifejezésekre: egeirein, exegeirein, latinban: suscitare. Isten tette a feltámasztás.* (Rm 8,11; Csel 3,15; Csel 4,10)

A másik nagyon lényeges, amit megtudhatunk az Újtestámentomból az, hogy Istennek ez a tette — Jézus feltámasztása — lényegében Isten *felelete* volt azoknak, akik Jézust elvetették, kitaszították, elítélték és megfeszítették. Isten felelete ez volt: *a kereszten kivégzett Jézus az Ő „szeretett Fia”.* Isten tehát elvetette az emberi ítéletet és a feltámasztás által Úrrá és Krisztussá tette a meggyalázott Jézust. Ő a Kyrios! Érdeemes Péter prédikációjának egy szakaszát e helyen is idézni: „*Ábrahám, Izsák és Jákób Istene, a mi atyáink Istene megdicsőítette Fiát, Jézust, Akit ti kiszolgáltattatok és megtagadtatok Pilátus színe előtt.*” (Csel 3,13)

De még ennél is többet kell mondanunk. Nem egyszerűen „felelete” Istennek a feltámasztás, hanem Jézus *igazolása*. Az igazolás több mint a felelet. És most tegyük fel a kérdést: *Melyik Jézust igazolta Isten a feltámasztás által?* Mondjuk ki bátran: Jézust, a *Diakonost*. Azt a Krisztust, Akiről Ezsaiás úgy beszélt, mint Isten „Szolgájáról”: „*A mi betegségeinket viselte, a mi fájdalmainkat hordozta... a mi vétkeink miatt kapott sebeket, bűneink miatt törték össze stb.*” (Ézs 53,4—5). Isten a *Szolgát* igazolta Akit népe megtagadott és kivetett. Azt a Jézust igazolta, Aki „szolgai formát vett fel, emberekhez lett hasonlóvá és magatartásában is embernek bizonyult”. (Fil 2,7) Azt a Jézust igazolta, Aki azt mondotta: „*Az Emberfia sem azért jött, hogy szolgáljanak neki, hanem hogy ő szolgáljon és életét adja váltságul sokakért.*” (Mt 20,28). Azt a Jézust igazolta, aki leült a vámszedőkkel és a bűnösökkel egy asztalhoz, aki megmosta tanítványai lábát és aki ezt mondotta: „*Én pedig olyan vagyok közöttetek, mint aki szolgál*” (Lk 22, 27)

De még ennek is tovább kell mennünk. *Isten nem egyszerűen a Diakonost, mint személyt igazolta a feltámasztással, hanem Jézusnak a diakóniáját, mondhatom így is: diakóniai életformáját.* Miközben Jézus szolgált, lehetett az mondani, hogy ez az egész életstílus bolondság. Bolondság, hogy vállalja a bűnösök keresztiségét, a megvetettekkel való közösséget, az elítéltetést, a megfeszítettetést és a sírt. *Isten egyértelműen ezt a diakóniát igazolta húsvétal.* Mondjuk ki a fordítottját is, hogy világosan lássuk ezt a kérdést. Ha Isten a sírban hagyta volna ezt a Diakonos Jézust, az azt jelentette volna, hogy *Jézus szolgált élete valóban bolondság, dőreség, értelmetlenség, céltévesztés.* De Isten feltámasztotta. Ismételjük: *Istennek ez a tette a Szolga Jézust és az ő diakóniáját igazolta.*

Mi következik ebből a húsvétot ünneplő mai egyház számára? Élesen kell fogalmaznom: *Húsvét szemszögéből nézve az egyház számára csak egyetlen út igazolt, ez pedig a diakóniai út.* Tehát nem a „dicsőség útja”, nem a „triumfálás útja”, nem az uralkodás útja, nem a világ felett való bíráskodás útja, nem a semlegeskedés útja, nem a világtól való elkülönülés útja, nem a világ megvetésének és ítéletetésének útja, hanem a *diakónia útja.* Az az út, amelyen az egyház Urát követve szolgál az evangéliummal, a bűnbocsánat örömeivel és a szeretet cselekedeteivel és felelősségével az embereknek és emberekért. *Szolgál nemcsak az ún. „lelki” szférában, hanem a „testi-földi” szférában is, tehát földi boldogulásukért, előremenetelükért, békéjükért, emberi méltóságukért, igazságukért.* Isten ezt az utat igazolta húsvétkor.

Es még mit jelent ez a hétköznapokban? Azt, hogy az egyháznak vállalnia kell a diakóniai út terhét minden körülmények között. Az egyház-

nak nem az a feladata, hogy azt kerdezzesse: *mi előnyöm* van ebből a diakóniai útból, megbecsül-e jobban a társadalom aközben, hogy társadalmi diakóniát és politikai diakóniát is végzünk. Az egyháznak egy feladata van: Járjon a diakónia útján és legyen bizonyos abban, hogy ezt az utat Isten éppen Jézus feltámasztásával igazolta. *És a jövőben is ezt az utat fogja igazolni.* Földi vonatkozásban már itt és az örökkévalóságban is. („Mert éheztem és ennem adatok” stb.)

Természetesen lehet feltenni egy ellen-kérdést is. És pedig így: Húsvét után is a diakónia a hiteles út, vagy pedig a „dicsőség útja”? Hiszen most már nem Diakonos Krisztusunk van, hanem ez a Krisztus: Kyrios. Egyszer már nagyon komolyan kell vennünk, hogy a *Húsvét a keresztet nem semmisítette meg!* A Megdicsőült nem más, mint a Megfeszített és megfordítva! Bár a megdicsőült Jézus letette „a bűnös testhez hasonló formát” (Rm 8, 3), *Ő maradt Incarnatus és Crucifixus a mennyben is.* Ezért *húsvét után* is az egyház útja a kereszt útja, vagyis a diakónia útja. Mindezt így is mondhatjuk: a teológia resurrectionis nem semmisítette meg a teologia crucis-t. *A húsvéti hit nem jelent teologia gloriaet, hanem teologia diaconiae-t.*

D. Káldy Zoltán

HÚSVÉT 2. NAPJA

Jn 11,21—27

Hitünk az élet Urában

Jézus kérdése egyesszám második személyben hangzik el: „Hiszed-e ezt?” Tartalom szerint is kétségtelen, hogy egy megnevezett személyen keresztül szól ma hozzánk a húsvéti evangélium, a betániai Márta kihagyhatatlan belőle. Nyomatékuul hozzájárul ehhez a megragadó formái kifejezőmód: te hiszed-e? Legutóbbi karácsonyi epistolánk a lehető leg-egyetemesebb megvilágításba helyezte a Krisztus-történetet: Betlehemben az új Ádám született meg, kiből az egész emberiségre igazság és élet árad (Rm 5,18—21), mert az Isten — emberiségben gondolkodik! A mai ige viszont tanúsítja, hogy az eggyel is törődik az Úr. Jézus Krisztus világot átfogó szeretetének nem mond ellene az, hogy „szerette Mártát és annak nőtestvérét és Lázárt” (5. v.) s az utóbbit „barátjának” nevezi (11. v.).

Mit higgyünk? Azt, hogy *Jézus Krisztus maga a feltámadás és az élet s már ma az!* Perikopánk középpontjában ugyanis Jézus Krisztus önkinyilatkoztatása áll (25—26. v.) Igehirdetésünk nem szorítkozhatik Lázár feltámasztásának színes elmondására. Jézusnak Mártával való párbeszédét is rövidre foghatjuk. A lényeges Jézus önkinyilatkoztatása: Őbenne jelent meg és maradandóan Őbenne van a feltámadás és az élet, amire minden halandó ember vágyakozik. Luther egy 1540-ben Judica vasárnapján tartott prédikációjában így szól: „Krisztus nemcsak munkálja bennünk az életet, aztán távozik tőlünk, hanem azt akarja: higgyük, hogy Ő a feltámadás és az élet, és nem távozik.” Eggyélni kíván velünk — fejtegeti tovább — s nekünk lelkünk karjaival át kell ölelnünk nyakát. Tanácsot is ad annak, akiben meginog a hit, kihez közelít a halál: „Ha erre kerül a sor, ne tégy semmit, csak hullj az Úrnak nyakába s mondd: Hiszem, hogy te vagy a feltámadás és az élet!” Valóban, keresztény reménységünkkel nem sokra jutunk, ha Jézusban mindössze hírhozót látunk, kitől értesüléseket szerezhetünk a halál után várható állapotunkról

vagy az ún. utolsó dolgokról. Nem információval szolgáló „riporterünk” ő, ki jön és megy, hiranysága szalagra rögzíthető. Ő rajta kívül, Őt elkerülve vagy valahol bárhol másutt nem leheltetted meg az életet. Mert Ő maga az.

S már ma az. Vagyis a mindenkori jelenben. Földi életünk napjaiban. Nem szükséges megvárunk (nem is szabad!) halálunk óráját ahhoz, hogy feltámadhassunk és örökké élhessünk. Ennek itt van a kezdete. A Mában, amint rójuk földi életutunkat. Hiányos és elégtelen tehát az a hit, mely egyedül csak a messze jövőben képzelet el a feltámadást és a rákövetkező üdvösséget. Okuljunk Mártán, ki hívó lélek volt, de csak a hagyományos zsidó-farizeusi reménységet osztotta, azt ti. hogy testvére majd feltámad az utolsó napon. (24. v.) Majd! Ezt az irdatlan messzít vonja Jézus szorosán a közelbe, midőn magára mutat, mint akiben már most jelen van a feltámadás és az élet. Nem mintha az utolsó nap eseményeit álomnak minősítené! Azok majd reálisan be fognak következni, s ennek mintegy halvány előjele, záloga az, hogy valóban kihívja Lázárt a sírjából. (43 kk. v.) Ámde hogy úgy fejezzük ki magunkat: van egy kezdeti-feltámadás itt a földi létünkben. Ennek a beteljesítése lesz majd az utolsó napi. Akkor voltaképpen csak kiderül az, ami már most rejtve megvolt — mint amikor egy alagútból kifut a vonat és látni lehet, mi kanyargott a sötét vajúton keresztül —, akkor nyilvánvalóvá válik, hogy akik a Krisztusban voltak, azok vele együtt már feltámadtak s életéből részt kaptak. (Vö. Kol 3,3—4 v.)

Lehet, hogy mindez a mai ember számára egy kissé „misztikusnak” hangzik, hiszen sokan kereszténynek már a Márta töredékes hitével sem tudnak előre nézni, a hagyományos reménység is egyre ritkább még a buzgó hívek közt is. Nos titoknak valóban titok a „Krisztusban-lenni”, de éppen nem irreális. Megkereszteltté, részesülté a bűnbocsánatban az Úr oltáránál, Istenhez mint Atyádkhoz tudsz imádkozni, megtapasztaltad számtalanszor Uradnak mind feddését, mind vigasztalását. Emitt vezetted, amott utadat állta, s bizonyos voltál benne, hogy Ő volt az! Ő nélkül vagy pedig Ő benne — ezt a különbséget mérőműszereknél pontosabban érezted. Másutt megtérésnek vagy ujjászületésnek nevezik az apostolok ezt a feltámadást, ezt az új életet. S ez valóság.

Nagy a felelősségünk, hogy ebben a kezdeti-feltámadásban csakugyan részesüljünk, hogy már ma az Úréi legyünk! Egyik legtragikusabb tévedésünk az, ha a határmezsgyéjét élet és halál között a halálunk órájára helyezzük ki. Másként fut ez a határvonal. Korábban veszi kezdetét, ti. már ebben a földi életben veszi kezdetét mindkettő. Aki a Krisztusban van, az már részese az elvehetetlen életnek olyannyira, hogy „ha meghal is, él” (25. v.) Krisztussal, az élet Urával való kapcsolatát ugyanis a halál sem tépheti szét. Sőt az örökélet felől nézve azt a bátor állítást is megkockáztathatjuk, hogy a Krisztusban hívó „soha meg nem hal” (26. v.), mert földi életének vége semmiképp sem oltja ki az élet Fejedelmének benne égő lángját. Akármilyen keserű a halál, nem jelentős többé! El lehet jutni arra a látásra, mely a mában sem a halál egyeduralmát látja. Néhány fontos igehely örömhírként tudatja velünk, Krisztus-hívókkal, hogy már „általmentünk a halálból az életre” (Jn 5,24—25; 1Jn 3,14; 1Kor 1,13)

Persze erre az életre jutni csak a „halálból való feltámadás által” lehet, azaz halálba kell adnunk önző, bűnös énünket! Midőn Jézus követőket gyűjt maga köré, ezt az önmegtágadást és kereszt-felvételt megkívánja tőlük (Mt 16,24 kk. v.). Az önszeretet helyett a felebaráti szeretet. 1Jn 3,14, már idézett versében meglepő egyszerűséggel bizonyítja az

apostol azt, hogy a gyülekezet tagjai valóban átmertek a halálból az életre: „mert szeretjük a mi atyánkfiait”. Néhai Gáncs Aladár beszél Lázár történetével kapcsolatban a „mély halálról”. E történetben biztatást lát a mélyebb halálba való bementelre. „Senkin sem látszik meg annyira Isten dicsősége mások előtt sem, mint azon, ki a halál legmélyebb fokáig kész magát kiszolgáltatni.” (Gáncs: Serkenj föl, aki aluszol, 121. 1.) Az életre jutásnak ez az egyetlen módja.

Mindebből látható, hogy Jézus mérhetetlenül többet ígér és ad Mártnak, mint amire ő hagyományos hitével gondolni mer. Merőben új az, amit Jézus Krisztus hoz, Ő benne magában van jelen az igazi élet. Mártnak túl kell lépnie hite eddigi határain. Fel kell fedeznie azt, amit eddig nem sejtetett. S evégett szólítja döntésre őt az Úr: „Hiszed-é ezt?” Önkinyilatkoztatásával teremt a hitet! Az új, az erős, az élő hitet. És Márta megnyílik, kitarul a hallatlan kijelentés és ígélet előtt, kész befogadni: Hiszen Uram, én arra a hitre jutottam, hogy te vagy a Krisztus! Igaz, nem sokkal ezután hitében meginog, úgyhogy Jézus kénytelen őt figyelmeztetni, ígéletére vissza-émlékeztetni (40. v.).

Amde ez is nekünk szól. A hitünk újra meg újra válságba kerül, teherpróba alá esik. Megkísértik a miértek. Megtámadja gyász, testi-lelki kín. Hitünk sosem egyszersmindenkorra szikla-hit. Vissza-visszazuhanunk a „hagyományosba”. Jézus igéje azonban hirdettetik és benne maga az Isten Fia biztat megújuló döntésre. Nyitva lenni hát a húsvéti evangélium előtt: ez ma is minden. Hiszed-é ezt? — kérdezi Urunk. És mi nyakába borulhatunk mondván: Hiszem, hogy te vagy a feltámadás és az élet!

Végül egy egyszerű vázlat.

Hitünk az élet Urában: 1. Hisszük, hogy Krisztus feltámadt 2. Hisszük, hogy feltámaszt minket az utolsó napon 3. Hisszük, hogy már ma feltámaszt és életet ad.

Scholz László

HÚSVÉT UTÁN 1. VASÁRNAP

János 5,24—25

Az élő gyülekezet

Egyik konfirmandusunk a „Miért készülsz konfirmációra?” kérdésre következetesen rosszul felelt. A helyes felelet: „...hogyan... az úrvacsorával élők közösségébe lépjek.” Ő azonban állandóan ezt mondta: hogy úrvacsorával az élők közösségébe lépjek. Az ott akkor mosolyogtató tévedés volt, itt most komoly valóság. Jézus ebben az igében halottakról és élőkről beszél. A nagy kérdés: az élő Jézus élő gyülekezetébe tartozunk-e? Az élők közösségében élünk-e?

Még fülünkben a húsvéti üzenet: Feltámadott az Úr! Élő Urunk van! Még szinte énekeljük magunkban is a szép húsvéti énekünket: „Jézus él, én is vele, hol van ő, halál hatalmad? Jézus él, sír éjjele csak új reggelig takarhat. Ott leszek, hol Uram van, ez az én bizodalom.” Óriási dolog, ha ezt szívből, hittel tudjuk énekelni és vallani. De mai ígénk éppen ezen a ponton tovább akar vezetni minket. Reménységünk nemcsak a jövőre nézve áll. Nemcsak az a helyzet, hogy „*ott leszek, hol Uram van*”. Nem. csak „*majd*” feltámadunk! Jézus mai szava a jövőt előre, közénk, a jelenbe hozza. Ha a felolvasott két mondatot jól akarjuk érteni, akkor éppen ez a lényeges. Mert úgy vagyunk ezzel mi is, ahogy Húsvét 2. ünnepén

Jézus és Márta beszélgetéséből hallottuk: „Feltámad a te testvéred” — „Tudom, hogy feltámad a feltámadáskor, az utolsó napon.” Sok kételkedés, bizonytalanság van szívünkben az „utolsó napot” illetően is. Ma pedig Jézus azt mondja, hogy ne csak jövő időben gondolkozzunk. Itt az óra! Itt a feltámadás ideje! Az élő Jézus már most munkálkodik. Az üdvösség már itt és most kezdődik.

Tévedésbe, vagy rajongásba ne essünk. Még nem vagyunk a mennyben. Itt élünk a földön és erről soha nem szabad megfeledkeznünk. De annak az életnek, amit Jézus ígér, már itt kell kezdődnie és most, sőt most, vagy soha! Amikor Jézus élőkről és halottakról beszél ígénkben, nem a biológiai halálról van szó. A keresztyén egyház közössége is lehet halott közösség, vagy élő közösség. Mert az örök életnek itt a földön Jézustól munkált új étellel kell kezdődnie. Ezért kérdés, hogy az élő Krisztus élő gyülekezetébe tartozunk-e? — De milyen az élők közössége? Mi az az élet, amiről ígénk beszél?

1. Jézusra figyelés. Ígénkben kétszer is hangzik ez a szó: „hallja — hallják”. Az új élet hallással, más szóval *hallgatással* kezdődik. Életünkhöz hozzátartozik. Keresztyén életünkhöz is hozzátartozik a Jézusra-hallgatás? Megmaradt bennem egy adat: 1975-ben evangélikus egyházunkban 53,375 istentisztelet volt. Óriási szám. Pedig ebben még nincs is benne az egyéb alkalmak száma. Rengeteg alkalommal hangzik egyházunkban az ige. Igazán bőven, hála Istennek. Élünk-e vele? Hallgatjuk-e az igehirdetést rendszeresen, ahogyan annyi mindenre rendszeresen figyelünk?

Azonban észre kell vennünk, hogy Jézus szerint *hallás és hallás között* különbség van. Szójáték csupán? Többről van szó. Figyeljük csak: „... *hallják* az Isten Fiának hangját, és akik *meghallották*, élni fognak.” Sokszor vagyunk úgy hangokkal, hogy halljuk és mégsem halljuk azokat. Ülünk a gépkocsiban, halljuk a motor duruzsolását, s mégsem halljuk. Ülünk a templomban és halljuk az ige „duruzsolását”, de gondolataink másutt vannak. Vagy azok közé tartozunk, akik meghallották már, hogy rólunk, életünkről van szó? Úgy hiszem, erre vonatkozik a jólismert ige: „akinek van füle a hallásra, hallja...”

De a hallással kapcsolatban az idézett mondat másik része is döntő: „Hallják az Isten Fiának hangját, és akik meghallották, élni fognak.” Igehirdetőnek lenni nagy felelősség. Nemcsak „tolmácsolni” kell Jézus szavát, hanem „megszóltatni” hangját. Ez sajnos — valljuk be őszintén — csak többé, méginkább kevésbé sikerül. De az igazi igehallgatás sem egyszerű dolog. Nem egyszerűen az igehirdető személyét kell csak figyelni. Jézus szólal meg az igehirdetésben. Őt kell keresni, rá kell figyelni. Ezért mondja másutt: „a juhok követik, mert ismerik hangját... idegenek hangját nem ismerik” (10,4—5). Jézusra figyelünk-e minden istentiszteleten, nála tájékozódunk-e egész életünkben? — De az új élet még több:

2. *Hívő engedelmesség.* „Aki hallja az én ígémet és hisz...” — olvassuk. A hallás és a hit szorosan összetartoznak. A hit valóban hallásból van, annak meghallásából, hogy a Feltámadott szól, tanácsol, vezet minket. Így jutunk arra a felismerésre, meggyőződésre, hogy Jézus az Isten küldöttje, és mögötte a nagy küldő, a mi mennyei Atyánk áll. Így tudjuk teljes szívvel elmondani: Hiszek Benned, Uram!

Hinni azt jelenti, hogy élem akarátát a földön. Hitünk új közösséget, új viszonyt teremt minden embertársunkkal. Hinni azt jelenti, hogy szeretem és szolgálom azokat, akik körülöttem élnek. Rá kell egyszer ébredni, hogy itt nem két külön dologról van szó, hanem egyetlenegről: az élő hitről. S ha előbb arról volt szó, hogy Jézus már itt és most munkálkodik

köztünk és bennünk, akkor ez azt jelenti, hogy nekünk is itt és most kell szolgálnunk: új társadalmunkban és felszabadult hazánkban. Még egy mondat bennem maradt többek között a múlt év végi országos presbiteri ülésből: „nem félkézzel, hanem két kézzel... erejük latbavetésével segítik népünket fejlődésében.” Ez a mondat igazán az ittre és mostra vonatkozott: hazánk ezévben kezdődött új ötéves tervére, annak megvalósítására. Vegyük észre, hogy nemcsak társadalmunk várja szolgálatunkat, hanem Urunk is azt várja tőlünk, hogy „két kézzel” szolgáljunk helyünkön népünkért. Isten ígéje éppen az ilyen cselekedetek elmaradásáért mondja: „az a neved, hogy élsz, de halott vagy.” Élő gyülekezet vagyunk-e? — Az új életről azonban még valamit el lehet mondani:

3. *Boldog reménység is.* Szeretném igenk még egy szavára felhívni a figyelmet. Aki meghallotta Jézus hangját és hisz, az „átment” a halálból az életre. Tudjuk, hogy akik élünk, a halál előtt vagyunk. Jézus mégis azt mondja, aki hisz már éntment. Mintha már megtörtént volna. Ez a kifejezés egyébként így is visszaadható: áttelepült, lakást cserélt. Nem valami „lelki disszidálásról” van itt szó, ahogy esetleg többen félreértik Jézus szavát. Itt lakunk lakásunkban, magyar hazánkban. Örömmel tölt el, hogy ez a haza a mienk is. Mindent meg is teszünk lakásunk csinosításáért, hazánk szépítéséért. De tudjuk, hogy egyszer el kell mennünk innen a minden halandók útján. A haláltusát, sirt nem kerülhetjük el. De mi nem egyszerűen a „halálba”, „temetőbe” megyünk, hanem Jézushoz indulhatunk. Jézus vár minket az örök hazában. Semmi, még a halál sem szakíthat el tőle már. Olyan bizonyosra mondja ezt Jézus, hogy szavát esküvel is megerősíti. Úgy tekint minket, mint akik már ott vagyunk nála. Ilyen bizonyossággal nézhetünk mi is előre. Nem úgy, hogy „talán”, „majd egyszer”, hanem Jézusért bizonyosan és már most mienk az üdvösség. Mennyi bizonytalanság, kishitűség van szívünkben e tekintetben! Jézus szava erősíteni akar. Amint megtörtént Jézus kereszthalála és feltámadása, olyan megtörténtnek veszi ő a mi üdvösségünket is. Ez a reménység valóban boldog: boldog, aki így tud hinni, előrenézni.

Itt kezdődik az örök élet. Jézus szavára felfigyeléssel. Hívó engedelmességgel és két kézzel való, odaadó szolgálattal. Boldog bizonyossággal és reménységgel. — Valóság lehet ez? Saját erőnkől soha. Jézus szava azonban teremtő erő ma is. Azon fordul meg minden: meghallottuk-e már?

Keveházi László

Egyháztörténeti évfordulók

A megszabadult gályarabok Salvus Passusa

A Nápoly felségvizein 1676. február 11-én kiszabadított magyarországi protestáns gályarab-prédikátorok számára *Ruyter Mihály* holland tenger-nagy március 25-én, a szicíliai Milasso kikötőjében a következő szövegű menetlevelet állíttatta ki.

Ruyter Mihály Adrián, a hadiflotta admirális és kapitánya az Egyesült Németalföld nagyméltóságú urainak és státusainak. Miután Séllyei István, Harsányi István, Steller Tamás, Nikléczi Sámuel, Komáromi István, Ujvári János, Leporini Miklós, Zsédeni István, Szomódi János, Köpeczi Balázs, Nikléczi Boldizsár, Bugányi Miklós, Körmendi György, Alistáli György, Végh András, Jablonczai János, Otrókocsi Fóris Ferenc, Szódói András, Krasznai Mihály, Szentpéteri Márton, Szalóczi Mihály, Bátorkeszi István, Kocsi Csergő Bálint, Simoni Péter, Czeglédi Péter, Kálnai Péter, valamennyien a magyar protestáns egyházak szolgálói, csaknem egy teljes évet a katolikus felség tulajdonát képező nápolyi gályákon mint rabszolgák voltak megláncolva és az evezőkhöz vasalva, kérésünkre De Los Velez őrgróf, nápolyi királyi helytartó úr kemény kötelékeiktől megszabadította őket és szabadságukat visszaadta. Ezután mindaddig az Egyesült Németalföldi státusok hadihajóin tartották őket, amíg őket egy kínálkozó jó alkalom egy angol kereskedelmi hajón, melynek Andreea Jakab volt a kormányosa, Velencébe való elszállításukat nem vállalta. Ezért adjuk jelen menetlevelet a fentemlített magyar egyházi szolgálóknak, akik, most útra keltek. Kérjük azért a római császári felséget, a királyokat, köztársaságokat, fejedelmeket, városokat és rendeket, valamint a régenseket, generálisokat, gubernátorokat és kommandánsokat, a városok és várak tisztviselőit az Egyesült Németalföldi státusok legmagasabb barátait, és szövetségeseit szárazföldön és tengeren egyaránt, hogy gondja legyen a fent említett 26 magyar egyházi szolgálóra, keressen alkalmat a velük való társalgásra, és biztosítsa, hogy útjukat mindenütt szabadon és kényelmesen tehessek meg és útjukba semmilyen akadályt ne gördítsenek, amely jóindulatot a császári felség, a királyok, köztársaság, fejedelmek, városok és rendek, valamint az alájuk rendelt generálisok, gubernátorok és kommandánsok és minden város, helység és vár s minden vízi és szárazföldi lakos irányában mindenkor hasonló készséggel vagyunk hajlandók viszonzni, ahol csak arra alkalmuk kínálkozik.

A fenti egyházs szolgálók mindegyike járványos betegségtől mentes hajókról és helyekről jön.

Kelt egy szicíliai tengeröbölben horgonyzó hajón Milasso mellett, 1676. március 25-én.

Ruyter Mihály Adrián
nemes, nemzetes és vitéztlő
generális és admirális úr
megbízásából
Johann Van der Poort

(P. H.)

Az egykorú német fordítás (vö. Thury Etele: Adatok a magyar protestáns gályarab-lelkészek történetéhez, Bp, 1912, 169—170) a Berni Városi Könyvtár Escher-féle gyűjteményében található.

Dr. Fabiny Tibor

Felvétel a Teológiai Akadémiára

Evangélikus egyházunk lelkészeinek képzése a budapesti Teológiai Akadémián történik.

Akik a Teológiai Akadémiára felvételüket óhajtják, felvételi kérvényüket — az Akadémia Felvételi Bizottságához címezve — az Akadémia Dékáni Hivatalának (1147 Budapest XIV., Lőcsei út 32.) küldjék meg. A felvételi kérvény beadásának határideje 1976. augusztus 15. A katonaköteleseknek azonban 1976. május 15-ig kell benyújtani kérvényüket.

Az akadémiai felvételi kérvényhez a következő okmányokat kell mellékelni: 1. születési bizonyítvány, 2. érettségi bizonyítvány (az idén érettségiző katonakötelesek ezt az okmányt kivételesen augusztus 15-ig küldhetik be), 3. helyhatósági vagy más bizonyítvány, amely a kérelmező lakását, szociális helyzetét, szülei foglalkozását és keresetét, illetve szociális viszonyait feltünteti, 4. orvosi bizonyítvány, amely igazolja, hogy a jelentkező főiskolai tanulmányokra és lelkészi pályára alkalmas. 5. keresztelési bizonyítvány, 6. konfirmációi bizonyítvány, 7. részletes önéletrajz, mely feltárja a kérvényező családi és társadalmi körülményeit, valamint a lelkészi szolgálatra jelentkezés okait, 8. esetleges egyházi működésről szóló bizonyítvány.

A felvételhez szükséges továbbá az illetékes lelkésznek és esetleg még a vallásitanító lelkésznek részletes bizonyítványa, mindenesetre annak a lelkésznek a jelentkezőt részletesen jellemző bizonyítványa a lelkészi pályára való alkalmasságáról, aki a folyamodónak a legutóbbi években lekipásztora volt. Ezt a bizonyítványt a lelkészi hivatal a kérvénnyel egyidejűleg küldje meg külön levélben, közvetlenül az Akadémia dékánjának címezve. Az okmányokat eredetiben kell beküldeni, de indokolt esetben hiteles másolatban is lehet mellékelni. A másolatot „egyházi használatra” megjelöléssel egyházközségi lelkész is hitelesítheti.

Az akadémiai tanulmányi idő öt esztendő.

A Felvételi Bizottság döntését felvételi vizsga előzi meg. Ennek időpontjáról és anyagáról a Dékáni Hivatal kellő időben értesíti a jelentkezőket.

Az Akadémia hallgatói kötelezően lakói a Teológus Otthonnak, ahol lakást és teljes ellátást kapnak. A jó tanulmányi eredményt elért és rászoruló hallgatók ösztöndíjban is részesülhetnek.